

ב"ה

תשורה

מזכרת

משמחת הנישואין של

הזותן דת' ישראל ודכלה מ' חנה שיחיו

ויינטראוב

ט"ו בכסלו תשפ"ה

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו, החתן הרה"ת ישראל והכלה מרת חנה שיחיו ויינטראוב.

התודה והברכה לכל קרובינו, ידידינו ומכרינו, שהואילו לבוא ולשמוח איתנו ביום שמחת לבבנו, ולברך את החתן והכלה שיחיו, ואותנו כולנו, בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בשמחה ובטוב לבב הננו בזה - על יסוד הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו - לכבד את המשתתפים בשמחתנו, בתשורה זו, לזכרון טוב מיום שמחת לבבנו.

.

'תשורה' זו מהווה זכרון טוב לזקני החתן והכלה, חסידים ואנשי מעשה, אשר זכרונם הטוב בא ביום שמחת צאצאיהם (ולהעיר מדברי אדמו"ר מהוריי"צ בהקדמה למאמר ד"ה לכה דודי בעת חתונת הרבי נשיא דורנו, כי "ידוע ומפורסם אשר בעת שמחת נישואין באים נשמות האבות מן העולם האמת, עד ג' דורות למפרע הרי זה בכל ישראל.. "עיי"ש), ובפרטיות:

א. מדור אגרות קודש מאת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו אל סב הכלה, הרה"ת הרב שלום דובער ע"ה ליפשיץ (בשנים תשח"י-תשכ"א), חלקם בפרסום ראשון, בתוספת דברי רקע והסבר.

ב. מדור תפארת בנים אבותם - ובו זכרון לשלושה מזקני החתן והכלה:

(א) רשימה קצרה מסיפורי זקנו של החתן הרה"ת הרב חיים שאול ע"ה ברוק, כפי שנכתבו בשעתו על ידי אחד מתלמידיו והוגהו על ידו.

(ב) יריעה מיוחדת אודות זקנו של החתן, מייסד וראש העיר בני ברק, הרב יצחק

ע"ה גרשטנקורן, ובעיקרה - תיאור יחסו המיוחד של הרבי נשיא דורנו כלפיו, אגרות קודש אליו ופרשת ביקורו בבית חיינו - 770 (נערך ע"י החתן שיחי').

ג. סקירה קצרה לתולדותיו של זקניה של הכלה, הרה"ת הרב בצלאל ע"ה ווילשאנסקי, ובה תיאור שבתו בתומכי תמימים בליובאוויטש, ופעילותו בשליחות רבותינו נשיאינו למעלה מיובל שנים - ברוסיה, בגרוזיה, בצרפת ובאוסטרליה.

ג. שיעורי הרנ"ג - פרקים נוספים מתוך שיעוריו על ספר התניא של זקניה של הכלה, הרה"ת המשפיע ר' נחום ע"ה גולדשמיד, בתוספת מראי מקומות והערות (בהמשך לקבצים קודמים שיצאו בסדרה זו).

ד. ביאור בשיחת הרבי נשיא דורנו (חלק י"א, פרשת בא) בעניין אוכל נפש, מאת סב הכלה, השליח הרה"ת הרב יוסף יצחק שי' ווילשאנסקי (בעריכת אחי הכלה, הת' ישראל לייב שי' ליפשיץ).

תודתנו לאחי הכלה הרב מנחם מענדל שי' ליפשיץ שסייע בעדנו.

.

הא-ל הטוב, הוא יתברך, יברך את החתן והכלה שיחיו ואותנו כולנו בברכות מאלופות מנפש ועד בשר, ובברכה העיקרית, "ברכת הגאולה האמיתית והשלימה" (שיחת כ"ד שבט תשנ"ב), כאשר "מהרה גו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה", ומלכנו בראשנו, תיכף ומיד ממש!

מוקיריהם ומכבדיהם

משפחות ויינטראוב-ליפשיץ

ט"ו בכסלו תשפ"ה

שער ראשון

אגרות קודש

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

אל הרב שלום דובער ע"ה ליפשיץ

תשי"ח-תשכ"א

מבוא

בהמשך למקבץ הראשון של אגרות קודש כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו אל סב הכלה, הרב שלום דובער ליפשיץ ע"ה, הכולל אגרות מהשנים תשי"א-תשי"ז (תשורה לחתונת מושקוביץ-ליפשיץ, י"ג תמוז תשע"ט), מוגש כאן החלק השני, הכולל את אגרות הקודש שהגיעו לידינו ונכתבו בין השנים תשח"י-תשכ"א.

שנים אלו היו שנים פוריות ועשירות בעבודתו של הרב ליפשיץ בארגון ה"פעילים".

המשימה המרכזית שעמדה לפני הארגון בתקופה זו, שלהי העשור הראשון לקיומה של ה'מדינה', היא רישום ילדי העולים שמילאו את ארץ הקודש למוסדות תורניים. ה'פעילים', קבוצה קטנה של אברכים ובחורים, ניצבו במערכה כמעט לבדם מול כוחות אימתניים שביקשו בכל כוחם להפריע את עבודת ה'רישום' ולגרום ח"ו לצביון 'חילוני' למתיישבים בארץ הקודש, שרובם הגדול ניהל מחוצה-לה חיי תורה ומצוות.

נוסף על כך, כבכל דבר שבקדושה, ניצבו ה'פעילים' בפני התמודדויות ואתגרים מבית, בהם כוחות וגורמים שונים שעינם הייתה צרה בעבודת ה'פעילים' - שהקפידו על קו בלתי מפלגתי ובלתי תלוי, ושמנו מול עיניהם את הגדלת החינוך הכשר כמטרה בלעדית. כל אלו ואתגרים נוספים הועמסו על שכמם של הרב ליפשיץ וחבריו להנהגת הפעילים.

מאגרות הקודש הנדפסות כאן אנו למדים, נוסף על היחס הקרוב והצמוד שמעניק הרבי לארגון ולארגוניו - כולל הדרכה ביחס לפרטי-הפרטים של האתגרים השונים - גם יסודות שונים בעסקנות ציבורית-חינוכית. נוסף לכך, כוללים המכתבים התייחסויות שונות לענייניו הפרטיים של הכותב, שחלקם באו כאן.

דברי הרקע למכתבים נכתבו בידי הרב ישראל שי' אלפנביין (במסגרת עבודתו לתייעוד תולדות הארגון, שי"ל בקרוב). עריכת המכתבים והתקנתם לדפוס נעשתה בידי אחי החתן, הרב מנחם מענדל שי' ויינטראוב, ואחי הכלה, הת' ישראל לייב והת' נתן נטע שיחיו ליפשיץ. מסירת המכתבים לדפוס נעשתה על ידי זקנתה של הכלה, מרת מרים תחי' ליפשיץ. ותודתנו נתונה לה על כך.

בהשגחה פרטית, מתקיימת החתונה בימים הסמוכים ל"ט כסלו, ראש השנה לחסידות, אודותיו באה אגרת הרבי הנדפסת לקמן (אגרת יז):

".. יט' כסלו, ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות, והרי בתוכן ענין יום זה כשמו כן הוא: פנימיות התורה שהיא פנימיות כל הענינים שבעולם (שלכן תורה שולטת על הטבע המציאות, וכדרז"ל על הכתוב, לא-ל גומר עלי), שמזה מובן שע"י פנימיות התורה מושלים על פנימיות העולם, שכמובן וגם פשוט, מושלת ושולטת על כל הענינים שבעולם, וק"ל. ויהי רצון שיהי' רישומו ניכר כל השנה בכל הנ"ל וכשמו - ראש השנה..."

ומשמחת נישואין, ושמחת י"ט כסלו - נזכה בקרוב ממש ל"שמחת עולם על ראשם", בהתגלות "שליטת התורה על כל העניינים שבעולם" - הגאולה האמיתית והשלימה.

תולדות חיים

נמען המכתבים, הרה"ת הרב שלום דובער ליפשיץ ע"ה, נולד בכ"ו סיוון תרפ"ט בעיירה אוניטשא, שם שימש אביו, הרה"ת ר' ישראל לייב, מתלמידי תומכי תמימים שבליובאוויטש, כשוחט ובודק. כילד הוא גדל ברוסיה הקומוניסטית, כשאביו (וסבו, החסיד ר' נח צבי קובנר), משקיעים מאמצים כבירים להחזיק במס"נ את גחלת היהדות. בשנת תרצ"ז הצליחה המשפחה לצאת את מסך הברזל. הם עלו לארץ הקודש והתיישבו ברמת גן, שם היה אביו ממייסדי ביהכנ"ס החב"ד די 'סוכת שלום'.

לאחר שהשלים את חוק לימודיו בת"ת 'תפארת ציון' בבני ברק, נכנס רשד"ב ללמוד בישיבת 'אחי תמימים' בתל אביב, אצל הרה"ת ר' חיים שאול ברוק ע"ה (סב-סבו של החתן). ר' שאול, גדול בתורה ובחסידות, היה הרבה-יותר מ'ראש ישיבה' ו'משפיע'. הוא חי במחיצת התלמידים במשך כל שעות היממה. לדמותו התורנית, לאישיותו החסידית, להתמסרותו ולפקחותו - הייתה השפעה מכרעת על דמותו של התלמיד הצעיר (שאף לן בחדרו במשך תקופה ארוכה), שליוותה אותו במשך כל ימי חייו.

לאחר שהשלים את לימודיו בתל-אביב, נכנס רשד"ב לישיבת פוניבז' בבני ברק (בד בבד, בתשעה באב תש"ח, נפטר אביו ע"ה). לראשי הישיבה נודעה הערכה רבה אליו.

כעבור זמן לא רב החלו גלי עליה לפקוד את ארץ הקודש, ובשל פעילותם של גורמים שונים, נקלטו רוב ככל ילדי העולים במוסדות בלתי-דתיים. רשד"ב, כפי שסיפר מאוחר יותר, שיווה לנגד עיניו את מסירות נפשם של אביו ושל מורו מאחורי מסך הברזל, והחל באופן עצמאי - בסיועם של קבוצת ידידים - לפעול להעברת ילדי עולים למוסדות תורניים. כעבור זמן-מה התמסדה פעילות זו ל'חבר הפעילים' - יד לאחים'.

מכאן ואילך, במשך עשרות שנים, הקדיש רשד"ב את מיטב זמנו, כוחותיו ומרצו

- שלא על מנת לקבל פרס - לעבודת הקודש ב'יד לאחים': רישום וקליטת ילדים במוסדות תורניים, 'קליטה רוחנית' לעולים חדשים באמצעות הקמת בתי כנסת, מועדוני-יהדות, מינוי רבנים ו'חכמים' והפצת חומרי הסברה; פעילות נמרצת מול המסיון הנוצרי והכתות השונות; מניעת התבוללות ומלחמה עיקשת כנגד נישואי תערובת; חילוף נשים וילדים יהודים מכפרים ערביים; ועוד ועוד. הגדרת תפקידו של 'יד לאחים', התבטא רשד"ב פעם, היא לטפל בכל נושא שאחרים אינם מטפלים בו..

כל הפעילות הזו לוותה באופן מתמיד על-ידי הרבי נשיא דורנו. החל מן המכתב הראשון שזכה רשד"ב לקבל מהרבי (נדפס ב'תשורה', תשע"ט), בו ממריץ אותו הרבי בתוקף שלא להרפות מהפעילות - ולאורך כל שנות הנשיאות, בהם זכה רשד"ב לעצה, ברכה והדרכה באופן מתמיד. פעמים אף יצא הרבי מגדרו - וכתב 'מכתב המלצה' לאישים שונים לטובת הארגון. נוסף על כך, הטיל הרבי - במכתבים כמו בעשרות היחידויות להם זכה רשד"ב, שבראשונה שבהם ליווה אותו הרבי עד פתח הכניסה של 770 - שליחויות רבות בנושאים שונים, מהם שנותרו בלתי-ידועות.

לפי הוראות הרבי, פעל רשד"ב רבות בכרם חב"ד: כחבר הנהלת רשת 'אהלי יוסף יצחק', כפעיל נמרץ בענייני 'שלימות העם' ו'שלימות הארץ', בהרחבת מוסדות חב"ד, בארגון רבני חב"ד ובקשרים עם אישים מחוץ לחב"ד - כמו גם בתפקיד שהטיל עליו הרבי באופן אישי, של רב קהילת חב"ד ברמת גן ("ברורה דעתי שיהי' רב פוסק דינים בפועל מממש", כתב לו הרבי בהקשר זה).

גם בשנים שלאחר ג' תמוז, המשיך רשד"ב לכתוב לרבי על פועלו באופן תדיר. "נכנסתי איתו פעם לאוהל", סיפר אחד מעובדי הארגון, "ואת הרצינות והדריכות שליוו את כניסתו לא ראיתי מעולם בחצרותיהם של אדמו"רים אחרים".. הוא שקד רבות על רעיונות חדשים להגשמת רצונו הק' של הרבי במגוון תחומים (כמו הרחבת גבולות תקנת הרמב"ם היומי, שהייתה קרובה לליבו); עמד על המשמר כנגד כל סטייה מכוונתו הקדושה; ועורר תדיר, בדברים היוצאים מן הלב, על חובת השמירה על אחדות החסידים, מתוך אמונה וציפיה להתגשמות דברי קדשו אודות הגאולה הקרובה.

הרב שלום דובער ליפשיץ נלב"ע באור ליום ו', כ"ד באלול תשע"א, ומנ"כ בחלקת חב"ד בהר הזיתים.

א. הפניית ילדים ע"י הפעילים ללמוד בכפר חב"ד - י"ב אייר תשי"ח

העסקן ר' משה וייל כיהן כמזכיר 'הפועל המזרחי' ביישוב אשדוד-ים, ובעבודתו שיתף פעולה עם ה'פעילים' למטרת הפניית ילדי עולים מהיישוב למוסדות חינוך דתיים ברחבי הארץ.

בארכיון 'יד לאחים' מצויה התכתבות מסועפת משלהי חורף תשי"ח בין הרב ישראל לייבוב שעבד אז במשרדי ה'פעילים' ובין ר' משה וייל בנושא העברת קבוצת ילדי עולים מאשדוד-ים לביה"ס החקלאי בכפר-חב"ד. נראה שלגבי כמה מהם לא הושלם התהליך כראוי, ובנושא זה עוסק המכתב שלפנינו (שנכתב בשעה שר' משה וייל שהה בברלין).

CABLE ADDRESS: HAMELECH, NEW YORK

Tels. NYacinh 3-9250-1
PResident 8-4400

כ"ה

מרכז לעניני חנוך

מרכז לעניני חנוך

מרכז לעניני חנוך

CENTRAL ORGANIZATION FOR JEWISH EDUCATION

תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש רבי מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א
מיסודו של כ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצוקללה"ה נבנים זי"ע שניאורסאהן מליובאוויטש

Central Office
770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN 13, N. Y.

י"ב אייר תשי"ח
ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נז"נ עוסק בצ"צ
כו' חו"ה שלום רובער שי' ליפשיץ

שלום וברכה!

פנה אלינו מר משה שי' וייל הנמצא כעת בברלין, ובמכתבו כותב
שעזרת פעילי המחנה ההורחי הצליח לשלוח כמה ילדים לכפר חב"ד (מוסג"פ
העסקה ממכתב הנ"ל),
ובאשר כן הננו לבקשו שיזאיל נא להודיענו פרטים מה שידוע
לב' אודות הנ"ל. וח"ה מראש על טרחו בזה.

בברכה כמ"ס
הרב ח.מ.א. חקוב
מנהל

ב"ה

מרכז לעניני חנוך

תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש רבי מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א
מיסודו של כ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע שניאורסאהן
מליובאוויטש

י"ב אייר תשי"ח

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מו"ה שלום דובער שי' ליפשיץ

שלום וברכה!

פנה אלינו מר משה שי' ווייל הנמצא כעת בברלין, ובמכתבו כותב שבעזרת פעילי
המחנה התורתי הצליח לשלוח כמה ילדים לכפר חב"ד (מוסג"פ העתקה ממכתב הנ"ל),
ובאשר כן הננו לבקשו שיואיל נא להודיענו פרטים מה שידוע לכ' אודות הנ"ל.
ות"ח מראש על טרחתו בזה.

בברכת כט"ס

הרב ח.מ.א. חדקוב

מנהל

ב. "הפרעות שיסנן בעבודת הפעילים" - י"ט אייר תשי"ח

המכתב שלפנינו עוסק בחלקו הראשון בנושא ה'הפרעות שיסנן בעבודת הפעילים'. מאחר שהוא נכתב באמצע אייר תשי"ח, סביר להניח שרשד"ב כתב לרבי בעיקר על ההפרעות שסבלו ה'פעילים' מצד הגורמים החילוניים בארץ ביחס למלאכת הרישום של ילדי העולים הדתיים לבתי-ספר דתיים.

בארכיון 'יד לאחים' מתועד המאבק על כל שלביו בפרוטרוט.

לדוגמה: במטרה למנוע את התלונות החוזרות ונשנות על לחצים, כפייה וסדרי רישום לקויים, הפסיק משרד החינוך את הנוהג שהיה מקובל עד אז ולפיו נערך הרישום ביישובי העולים על-ידי המדריכים, אנשים השייכים למפלגות. נקבע כי מעתה והלאה רשאים לעסוק ברישום רק המועצה המקומית או ועד התושבים. אך בהוראות ששלח משרד החינוך למאות נקודות הרישום, לא הובהר השינוי הנ"ל במפורש. כך אירע שביישובים רבים של העולים, המשיכו עסקני המפלגות והמדריכים לעסוק גם בשנה זו בניהול הרישום, תוך כדי הפעלת איומים בריוניים, לחץ כלכלי וכפייה אכזרית על מי שביקש לרשום את ילדיו לחינוך דתי.

בעיה נוספת: לפני פסח שלח משרד החינוך בדואר לוועד המקומי בכל יישוב את ההוראות החדשות בדבר סדרי הרישום החדשים. אך התברר שהמדריכים ביישובים, שהיו האחראים על חלוקת הדואר ביישובים, החליטו שלא להעביר את דבר הדואר הזה ליעדו!

הרבי מעודד אפוא את רשד"ב שהוא וחבריו לא יתרשמו מההפרעות וימשיכו לעסוק במלאכתם 'להרחבת החינוך על טהרת הקודש'.

בחלקו השני עוסק המכתב בבקשת הרבי שה'פעילים' יסייעו להרחבת 'רשת אהלי יוסף יצחק'. בעקבות הבקשה הגביר רשד"ב את פעילותו גם בתחום זה.

ביה"ס ביישוב ברוש שבדרום, לדוגמה. בכ"ב מנחם-אב תשי"ח כתבה הנהלת ה'פעילים' אל הרב דוד חנזין מנהלת ה'רשת': "ברוש-תדהר. משרד החינוך אישר סופית הקמת בית-ספר דתי במקום. אך דא עקא: מאחר ומספר ילדים עדיין רשומים בבית-הספר החופשי, עלתה מזימה בלבבם להקים גדר חוצצת בתוככי בית-הספר עצמו והחלק שנרשם לחופשי ילמד באותו בית-ספר עצמו. המזימה היא איומה וצריכים למונעה בעוד מועד, כי מהניסיון למדנו שהם עלולים לסחוף את כל בית-הספר לרשותם. הננו מחכים לשמוע על פעולותיכם בנידון, ונצרך תפילה שתצליחו במעשיכם". ובב' אלול תשי"ח דיווחה הנהלת

ה'פעילים' להנהלת ה'רשת' של חב"ד באופן סופי: "אושר ביה"ס בברוש-תדהר, שנמסר לרשת חב"ד".

כך גם בתענך שבצפון. בכ"ב מנחם-אב תשי"ח כתבה הנהלת ה'פעילים' אל הרב דוד חנזין על התקדמות המצב בתענך: "מבחינה חוקית הם [=משרד החינוך] חייבים כמובן לאשר את בית-הספר, אבל הם רוצים להתחמק ולכן חייבים להפעיל לחץ מבחוץ. לפני שבועיים, כשביקרו תושבי תענך במשרד החינוך, הבטיחו לשלוח להם תשובה חיובית תוך שבועיים, אבל נראה שבלי פעולה ממשית ולחץ חזק הם יתחמקו. ובב' אלול תשי"ח דיווח 'חבר הפעילים': "אתמול נתבשרנו כי ביה"ס בחבל תענך, שהמאבק על אישורו נמשך מאז הרישום האחרון, אושר, ויימסר לרשת חב"ד".

שיתוף הפעולה הוגבר גם בתחום העברת מידע חשוב בהליכי הרישום. לדוגמה, בכ"ב מנחם-אב תשי"ח כותבים ה'פעילים' אל הרב דוד חנזין: "הננו מעבירים אליך בזה מספר ידיעות בעניין הרישום: ... **ביגל**. משרד החינוך החליט לפזר את בית-הספר במקום, ולשלוח את הנרשמים לבית-הספר הממלכתי-דתי ביישוב זיתן הסמוך, ואלו שנרשמו לחינוך חופשי ילכו לבית-ספר ממלכתי ביישוב סמוך אחר. מובן שחב"ד יכולה לעמוד על כך **שיקמו את בית-הספר ביגל**, מאחר והילדים נרשמו לזרם חב"ד, ומה טעם יוליכו אותם לזיתן שיש שם ממלכתי-דתי ולא חב"ד? מכיון שהשעה קצרה ובעוד שבועות מספר יתחילו הלימודים, צריכים להטיל מיד את מלוא כובד המשקל ולדרוש הקמת בית-ספר של חב"ד ביגל. ייתכן שמשרד החינוך יציע לשלוח את הילדים לספריא [כפר חב"ד], אבל אין לשם תחבורה".

ב"ה, יט' אייר תשי"ח

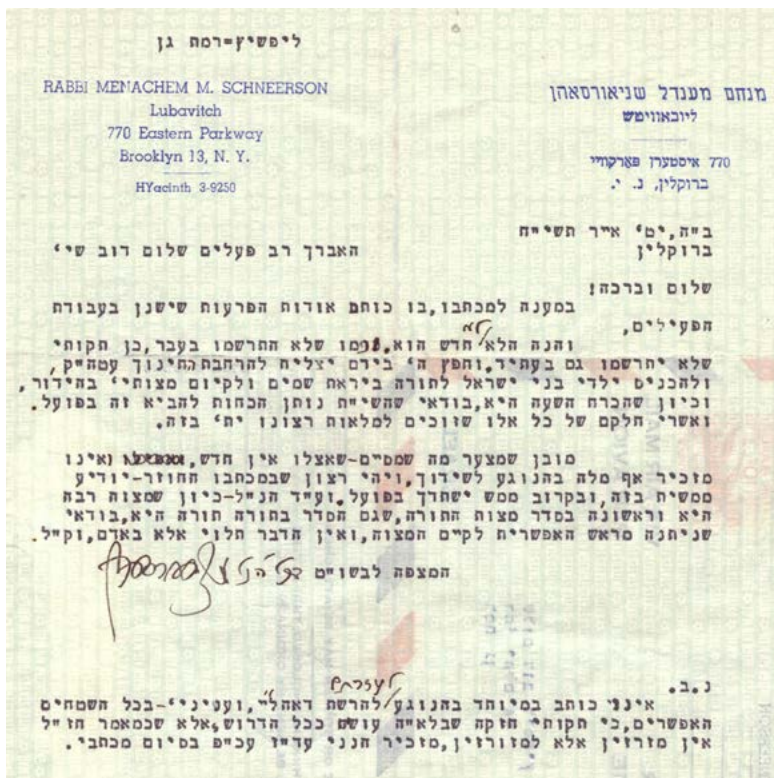
ברוקלין

האברך רב פעלים שלום דוב שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אודות הפרעות שישנן בעבודת הפעילים,

והנה הלא לא חדש הוא, וכמו שלא התרשמו בעבר, כן תקוה שלא יתרשמו גם בעתיד, וחפץ ה' בידם יצליח להרחבת החינוך עטה"ק, ולהכניס ילדי בני ישראל לתורה ביראת שמים ולקיום מצותי' בהידור, וכיון שהכרח השעה היא, בודאי שהשי"ת נותן הכחות להביא זה בפועל. ואשרי חלקם של כל אלו שזוכים למלאות רצונו ית' בזה.

מובן שמצער מה שמסיים-שאצלו אין חדש, ואפילו ואינו מזכיר אף מלה בהנוגע לשידוך, ויהי רצון שבמכתבו החוזר-יודיע ממשיח בזה, ובקרב מס' ישתדך בפועל, וע"ד הנ"ל-כיון שמצוה רבה היא וראשונה בסדר מצות התורה, שגם הסדר בתורה תורה היא, בודאי שנתינה מראש האפשרית לקיים המצוה, ואין הדבר תלוי אלא באדם, וק"ל.

המצפה לבשו"ט בכל הנ"ל

(חתימת יד קדשו)

נ.ב.

אינני כותב במיוחד בהנוגע לעזרתם להרשת דאה"ל, ועניני- בכל השטחים האפשרים, כי תקוה חזקה שבלא"ה עושים ככל הדרוש, אלא שכמאמר חז"ל אין מזרזין אלא למזרזין, מזכיר הנני עד"ז עכ"פ בסיום מכתבי.

ג. "ות"ח על רשימת המקומות דהרישום" - י"א סיון תשי"ח

הצלחתם המרשימה של ה'פעילים' בהקמת בתי-ספר דתיים בקיץ תשי"ז גרמה למפלגות החילוניות להתעורר בתנופה לבלית השאיפות שנוצרו בלבבות העולים המדוכאים במאות המושבים. באסיפת הוועד-הפועל של 'ההסתדרות' הכריז מזכיר ההסתדרות פנחס לבון כי ההסתדרות לא תשב בחיבוק ידיים, לנוכח מה שהגדיר כ"מגמת ההשתלטות של הדתיים על מערכת החינוך בארץ". ה'פעילים' ראו בדבריו הכרזת מלחמה של ממש נגד מערכת החינוך הדתי, והחליטו להגביר שבעתיים את המאמצים בעונת הרישום הבאה, באביב תשי"ח.

בסימן של הפקת לקחים ממבצע הרישום בשנים קודמות, פרסם המשרד הראשי של ה'פעילים' לקראת תחילת עונת הרישום באביב תשי"ח הנחיות חדשות ל'פעילים' בנוגע להליכי הרישום. כל אחד מה'פעילים' שייסע לאחד היישובים בעונת הרישום, יפקח על כך שהרשם המקומי יודיע לתושבי היישוב באופן פומבי על מועדי הרישום. לקראת ימי הרישום סיירו זוגות של 'פעילים' ביישובי העולים, נפגשו עם העולים ובחרו מתוכם נציגים שעמם יעמדו בקשר במהלך ימי הרישום.

הרישום בתשי"ח נפתח בכ"ה ניסן ונמשך כשבועיים. למעלה מ-300 פעילים פעלו בתנופה בתקופת הרישום בתשי"ח בכמאה מושבים. במסמך שבראשו נכתב 'מטה הרישום תשי"ח' מפורטת רשימה של יישובי העולים, ובכל אחד מהם מפורט המצב - האם קיים שם בית-ספר דתי, מתי ביקרו שם לאחרונה נציגי ה'פעילים' ומה היו תוצאות הביקור.

על רקע זה יש לשער שבשלהי אייר תשי"ח שלח רשד"ב לרבי את הרשימה הנ"ל, אליה מתייחס הרבי במכתב שלפנינו כ'רשימת המקומות דהרישום'.

ב"ה, י"א סיון תשי"ח

ברוקלין

האברך וו"ח אי"א עוסק בצ"צ רב פעלים שלום דוב שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא"ח שבועות והקודמו, ות"ח על רשימת המקומות דהרישום, ודבר בעתו מה טוב, כיון שהמדובר - כפי ההשערה - יתראה אתי בשבוע

הבא, ויהי רצון שתביא ההתראות טובת הרבים בטוב האמיתי, וגדול זכותם של כל אלו שלקחו חלק בזה.

מתמיה וגם מצער, אופן ההתעסקות שלו בהנוגע לשידוכים, והרי בודאי שמלמעלה משפיעים ברכה והצלחה בזה, שהרי זכות הרבים מסייעתו, אבל מלמטה צריך לעשות צנור וכלים מתאימים-עכ"פ בקצת ערך ושייכות להענין, כמ"ש וברכך ה"א בכל אשר תעשה, שאף שהמלה בכל מרבה אפילו מקצת ענין, אבל עשי' איזה שתהי' מוכרחת כמובן. ויהי רצון שיבשר טוב בזה בקרוב.

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל (חתימת יד קדשו)

ליפשיץ-רמח גן
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, י"א סיון תשי"ח
ברוקלין

האברך וו"ח אי"א עוסק בצ"צ
רב פעלים שלום דוב שי'

שלום וברכה!
מאשר הנני קבלת מכתבו מא"ח שבועות וחודמים,
ופי"ת על רשימת המקומות דהרישום, ודבר בעתו מה טוב, כיון
שהמדינה-כפי' החשדה-יחראה אחי' בשבוע הבא, ויהי רצון שתביא
ההתראות טובת הרבים בטוב האמיתי, וגדול זכותם של כל אלו
שלקחו חלק בזה.

מתמיה וגם מצער, אופן ההתעסקות שלו בהנוגע
לשידוכים, והרי בודאי שמלמעלה משפיעים ברכה והצלחה בזה,
שהרי זכות הרבים מסייעתו, אבל מלמטה צריך לעשות צנור וכלים
מתאימים-עכ"פ בקצת ערך ושייכות להענין. כמ"ש וברכך ה"א בכל
אשר תעשה. שאף שהמלה בכל מרבה אפילו מקצת ענין, אבל עשי' איזה
שתהי' מוכרחת כמובן. ויהי רצון שיבשר טוב בזה בקרוב.

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל

ד. "מי יעמוד על המשמר בעניני הפעילים" - ג' מרחשוון תשי"ט

בשלהי שנות הו"דים ביסס רשד"ב את מעמדו הכלכלי של 'חבר הפעילים' ע"י הקמת ועדים שיגייסו כספים למען ה'פעילים', הן בארה"ב והן במדינות שונות באירופה. הנהלת ה'פעילים' בארץ-הקודש הדפיסה מפעם לפעם חוברות באנגלית על הפעילות הענפה, וידידי ה'פעילים' בחו"ל פנו לגבירים והתרימו אותם למען הפעילות החשובה. בשלב מסוים התגלעו קשיים ניהוליים ואחרים בין הנהלת ה'פעילים' בארץ-הקודש לידידי ה'פעילים' בארה"ב, והועלה הרעיון שרשד"ב ייסע לארה"ב כדי ליישר את ההדורים. מסתבר שזה היה הרקע למכתב שלפנינו.

בתשובתו מזכיר הרבי את 'ההצעות שקיבלו בחודשים האחרונים', שבגינן לא כדאית נסיעתו לחו"ל כל עוד לא ברור מי 'יעמוד על המשמר בעניני הפעילים' בזמן שהותו בחו"ל.

יש לשער שהרבי התכוון בין היתר לתפנית החיובית שחלה בחורף תשי"ט בעמדת ממשלת ישראל בנושא החינוך הדתי בעקבות פעילות הרישום בקיץ תשי"ח (ראה במכתב הקודם), כאשר שהממשלה התחייבה להקצות מבנה מתאים לכל בי"ס דתי חדש שיפתח, וכעת היה צורך לעמוד על המשמר בתחום זה.

במקביל, בעקבות ההצלחה הגדולה שנחלו ה'פעילים' במהלך הרישום לבתי-הספר באותו קיץ, נאלץ משרד החינוך "להיכנע" למציאות החדשה שיצרו ה'פעילים' ולפתוח בתי-ספר דתיים במספר רב של יישובי עולים. גם בתחום זה, כמובן, נדרש רשד"ב לעמוד על המשמר ולוודא שהדברים מתרחשים במציאות בשטח.

ב"ה, ג' מ"ח תשי"ט

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק

בצ"צ שלום דוב שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי, בו כותב אודות הצעה לבקר בחו"ל בשביל לארגן ועדי הפעילים אשר שם.

ולכל לראש צריך לדעת ברור, מי יעמוד על המשמר בעניני הפעילים במשך

הזמן שלא יהי' שם. כי הרי לאור ההצעות שקבלו בחדשים האחרונים, מובן שצריך להבטיח (באֶפְרַענען). ורק לאחר שיהי' בטוח בזה, אז יש מקום להתבונן בהצעה האמורה, שבכלל יש להתעניין בה.

בודאי השתתף בהתועדויות אנ"ש בחדש תשרי המושבע בכל טוב והכללי לכל השנה, ויהי רצון שימשיך זה בפועל, וכסיום רבנו הזקן באגה"ק סי' יד', ובזה - התגשמות מצוה הראשונה שבתורתנו תורת חיים, שידוך טוב בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה לבשו"ט בכל האמור (חתימת יד קדשו)

ליפשיץ-רמח גן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליוכאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ביה, ג' מ"ח תשי"ט
ברוקלין

האברך החי"ח אי"א נז"נ עוסק
בצי"צ שלום דוב שי"

שלום וברכה!
במענה למכתבו מיום השלישי, בו כותב אודות הצעה
לבקר בחו"ל בשביל לארגן ועדי הפעילים אשר שם.

ולכל לראש צריך לדעת ברור, מי יעמוד על המשמר
בעניני הפעילים במשך הזמן שלא יהי' שם. כי הרי לאור ההצעות
שקבלו בחדשים האחרונים, מובן שצריך להבטיח (באֶפְרַענען). ורק
לאחר שיהי' בטוח בזה, אז יש מקום להתבונן בהצעה האמורה, שבכלל
יש להתעניין בה.

בודאי השתתף בהתועדויות אנ"ש בחדש תשרי המושבע בכל
טוב והכללי לכל השנה, ויהי רצון שימשיך זה בפועל, וכסיום רבנו
הזקן באגה"ק סי' יד', ובזה-התגשמות מצוה הראשונה שבתורתנו תורת
חיים, שידוך טוב בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

ה. "לעשות כהוראת הרופאים מומחים" - י"א כסלו תשי"ט

המכתב שלפנינו עוסק בבריאות אמו של רשד"ב, וממנו עולה שרשד"ב שיגר לרבי מכתב ועוד שני מברקים בנידון זה.

ב"ה, י"א' כסלו תשי"ט
ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק
בצ"צ מוה' שלום דובער שי'

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מז' כסלו וב' המברקים שלאחריו, ועניתי לו במברק:
לעשות כהוראת הרופאים מומחים, בברכה:

חתימתי.

בברכה לבשו"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

ו. "עבודת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה" - כ"א כסלו תשי"ט

תחילת המכתב עוסקת בבריאות אמו של רשד"ב. כמו כן, מאחל לו הרבי שיבשר טוב מענייני עבודתו בקודש במסגרת 'חבר הפעילים', ומזרז אותו פעם נוספת לעסוק בענייני שידוכין.

ב"ה, כא' כסלו תשי"ט

ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ רב פעלים

מלאכתו מלאכת שמים שלום דובער שי'

שלום וברכה!

מאשרים קבלת המברק והמכ' האחרון, אשר הצליח הנתוח אך מרגישה עדיין וכו'.
ויהי רצון מהשי"ת, שימהר רפואתה, וילך מצבה בבריאות הלוח וטוב, וכשם שהבריק
הנ"ל, כן יודיע ובקרוב ממש בשו"ט עד"ז.

ויהי רצון שביחד עם זה יבשר טוב גם מעבודת הקדש להגדיל תורה ולהאדירה,
ובענין פרטי עיקרי שלו-בשידוך טוב בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בודאי השתתף בהתועדות דיום הבהיר יט' כסלו ראש השנה לתורת החסידות ודרכי
החסידות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור (חתימת יד קדשו)

ל' פשיץ=רמת גן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, כ"ח כסלו תשי"ט
ברוקלין

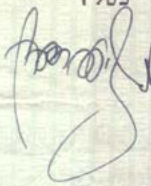
הו"ח אי"א נז"נ רב פעלים
מלאכתו מלאכת שמים שלום דובר שי

שלום וברכה!
מאשרים קבלת המברק האחרון, אשר הצליח הנחוח
אף מהגישה עדין וכו'.

ויהי רצון מהשי"ת, שימהר רפואתה, וילך מצבה
בבריאות הלך וטוב, וכשם שהבריק הנ"ל, כן יודיע ובקרוב ממש
בשוי"ט ער"ז.

ויהי רצון שביחד עם זה יבשר טוב גם מעבודת
הקדש להגדיל תורה ולהאדירה, ובענין פרטי עיקרי שלו-בשידוך
טוב בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בודאי אשתתף בהתוערות דיום הבהיר י"ט כסלו
ראש השנה לתורת החסידות ודרכי החסידות.

ברכה לבשוי"ט בכל האמור

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

RECEIVED
JANUARY 13 1959

RECEIVED
JANUARY 13 1959

ז. "בהנוגע למצב בריאות אמו שתליט"א" - ג' טבת תשי"ט

גם המכתב שלפנינו עוסק במצב בריאות אמו של רשד"ב.

ב"ה, ג' טבת תשי"ט

ברוקלין

האברך וו"ח אי"א נו"נ עוסק

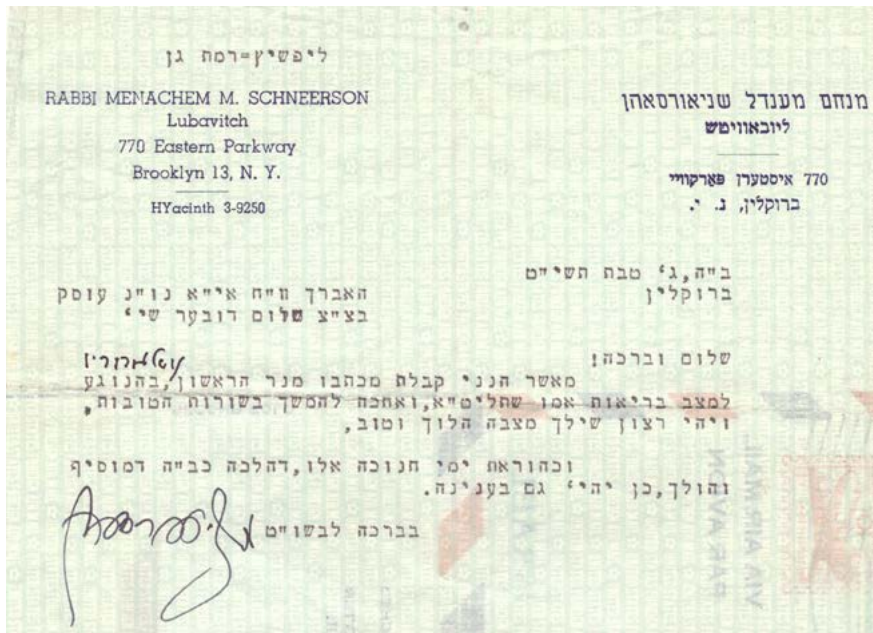
בצ"צ שלום דובער שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מנר הראשון ושלאחריו, בהנוגע למצב בריאות אמו שתליט"א, ואחכה להמשך בשורות הטובות, ויהי רצון שילך מצבה הלך וטוב,

וכהוראת ימי חנוכה אלו, דהלכה כב"ה דמוסיף והולך, כן יהיה גם בענינה.

בברכה לבשו"ט (חתימת יד קדשו)

ח. "ותשועה ברוב יועץ" - כ"א טבת תשי"ט

אף המכתב הבא עוסק בנוגע לבריאות אמו של רשד"ב, וכן מזרז אותו הרבי בהמשך המכתב לעסוק בענייני שידוכין.

ב"ה, כא' טבת תשי"ט

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נר"נ עוסק
בצ"צ רב פעלים שלום דובער שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ו טבת, בבשורה הטובה אשר אמו שתליט"א כבר מהלכת בשוק, אף שעדיין צריכה להתבקר ע"י הרופא לאחר זמן,

ויהי רצון שילך מצבה הלוך וטוב, עד שתחזור לאיתנה.

בנועם מיוחד קראתי סיום מכתבו שהתחיל לברר שידוכין. ואינו מובן מה שכותב לאחר זה, שאינו יודע איך לעשות, שהרי בכגון דא נאמר ותשועה ברוב יועץ. ואין להאריך בדבר שהוא מנהגו וטבעו של עולם.

ויהי רצון שכמו שבקשתיו יעשה זה במרץ הדרוש והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור (חתימת יד קדשו)

ט. יש מקום לדון רק בהרחבת העבודה, לא בנסיגה - כ"ח שבט תשי"ט

חלקו הראשון של המכתב עוסק בטענה 'שאף שהקימו בתי ספר בהרבה מקומות, אין פירות'. נראה שלאחר תקופה בת קרוב לעשר שנים בה עסקו רשד"ב וחבריו ה'פעילים' בהבאת ילדים למוסדות חינוך דתיים, הגיעו בשלב מסוים להכרה שחלק גדול מפעילותם אינו נושא פרי, לאחר שהגורמים הממלכתיים אינם מאפשרים לילדים אלה להמשיך בגיל מבוגר יותר בשיבות, וכתוצאה מחוסר מוסדות ישיבתיים מתאימים לילדי העולים - נפל חלק גדול מאוד למוסדות חילוניים.

על כך משיב לו הרבי שבתקופת לימודי הנערים במוסדות דתיים נפעלות שתי תוצאות (חשובות: א) סור מרע, התלמיד אינו נתון להשפעה לא דתית. ב) עשה טוב, התלמיד לומד תורה ובוודאי יהיה לזה רושם במשך הזמן. הרבי אף מדגיש שיש מקום לדון רק בהרחבת תחומי העבודה בשטח החינוך בארץ-הקודש, ולא בנסיגה לאחור, חלילה.

בסיום המכתב מתייחס הרבי להצעה שכתב לו רשד"ב בנושא 'שיעורים למבוגרים'. חלק עיקרי מעבודת ה'פעילים' התנהל במושבי העולים, תוך דאגה למגוון של תחומים הקשורים לאספקת צורכי דת לעולים הדתיים, מאחר שהממשלה נמנעה במידה רבה מלעשות זאת. עם זאת, הועלתה השאלה עד כמה אמורים ה'פעילים' לעסוק בניהול רשת של שיעורי תורה לעולים חדשים מבוגרים. במענה לשאלתו בנושא זה כתב לו הרבי שמאחר שה'פעילים' מצומצמים באמצעים, עדיף שימצאו בכל יישוב עולים מלמד מקומי שיעסוק בזה.

המכתב נדפס - ללא שם הנמען - באג"ק כרך י"ח עמ' קצט.

ב"ה, כ"ח שבט תשי"ט

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ רב

פעלים שלום דובער שי'

שלום וברכה!

במענה למכתביו מ"א וכ"ג שבט,

ת"ל על הבש"ט מהטבת מצב בריאות אמו שתליט"א, ואשר מרגישה טוב, ויה"ר עס זאל גיין פון גוט צו נאך בעסער.

לפלא גדול שאינו מזכיר דבר מהשתתפותו בהתועדות דיום ההילולא, והרי תאריך מכתבו הוא למחרתו ממש, ובפרט שפעולת התועדות הרי צ"ל ניכרת במשך שבועות וחדשים שלאחרי זה, וק"ל.

במ"ש אודות עבודתם, שאף שהקימו בתי ספר בהרבה מקומות, אין פירות, פשיטא שאסור לומר כזה, שמלבד שהלימוד, גם בעת מעשה - ג"כ פעולה הכי חשובה זו היא, בהקו דסור מרע [שאין האברך התלמיד נמצא בהשפעה בלתי דתית] הנה גם העשה טוב, פעולה רבה היא, שהרי לומד עניני תורה ומצותי', ואי אפשר שבמשך הזמן לא תהי' מזה פעולה ועכ"פ רושם.

וזהו נוסף על הנח"ר למעלה, ובפרט כפי המבואר בתניא קדישא (סוף פרק כ"ה) ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד, והרי אי אפשר לדעת השינוים לטוב שיהיו בעתיד, ואפשר גם בעתיד הקרוב. שאע"פ שבעבר לא נראו פירות [כאלו שגם העובדים כיכרום במוחש] הרי מכאן ולהבא ישתנה לטוב בזה, ובעניני קדושה ובפרט בעניני חינוך באה"ק ת"ו-פשיטא שאין עתה הזמן לבטלם ולסוג אחור משטחי עבודה, אף שכמובן יש מקום לדון בהנוגע להתרחבותה, שבזה המצב דלכתחלה ולא בדיעבד,

במ"ש אודות שיעורים למבוגרים, מובן שגם זה חשוב ביותר, אבל כיון שמצומצמים באמצעים, לכאורה בזה צ"ל ההשתדלות לעודד שימצאו מלמד במקום, שיקח ע"ע שיעור כהאמור, ולכה"פ יסתפק במשכורת סמלית.

חוששני שעוה"פ נוהג בהיחס שלו דעד עתה לעניני שידוכין. ומובן שמוחה הנני נגד זה, שעכ"פ ישנה הנהגתו בזה מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל עניניו הפרטים ובכל הענינים הכלליים (חתימת יד קדשו)

בבכחה לבשו"ט בכל ענייני הפרטים
ובכל העניינים הציבוריים

י. "הצלחת הפעולות תלויה באי-המפלגתיות" - י"ב אד"ש תשי"ט

מאז ומתמיד נאנקה הנהלת 'חבר הפעילים' תחת עול הנטל הכספי הכבד הכרוך בניהול הפעילות, ובייחוד בתחום של הקמת בתי-ספר דתיים חדשים עבור ילדי העולים הדתיים. בחודש אדר-ראשון תשי"ט העלתה מפלגה דתית מסוימת מחדש את ההצעה שה'פעילים' יעבדו בשיתוף פעולה עמה ובתמורה תסייע המפלגה בהקמת בתי-ספר דתיים שיעמדו רשמית תחת דגלה.

נראה שלכך מתייחס הרבי במכתבו זה, השולל לחלוטין כל הזדהות מפלגתית של ה'פעילים' וקובע ברורות ש'הצלחת הפעולות תלויה באי-המפלגתיות'.

ב"ה, יב' אד"ש תשי"ט

ברוקלין

האברך וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ שלום דובער שי'

שלום וברכה!

(...)

במ"ש אודות הענינים הכללים, למותר להאריך שהצלחת הפעולות תלוי' באי המפלגתיות=ממכמה טעמים = ובכמה פרטים, וביותר בהענינים העיקרים שבהעבודה. ובודאי שאפילו קס"ד למפלגתיות לא תעלה על הסדר היום.

(...)

ת"ח על הבשו"ט מהטבת בריאות אמו תחי'. ויהי רצון שיוטב עוד יותר, והרי כאמור - נמצאים אנו בחדש אדר חדש המוצלח לכל עניני איש ואשה הישראלים הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור (חתימת יד קדשו)

ליפשיץ-רמה גן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

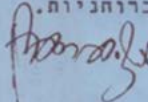
האברך וו"ח אי"א נו"נ עוסק
בצ"צ שלום דובער שי'

כ"ה, יב' אד"ש חשי"ס
ברוקלין

שלום וברכה!

כמ"ש אודות הענינים הכללים, למוחר להאריך שהצלח
הפעולות חלוי' באי המפלגה ~~המפצלת~~ ~~המפצלת~~ טעמים-וככמה פרטים, וכי
בהענינים העיקרים שבהעבודה, ובודאי שאפילו קס"ד למפלגות לא
תעלה על הסדר היום.

ח"ח על הבשו"ס מהסכת כריאות אמו חחי'. ויהי רצון
שיוטב עוד יותר, והרי כאמור-נמצאים אנו כחדש אדר חדש המוצלח
לכל עניני איש ואשה הישראלים הן בגשמיות והן ברוחניות.

בכרכה לבשו"ס בכל האמור

יא. מענה על מברק - כ"ז מנחם אב תשי"ט

במכתב שלפנינו יש התייחסות למברק מסוים ששיגרו הפעילים לרבי. לא ברור הרקע למכתב.

מזכירות

ב"ה, כ"ז מנ"א תשי"ט

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מו"ה שלום דובער שי'

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מברקם ובמענה עליו הואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א להבריק אליו, ומועתק בזה הנוסח:

"במענה למברקם יפנו להרב גאראדעצקי.

בברכה מנחם שניאורסאהן"

המברק בטח נתקבל בעתו, ויודיעו מהתוצאות.

בכבוד ובברכה

א. קווינט

מזכיר

יב. "לבשורות טובות בפרט ובכלל" - ימי הסליחות תשי"ט

"בברכה לבשורות טובות בפרט ובכלל", הוספה בגוף כתב-יד-קודש במכתבו של הרבי לרשד"ב מימי הסליחות תשי"ט.

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה שלום דובער שי'

שלום וברכה!

המכ' והפ"נ נתקבלו.

ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע
לו ברכתי, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה לבשו"ט בפרט ובכלל (חתימת יד קדשו)

יג. "בודאי שיעמדו על המשמר" - י"ד מרחשון תש"כ

החשש עליו מדבר הרבי במכתב זה קשור למעורבותם של גורמים חרדים מסוימים, שביקשו בתחילה לסייע מבחינה כלכלית לפעילות 'חבר הפעילים' ולאחר מכן ניסו בהדרגה להשתלט על הארגון מבחינת הזכות לקבל החלטות מהותיות לגבי דרך פעילות הארגון.

למשל, אותם גורמים רצו שה'פעילים' ישלחו ילדי עולים רק לבתי-ספר חרדיים ('החינוך העצמאי') ולא לבתי-ספר דתיים מהזרם הממלכתי-דתי, גם אם ההורים חפצים דווקא בסוג האחרון. התוצאה המעשית של גישה זו היתה עלולה להיות שאותם ילדים ייפלו לחינוך חילוני. לעומתם, גישת הנהלת 'חבר הפעילים' היתה שאותם הורים שרוצים להעניק לילדיהם חינוך תורני למהדרין - יפעלו ה'פעילים' לרשום את ילדיהם ל'חינוך העצמאי'. אך אותם הורים שחשוב להם שילדיהם ילמדו גם לימודי חול, אותם ירשמו ה'פעילים' לחינוך ממלכתי-דתי.

מסתבר שהרבי התכוון לומר במכתבו זה שרשד"ב וחבריו יודעים לקבל החלטות נכונות יותר מאשר אותם גורמים אינטרסנטיים. לכך התכוון הרבי כנראה במלים שאותם גורמים 'יתענינו יותר בפעולותיהם וכו', שהוא נותן מקום לנגיעה בפעולותיהם. והרבי מאחל לרשד"ב ש'כיון שזכות הרבים מסייעתם, בודאי שיעמדו על המשמר' - שאותם גורמים לא יצליחו במזימתם.

בהמשך המכתב מתייחס הרבי לכך שאישיות תורנית מסוימת מחו"ל ביקרה בארץ ובעקבות זאת התפרסמו שמועות כאילו אותו רב דיבר נגד 'חבר הפעילים' שעוסקים בהרשמת ילדי עולים גם לחינוך ממלכתי-דתי, ולא רק ל'חינוך העצמאי'. השמועות שהתפרסמו לאחר ביקור אותה אישיות טענו שלדעתה אין זה מתפקידנו לעסוק בהרשמה לחינוך ממלכתי-דתי בשום אופן. לכן כתב הרבי לרשד"ב שראוי לברר את הדברים לאשורם, כדי לבטל את פעולתם של מפיצי הדיבה והשקרים.

בקטע הראשון, את המילים "וכיון שזכות הרבים מסייעתם" העביר הרבי מאחרי המילים "בפעולותיהם כו" אל אחרי המילים "לנגיעה בפעולותיהם".

ב"ה, יד' מ"ח תש"כ

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק

בצ"צ שלום דובער שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מז' חשון, ומוכן שהחשש שלו צודק, כוונתי להחשש אודות המכתב שכתבו, שהר"מ יתענינו יותר בפעולותיהם וכו', והוא נותן מקום לנגיעה בפעולותיהם, וכיון שזכות הרבים מסייעתם, בודאי שיעמדו על המשמר, וככתבו, יתגברו ע"ז באופן שהכתיבה לא תשאיר רושם כלל.

במ"ש שנפגש עם הרב מפ. וראה שהוא בכעס ודבר נגד, וכן עד"ז רמ"ם שונים, = ולפלא שאינו כותב פרטים בזה, כי כנראה ישנם מתעסקים בהפצת בהבאת דבה ומפיצים שקרים, וכידוע דרך דוברי שקרים, מדברים ברמזים, וכשלוחצים עליהם לפרש הרמז, אומרים להד"מ, שלא רמזו ולא אמרו וכו', ועד"ז ממש - אין ברור ע"ע בהנוגע לזה שכתבו אודותו, שביקר באה"ק ודבר נגד וכו' (כוונתי לכותב המכתבים להרמ"ם שיתענינו בפעולותי וכו') וכששאלוהו פה, שישנה שמועה האמורה, הכחיש בכל תוקף, ואמר שרק דבר בשבח חינוך העצמאי ופרסם יחסו ההפכי לחינוך ממ"ד, ותו לא מידי, שלכן מהנכון לחקור בהנוגע להשיחות שהיו לו, ככתבו במכתבו זה, ואולי יתבררו הדברים.

לסימום במכתבו, אשר השתדלותו בענינו הפרטי לא הצליחה לע"ע וכו' = מוכרחני לאמר האמת, שספק אצלי אם משתדל בזה כדבעי ואולי עושה רק בכדי "לצאת ידי חובתו", ובמילא אין פלא אם לע"ע לא בא לפועל, ויהי רצון שעכ"פ מכאן ולהבא תהי' השתדלותו בזה כפסק וציווי תורתנו תורת חיים, כאדם המחזר אחר אבדתו, והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

ליפשיץ-רמה גן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

האכרן הו"ח אי"א נו"נ עוסק
בצ"צ שלום דובער שי'

כ"ה, יד' מ"ח חש"כ
כרוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נחקל מכתבו מז' חשון, ומוכן שהחשש
שלו צודק, כוונתי להחשש אודות המכתב שכתבו, שהר"מ יתענינו יותר
כפעולותיהם וכו', וכיון שזכות הרכים מסייעתם, שהוא נוחן מקום
לנגיעה בפעולותיהם, כדאי שיעמדו על המשמר, וככתבו, יתגברו ע"ז
באופן שהכתיבה לא תשאיר רושם כלל.

במ"ש שנפגש עפ הרכ מפ. וראה שהוא ככעס ודבר נגד, וכן
עד"ז רמ"ם שונים, =ולפלא שאינו כוח פרטים בזה, כי כנראה ישנם
מחשבים בזה, ומפצים שקרים, וכידוע דרך דוכרי שקרים, מדברים
ברמזים, וכשלוהצים עליהם לפרש הרמז, אומרים להד"מ, שלא רמזו ולא אמרו
וכו'. ועד"ז ממש-א"י ^{ע"י} כהנוגע לזה שכתבו אודותו, שביקר באה"ק
ודבר נגד וכו' (כוונתי לכותב המכתבים להרמ"ם שיתענינו בפעולותיהם
וכו') וכשאלוהו פה, שישנה שמועה האמורה, הכחיש ככל חוקף, ואמר שרק
דבר בשבח חינוך העצמאי ופרסם יחסו ההפכי לחינוך ממ"ד, ותו לא
מיד. שלפ"ן מהנכון לחקור כהנוגע להשיחות שהיו לו, ככתבו במכתבו
זה, ואולי יתבררו הדברים.

לסיכום במכתבו, אשר השתדלותו בענינו הפרטי לא הצליחה
לע"ע וכו' = מוכחני לאמר האמת, שספק אצלי אם משתדל ^{ע"י} ואולי
עושה ככדי לצאת ידי חובתו, ובמילא אין פלא אם לע"ע לא בא לפועל.
ויהי רצון שעכ"פ מכאן ולהבא תהי' השתדלותו בזה כפסק וציווי תורתנו
תורה חיים, כאדם המחזר אחר אבדתו, והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ס ככל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יד. "לא להתרשם מאיומים" - ו' ניסן תש"כ

גם מכתב זה כקודמו עוסק בחששות הנהלת ה'פעילים' מאיומי אותם גורמים אינטרסנטיים. שוב מרגיע הרבי את רשד"ב שלא יחשוש מהאיומים, ומאחל לו ולחבריו ה'פעילים' הצלחה.

מהמשך המכתב עולה כי בנוסף להתכתבות הרשמית בין רשד"ב והרבי, התנהלה במקביל התכתבות חשאית ובלתי-רשמית דרך מזכירו של הרבי, הרב חמ"א חדקוב. הרבי מבקש מרשד"ב לפרט יותר בנידון המדובר במכתב שישלח למזכיר.

מהחלק האחרון במכתב עולה כי ה'פעילים' ספגו איומים גם ביחס לשיתוף הפעולה שלהם עם הנהלת 'רשת אהלי יוסף יצחק' בתחום של רישום ילדי עולים לבתי-הספר של ה'רשת'.

כאמור, ה'פעילים' ראו ברישום ילדים לרשת בתי-הספר של חב"ד, שנחשבו רשמית לחלק ממערכת החינוך הממלכתי-דתי אך התנהלו בפועל ברוחה של חב"ד, חלק בלתי נפרד מהמערכה על חיזוק החינוך הדתי. ראשי ה'פעילים' נטלו חלק פעיל בהקמת בתי-הספר החב"דיים של 'רשת אהלי יוסף יצחק', רשת החינוך החב"דית בארץ-הקודש.

אף בתחום זה מעודד הרבי את רשד"ב להמשיך בפעילות המשותפת ולא להתפעל מהאיומים.

ב"ה, ו' ניסן תש"כ

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ בעל מרץ וכו' שלום דובער שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מכ"ח אדר, בו כותב אודות הצעת הנכבדות, וכפי כתבו - יש להתעניין יותר בהענין ובעין יפה. והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ינחהו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד, ובלבד שמצדו יעשה בהאמור בעין יפה כנ"ל.

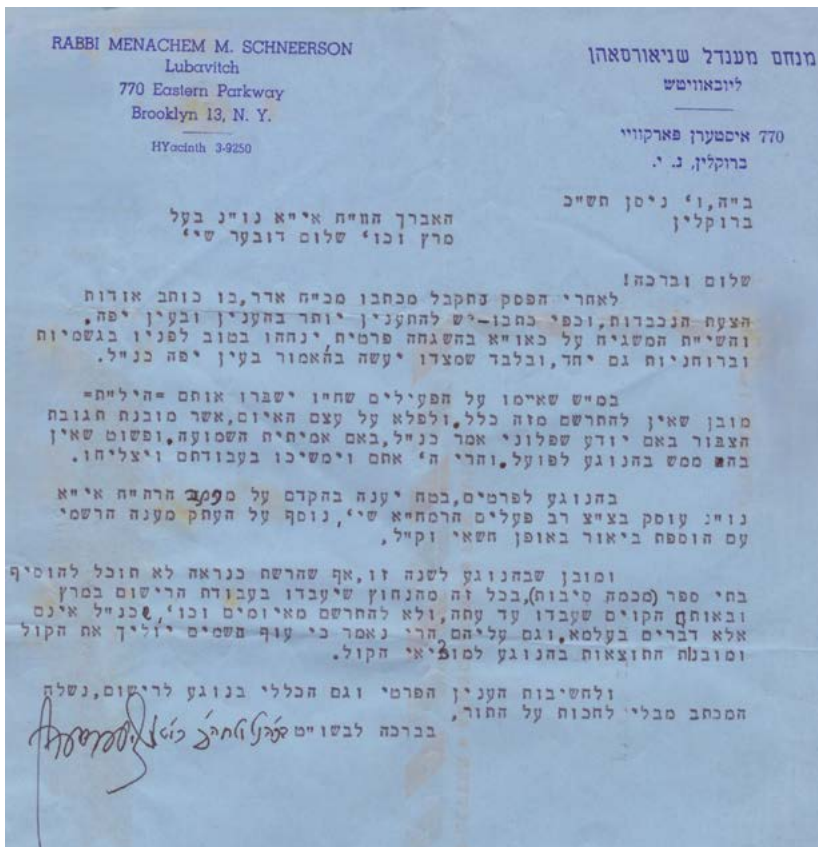
במ"ש שאיימו על הפעילים שח"ו ישברו אותם =היל"ת= מובן שאין להתרשם מזה כלל. ולפלא על עצם האיום, אשר מובנת תגובת הצבור באם יודע שפלוגי אמר כנ"ל, באם אמיתית השמועה. ופשוט שאין בה ממש בהנוגע לפועל. והרי ה' אתם וימשיכו בעבודתם ויצליחו.

בהנוגע לפרטים, בטח יענה בהקדם על מכתב הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ רב פעלים הרמח"א שי', נוסף על העתק מענה הרשמי עם הוספת ביאור באופן חשאי וק"ל,

ומובן שבהנוגע לשנה זו, אף שהרשת כנראה לא תוכל להוסיף בתי ספר (מכמה סיבות), בכל זה מהנחון שיעבדו בעבודת הרישום במרץ ובאותם הקוים שעבדו עד עתה, ולא להתרשם מאיומים וכו', שכנ"ל אינם אלא דברים בעלמא. וגם עליהם הרי נאמר כי עוף השמים יוליך את הקול ומובנות התוצאות בהנוגע למוציאי הקול.

ולחשיבות הענין הפרטי וגם הכללי בנוגע לרישום, נשלח המכתב מבלי לחכות על התור,

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל ולחה"פ כו"ש (חתימת יד קדשו)

טו. "בברכת הצלחה בעבודה ולבשורות טובות גם בפרט" - ימי הסליחות תש"כ

מכתב ברכה לשנה החדשה. בתחילת המכתב הוסיף הרבי את המלים "מכ" [תבן] נתקבל", ובסיומו הוסיף: 'בברכת הצלחה בעבודה' ק [בעבודת הקודש] ולבשו"ט [ולבשורות טובות] גם בפרט'.

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תש"כ

שנת המאתים להסתלקות

הבעל שם טוב ז"ל.

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"נ וכו'

מוה" שולם דובער שי'

שלום וברכה!

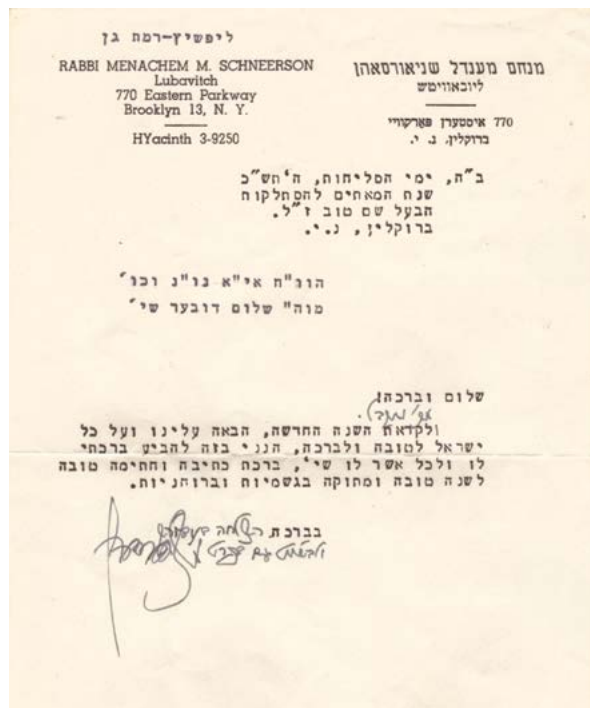
מכ' נתקבל

ולקראת השנה החדשה,
הבאה עלינו ועל כל ישראל
לטובה ולברכה, הנני בזה
להביע ברכתי לו ולכל אשר
לו שי', ברכת כתיבה וחתימה
טובה לשנה טובה ומתוקה
בגשמיות וברוחניות.

בברכת הצלחה בעבודה" ק

ולבשו"ט גם בפרט

(חתימת יד קדשו)

טז. "דרישות שאין להם מקום כלל" - ט' מרחשון תשכ"א

המכתב עוסק בדרישות שונות שקיבלה הנהלת ה'פעילים' מגורמים מסוימים בארה"ב, כתנאי להמשך תמיכתם הכלכלי בפעילות ה'פעילים'. הרבי מבהיר לרשד"ב שאין מקום להיכנע לדרישות הגורמים הללו ומעלה תהיה האם הדרישות הן בתור פרנציפ (שאז אין להן קשר לפעילות בשטח) או שהן נוגעות לפעילות עצמה.

עוד כותב הרבי שהרה"ג הרב אליהו שווי (ראש ישיבת פילדלפיה), המקורב לאותם גורמים, בוודאי יוכל להבהיר לרשד"ב את הדברים הללו.

בסיום המכתב מאחל לו הרבי שיסתדרו כל העניינים לטובה.

ב"ה, ט' מ" ח תשכ"א

ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ עוסק

בצ"צ שלום דובער שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מה' חשון, בו כותב אודות הדרישות מכאן וכו',

ומוכן שהדרישות כמו שהן, אין להם מקום כלל, וגם לא אחיזה בשכל, אלא שצריך עיון אם זהו רק באופן פרינציפיוני ובשביל שאפשר יהי' לומר דידן נצח, או שנוגע גם לפועל, אף שלכאורה קיום התנאים בפועל במילואם - קשורים בלאה"כ בקישורים הכי גדולים, ובכל אופן קבלת התנאים כמו שהם - מופרכת מכמה טעמים.

לפלא שמקצר בהדיעות שמקבל מהרב שוי שי'. והרי הוא מקורב ובידו בטח ידיעות גם מבפנים,

ויהי רצון שיסתדרו כל העניינים בטוב באמת בלחינוך על טהרת הקדש, ומתוך שמחה וטוב לבב ימשיך הוא וחבריו שי' אתו עמו בעבודתם באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור,

ויהי רצון אשר סו"ס יבשר טוב גם בעניניו הפרטים - ובעיקר ע"ד לשידוך מתאים וע"ד ולחתונה בשעה טובה ומוצלחת.

בברכת הצלחה ולבשו"ט (חתימת יד קדשו)

ליפשיץ-רמח גן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYadnth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ט' מ"ח תשכ"א
ברוקלין

האברך הח"ח אי"א נז"נ עוסק
בצ"צ שלום דובער שי"

שלום וברכה!
לאחרי הפסק-נתקבל מכתבו מה' חשון, בו כותב אודות
הדרישות מכאן וכו',

ומובן שהדרישות כמו שהם, אין להם מקום כלל וגם
לא אחיזה בשכל, אלא שצריך עיון אם זהו רק באופן פרינציפיוני
ובשביל שאפשר יהי' לומר דידן נצח, או שנוגע גם לפועל, ^{אח}
לכאורה קיום התנאים בפועל במילואם-קשור ^{אח} בקישורים הכי
גדולים, ובכל אופן קבלת התנאים כמו שהם-מופרכת מכמה טעמים.

לפלא שמקצר בהיריעות שמקבל מהרב שו"ו. והרי הוא
מקורב ובידו בטח ידיעות גם מבפנים,

ויהי רצון שיסתדרו כל העניינים בטוב באמת בחינוך
על טהרת הקדש ומתוך שמחה וטוב לבב ימשיך הוא וחבריו אתו עמו
בעבודתם באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור,

ויהי רצון אשר מו"ס יבשר טוב גם בענייני הפרטים-^{ועוד}
לשידוך מתאים ^{ועוד} על החוננה בשעה טובה ומוצלחה,

בברכת ^{ועוד} ^{ועוד}

יז. "התורה מושלת ושולטת על כל הענינים שבעולם" - ט' טבת תשכ"א

בשנת תשכ"א התחדש גל העלייה ממרוקו, ושוב נרתמו ה'פעילים' למאבק למען רישום ילדי העולים הדתיים לבתי-ספר דתיים. לאורך חורף תשכ"א נמשכו החיכוכים עם הגורמים השונים שה'פעילים' התמודדו מולם: הקשיים שהערים משרד החינוך מול המאמצים לרשום ילדי עולים דתיים לבתי-ספר דתיים, הצעדים הערמוניים שנקטה הנהלת 'עליית הנוער' כדי להפנות נערים עולים דתיים למוסדות קליטה חילוניים (ראה להלן מכתב י"ח), וכן הלאה. במכתב שלפנינו מעודד הרבי את רשד"ב שלא להתפעל מהקשיים ומאחל לו שסוף-סוף 'יבטלו ההעלמות וההסתרים הכי מבהילים אודותם כותב'.

בהמשך המכתב מביע הרבי את תקוותו שרשד"ב השתתף בהתוועדות י"ט כסלו, ובהקשר זה מציין שע"י פנימיות התורה מושלים על פנימיות העולם, שמושלת ושולטת על כל הענינים שבעולם, כשהרמז כמובן להתגברות על כל המניעות והעיכובים שהוזכרו בתחילת המכתב.

ב"ה, ט' טבת תשכ"א

ברוקלין

האברך וו"ח אי"א רב פעלים

שלום דובער שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מל' כסלו והקודמיו עם המצורף אליו.

ויהי רצון אשר סו"ס יבטלו ההעלמות וההסתרים הכי מבהילים אודותם כותב, ויוכל להוסיף בהפצת היהדות לימוד תורתנו הק' תורת חיים באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, וכהוראת ימי חנוכה במכתב, ואשרי חלקם שעשו ועושים בזה ויעשו בזה, וגם להוספה בברכת השי"ת בעניניהם הפרטים.

עוה"פ אינו מזכיר דבר בהנוגע לעניני שידוך, אף שתקותי שעושה בזה במרץ המתאים ודרוש, וכמו שנכתב זה כ"פ. ויהי רצון שסו"ס יבשר טוב בזה בהנוגע לפועל ממש.

תקותי חזקה, אף שאינו מזכיר עד"ז, שהשתתף בהתוועדות י"ט כסלו, ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות, והרי בתוכן ענין יום זה כשמו כן הוא: פנימיות

התורה שהיא פנימיות כל הענינים שבעולם (שלכן תורה שולטת על הטבע המציאות, וכדר"זל על הכתוב, לא-ל גומר עלי), שמזה מובן שע"י פנימיות התורה מושלים על פנימיות העולם, שכמובן וגם פשוט, מושלת ושולטת על כל הענינים שבעולם, וק"ל.

ויהי רצון שיהי' רישומו ניכר כל השנה בכל הנ"ל וכשמו - ראש השנה.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו"ט בכל האמור (חתומת יד קדשו)

ליפשיץ-רמת גן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ט' סבת תשכ"א
ברוקלין

האברך וו"ח אי"א רב פעלים
שלום דובר שי'

שלום וברכה!
לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מל' כסלו/עס המצורף
אליו,

ויהי רצון אשר סו"ס יבטלו ההעלמות וההסתרים
הכי מבהילים אודותם כותב, ויוכל להוסיף בהפצת היהדות לימוד
תורתנו הק' תורת חיים באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, וכהוראת
ימי חנוכה בס' כתב מכתבו, ואשרי חלקם שעשו ועושים בזה ויעשו
בזה, וגם להוסיף בברכת השי"ח בעניניהם הפרטים.

עוה"פ אינו מזכיר דבר בהנוגע לעניני שידוך,
אף שתקותי שעושה בזה במרץ המתאים ודרוש, וכמו שנכתב זה כ"פ.
ויהי רצון שסו"ס יבשר טוב בזה בהנוגע לפועל ממש.

תקותי חזקה, אף שאינו מזכיר עד"ז, שהשתתף בהחזקת
יס' כסלו, ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות, והרי בחוכן עת'
יום זה כשמו כן הוא: פנימיות התורה שהיא פנימיות כל הענינים
שבעולם (שלכן/שולטת על הטבע והמציאות, וכדר"זל על הכתוב, לא-ל
גומר עלי), שמזה מובן שע"י פנימיות התורה מושלים על פנימיות
העולם, שכמובן וגם פשוט, מושלת ושולטת על כל הענינים שבעולם, וק"ל.

ויהי רצון שיהי' רישומו ניכר כל השנה בכל הנ"ל
וכשמו-ראש השנה.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו"ט
בכל האמור

יח. "לבשו"ט תכה"י בעניני הכלל והפרט" - "ט מנחם אב תשכ"א

מכתב ברכה לרגל הולדת בת לאחות הרשד"ב. בסיום המכתב הוסיף הרבי בכתב ידו ברכה 'לבשו"ט תכה"י [לבשוורות טובות תמיד כל הימים] בעניני הכלל והפרט'.

ב"ה, י"ט מנ"א תשכ"א

ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה' שלום דובער שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו ע"ד הולדת הבת לאחותו תי' למזל טוב ונקרא שמה בישראל נעמי שתליט"א,

הנה יה"ר מהשי"ת שהורי' שיחיו יגדלוה לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב ולבשו"ט תכה"י בעניני הכלל והפרט (חתימת יד קדשו)

יט. "כל המאמין בה' ובתורתו מוכרח לעשות כל התלוי בו כדי שיתחנכו הילדים לדבקות באלקים חיים" - י"ג אלול תשכ"א

באמצע שנות החמישים החלו להגיע אלפי נערים עולים ממרוקו לארץ במסגרת 'עליית הנוער'. במשך הזמן החלו להתקבל שמועות מבוססות על העברת הנערים העולים למוסדות חילוניים שהעבירו אותם על דתם. הנהלת 'עליית הנוער' הגיבה בטענה הצבועה הבאה: 'אנו מציידנו מוכנים ומעוניינים להפנות נערים עולים לשיבות ולפנימיות דתיות, הבעיה היא שהחוגים הדתיים לא דאגו לנושא הקליטה וממילא נוצר מחסור במקומות קליטה דתיים. בלית ברירה, נאלצנו להפנות את הנערים למוסדות לא דתיים'.

כאן באו ה'פעילים' וסייעו ביד הנערים הדתיים והוריהם. ה'פעילים' החתימו מאות הורים במרוקו על טופסי בקשות בצירוף ייפוי-כוח נטריוני להעברת הילדים מהמוסדות החילוניים למוסדות דתיים. במקרים בהם התברר לאחר מכן שהבקשות לא נענו, שלחו ה'פעילים' בשם ההורים מכתבים להנהלת 'עליית הנוער' ודרשו לברר מה עלה בגורל בקשתם לעבור למוסד דתי.

כאמור, בתשכ"א החל גל נוסף של עלייה ממרוקו, ושוב התעוררה אותה בעיה. בד' אלול תשכ"א כתבה הנהלת ה'פעילים' לרבי בנושא המיצאים של משלחת הרבנים שביקרה במוסד 'עליית הנוער' ברמת-הדסה: "שולחים אנו בזה לכ"ק את העתק הדו"ח של ביקור משלחת הרבנים שנשלחה ע"י הרב הראשי הרב ניסים שיחי' למוסד המעבר רמת הדסה. תוכנו מאשר את צדקת הפעילים בטענותיהם כל השנים שאלפי ילדי ישראל מועברים על הדת ע"י עליית הנוער.

"ועתה בקשתנו לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, אשר היות והמדובר עתה הוא בעליית ילדים שכוחות מרובים של חב"ד מושקעים בהם, וכשבאים הנה, מי יודע מה יעשה בהם, כי המביאים אותם מעוניינים לעשות ההיפך ממה שהכניסו כוחות חב"ד בהם, רחמנא ליצלן. על כן היה מאוד רצוי, אשר הורי הילדים - אשר שולחים אותם לארץ הקודש ת"ו לספוג בה קדושה וטהרה ולימוד תורתנו הקדושה - כל אחד מהם יכתוב מכתב (שיישלח לארצות הברית, להיכל כ"ק), שרצונו מוחלט הוא שבנו או בתו יקבלו אך ורק חינוך תורני בלימוד התורה וביראת שמים. מכתבים אלו יהיו לראיה מוכחת להעומדים בראש הבאת הילדים, שלא ישחקו בנשמות ישראל. והשי"ת יעזרנו בדבר ההצלה על צד היותר טוב. והננו מחכים לתשובת כ"ק".

בי"ג אלול תשכ"א הגיעה תשובתו של הרבי, בה הוא שולל לחלוטין את הרעיון מכמה

וכמה סיבות: א. מרוקו היא מדינה עוינת למדינת ישראל, ומובן איך יתייחסו הרשויות במרוקו ליהודי שיימצא בידו מכתב שהתקבל מארץ-ישראל ובו דרישה ביחס לחינוך ילדיו בארץ-ישראל. ב. אם ינהיגו מכתבים כאלה, ינצלו זאת הרשויות בישראל כהוכחה שכל מי שאין בידו מכתב כזה, ברור שאינו דתי... ג. החשש שהרשויות בארץ-ישראל יטענו על חלק מהמכתבים שהם מזויפים. לכן הגישה הנכונה היא להצהיר שידוע שכל יהודי מרוקו הם דתיים וכל הנוער שם מתחנך בדרך התורה והמצוה.

מובן שרשד"ב אימץ את הוראת הרבי וההצעה ירדה מהפרק.

ב"ה, י"ג אלול תשכ"א

ברוקלין

הנהלת חבר פעילי המחנה התורתי

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה למכתבם מד' אלול תשכ"א עם המצורף אליו. ובודאי גם להבא ישלחו מהיו"ל על ידם ומפעולותיהם בקדש.

ולתוכן מכתבם אשר הורי הילדים שי' כ"א יכתוב מכתב וכו',

לפלא הקס"ד זה, שהרי בטח ידוע להם הסכנה הכרוכה בדבר באם ימצאו שם ביד מי העולה לאה"ק ת"ו מכתב כהנ"ל - מזה שנשאר שם במדינה. וק"ל.

ועוד וגם זה עיקר, ואולי עוד יותר מהנ"ל, באם ככתבם בהצעה - ישתמשו במכתבים אלה לראי' מוכחת להעומדים בראש וכו', קרוב לומר שאדרבה יקפצו על מציאה זו ויעשו זה לקבע, שכל שאינו מביא מכתב, בחזקה הפכית הוא ושאפילו הדתיים מודים בזה. והראי' שהרי פלוני יש מכתב בידו. ועוד - מקום לחשש שיעלילו על (חלק) מכתבים אלה שמזויפים הם וכו'.

והרי הגישה צ"ל הפכית בהחלט, מתאים להמציאות, שידוע ומפורסם לכל, שכל הבא ממדינות ההם, הוריהם דתיים הם, וכל הנוער שהוא בגיל שעדיין אינו שייך לעסוק בפרנסה - מתחנך על פי המסורה התורה והמצוה.

ועוד, ועיקר יותר מכהנ"ל: איך ומה שלא יהי' רצון ההורים - כל המאמין בה'

ובתורתו מוכרח לעשות כל התלוי בו כדי שיתחנכו הילדים לדבקות באלקים חיים
ע"י התומ"צ. ופשיטא שאין לפרסם הצהרות להיפך ולעשות פעולות בכיוון זה. וק"ל.
בברכת הצלחה רבה בעבוה"ק ובברכה לבשו"ט ולכתיבה וחתימה טובה (חתימת יד
קדשו)

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

הנהלת חבר פעילי המטחנה התורתי
ה' עליהם יחיו

ב"ה י"ג אלול תשכ"א
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבם מד' אלול תשכ"א עם המצורף אליו. ובודאי גם להבא
ישלחו מהיו"ל על ידם ומפעולותיהם בקדש.

ולתוכן מכתבם אשר הורי הילדים שי' יכתוב מכתב וכו'.

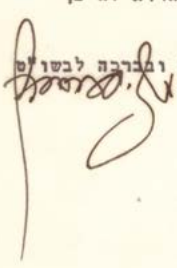
לפלא מקס"ד זה, שהרי בטח ידוע להם הסכנה הכרוכה בדבר באם ימצאו
שם ביד מי העולה לאה"ק ח"ו מכתב כהנ"ל - מזה שנשאר שם במדינה. וק"ל.

ועוד וגם זה עיקר, ואולי עוד יותר מהנ"ל, באם ככתבם בהצעה -
ישתמשו במכתבים אלה לראי' מוכחת להעומדים בראש וכו' קרוב לוודאי
שאדברה יקפצו על מציאה זו ויעשו זה לקבע, שכל שאינו מביא מכתב
בחוקה הפכית הוא, ושאפילו הדתיים מודים בזה. והראי' שהרי פלוני יש
מכתב בידו. ועוד שמקום לחשש שיעלילו על (חלק) מכתבים אלה שמזויפים
הם וכו'.

והרי הגישה צ"ל הפכית בהחלט, מתאים להמצאות, שידוע ומפורסם לכל
שכל הבא ממדינות ההם, הוריהם דתיים הם, וכל הנוער שהוא בגיל שעדיין
אינו שי"ך לעסוק בפרנסה - מתחנך על פי המסורה התורה והמצוה.

ועוד, ועיקר יותר מכהנ"ל: איך ומה שלא יהי' רצון ההורים - כל
המאמין בה' ובחורתו מוכרח לעשות כל התלוי בו כדי שיתחנכו הילדים
לדבקות באלקים חיים ע"י התומ"צ. ופשיטא שאין לפרסם הצהרות להיפך
ולעשות פעולות בכיוון זה. וק"ל.

בברכת הצלחה בעבוה"ק ובברכה לבשו"ט
ולכתיבה וחתימה טובה

שער שני

**תפארת בנים
אבותם**

סיפורי חסידים

מסיפורי זקנו של החתן הרה"ת הרב חיים שאול ע"ה ברוק

זקנו של החתן הרה"ת הרב חיים שאול ברוק ע"ה (יליד שנת תרנ"ד), נודע למשגב בעולמה של 'תומכי תמימים' ושל תלמידיה: רב מורה הוראה, גדול בתורה (בנגלה ובחסידות) אשר לן באוהלה ימים ולילות; משפיע, בר פועל ומחנך, שחותמו נותר בתלמידיו לדורות; "רב פעלים" (כלשון הרבי אודותיו) אשר עסק כל ימיו בהרבצת תורה ובהחזקת 'תומכי תמימים' מתוך מסירה ונתינה, מאחורי מסך הברזל וגם בארץ הקודש.

שבע שנים עשה ר' שאול בין כתליה של 'תומכי תמימים' (תרס"ט-תרע"ו), וספג אל קרבו את רוחה ואת הווייתה. לאחר נישואיו שימש כרב במספר עיירות, ועמל בכל כוחו להחזיק את חי התורה במקום. בחורף תרפ"ח ייסד 'תומכי תמימים' בזוויהל, ולאחר שנאסר והוגלה על ידי הקומוניסטים לברדיטשוב - יסד אף בה סניף של 'תומכי תמימים'. עם עלייתו לארץ, בשנת תרצ"ז, התיישב בראשון לציון ונעשה שם לרבם של אנ"ש. כעבור תקופה קצרה הועמד בראש ישיבת 'אחי תמימים' בתל אביב, ובמשך עשור היווה בה הרבה יותר מ'ראש ישיבה' ו'משפיע': הוא התגורר בכל ימות השבוע ביחד עם התלמידים הצעירים שניאותו לאורו, והיווה העורק המרכזי בחייהם.

סב הכלה, הרה"ת הרב שלום דובער ליפשיץ ע"ה, זכה ללמוד בישיבה בתל-אביב ולהתחנך בצילו של רח"ש (בין השנים תש"ב-תש"ח). במשך תקופה ארוכה אף לן בחדרו של ר' שאול. דמותו של ר' שאול השפיעה אליו עמוקות והיא כמו ניצבה לנגד עיניו לאורך ימי חייו, כדמות של חסיד פנימי, רציני, אמיתי, מסור ופיקח. רבות סיפר על ר' שאול: על התמדתו המופלאה (הוא היה 'נכנס למיטה' עם שו"ת חתם סופר,

ובכל פעם שהתעורר בלילה - לא חזר לישון בלי ללמוד, כך שהוא העביר בלימוד את מרבית זמן השינה שלו...); על חתירתו לאמת; על מסירותו לתלמידים; על תוכחות המוסר שהשמיע לרוב, כאשר העמיד את תלמידיו על דרך טובה, ועל החינוך החסידי הפנימי שהעניק להם ביד רחבה.

בשנת תשי"ב יסד ר' שאול, תוך מסירות רבה, את ישיבת 'אחי תמימים' בראשון לציון (שמו הוזכר לשבח בהקשר זה באגרת הרבי - אג"ק חכ"ג עמ' שמ"ז), ועמד בראשה עד לפטירתו, בי"ב ניסן תשכ"ה.

בכח זכרוננו אצר ר' שאול אוצר עצום-מימדים של סיפורי חסידיים מקוריים, מפי ספרים ומפי סופרים. סיפורים אלו נחרטו עמוקות בזכרונם ובנפשותיהם של תלמידיו, ומהם שפורסמו במקומות שונים. כדוגמת 'ספר זכרון לרחש"ב' שהוציא תלמידו, ר' אורי בן שחר ע"ה. בנוגע לספר זה, כתב הרבי באגרת קדשו (אג"ק חכ"ד עמ' שטז):

" נכונה וטובה הסברא להו"ל הבי' על סש"ב והסיפורים וכו' של הרה"ח רב פעלים וכו' וכו' המשפיע הרח"ש ז"ל - ובלבד ובתנאי שיש מבין וכו' (בתוכן וגם בסגנון) שיגיהם ויסדרם וכו'".

לקמן באו שלושה סיפורים כפי שסיפר ר' שאול לתלמידיו. סיפורים אלו - הנדפסים כאן - באים כאן מתוך רשימותיו של תלמידו של ר' שאול, הרה"ת ר' נח ע"ה (ב"ר ברוך ע"ה) חיימסון, והם הוגהו על ידי ר' שאול, שתקן בהם פרטים שונים. הם נדפסים כאן מכתב היד (בתוספת סימני פיסוק), ונמסרו לנו, בהשתדלות הרב מנחם מענדל שי' חיימסון. תודתנו נתונה להם על כך!

...

תקרב רינתי לפניך

לא רחוק מברדיצ'ב הייתה עיר קטנה שנקראה בשם פולנאה. הסוחרים שבפולנאה היו נוסעים בימי רביעי לברדיצ'ב לקנות שם סחורה ואח"כ היו נוסעים חזרה. ובכל שבוע ביום ראשון היה מתקיים יום השוק היריד בפולנאה.

פעם אחת נסעו הסוחרים לברדיצ'ב כמנהגן ביום רביעי לקנות סחורה. אחד מן השוכרים קנה בחנות אחת סחורה, ראה והנה כספו איננו נמצא, התחיל לבכות על מר גורלו. ראה אותו בן אדם, ויאמר לו: "בוא ונלך אל הרב ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, הוא אדם גדול מאוד, ותספר לו הכל מה שקרה איתך ובוודאי יושיעך. הסוחר ציית לו, והלך לדרכו אל רבי לוי יצחק, לספר לו את כל קורותיו. אמר לו רבי לוי יצחק: "לך ותגיד לסוחרים מעריך שאני מבקש שכל אחד ילווה לך כמה ר"כ כדי שיהיה לך עכשיו מה לקנות סחורה, ואת הסחורה תשלח על ידי שליח לעריך, ואתה תישאר כאן בברדיצ'ב בשבת קודש".

מנהגו של רבי לוי יצחק היה כך: בשבת קודש אחר התפילה אמר את כל התהילים, והיה מקיף את הבימה בשעת אמירת התהילים, והבעלי-בתים הלכו לאכול סעודת שבת. ואחר הסעודה באו כל הבעלי בתים לבית הכנסת לשמוע את התהילים שאומר רבי לוי יצחק, והיו עומדים בשורות סביב.

גם זה הסוחר שמצא את הכסף בא גם כן לשמוע את התהילים, וזה שנאבד הכסף גם כן היה שם.

כשהגיע רבי לוי יצחק לפרק קי"ט בתהילים והגיעה לפסוק "תקרב רינתי לפניך", רמז שרוצה להריח טבק. והנה הסוחר שמצא את הכסף הוציא את קופסתו מזהב מכיסו והושיטו אל רבי לוי יצחק. רבי לוי יצחק שם את שתי אצבעותיו לתוך הקופסא ואמר בניגון ככה: "תקרב רינתי לפניך". כך אמר הפסוק כמה פעמים (טי-קרב זה ברוסית גנבת)..

אחרי אמירת התהילים ניגש הסוחר שמצא את הכסף לרבי לוי יצחק ואמר לו כי בזה השבוע מצאתי אבידה, איזה סכום כסף, ורוצה אני להחזיר. רבי לוי יצחק קרא לזה שנאבד הכסף ורמז לו שזה מצא את הכסף, והסוחר נתן לו את הכסף במוצאי שבת קודש¹.

זכר לחורבן

החסיד הידוע ר' שמואל מונקעס התפלל פעם בליל תשעה באב בבית כנסת

1. סיפור זה נדפס בספר 'זכויות יוסף' מאת ר' יוסף ראובן זלוטופולר הכהן (ראשון לציון, תשל"ו), עמ' קלג, סיפור ס'. ב'מקורות' שבסוף הספר מופיע שמו של ר' שאל ע"ה

של מתנגדים. זה שהקריא את הקינות לקהל בכה בעצבות ומרירות על חורבן בית מקדשנו, ור' שמואל זרק עליו משהו. נתרגז המתנגד וניגש אל ר' שמואל ויאמר לו: בשביל אנשים כמוך נחרב בית מקדשנו, וענה לו ר' שמואל: ולא בשביל אנשים כמוך יבנה.

אחרי הקינות הלך המתנגד לאדמו"ר הזקן וסיפר לו על רב שמואל מונקעס. הלך האדמו"ר יחד עם המתנגד לבית ר' שמואל שהי' עומד מחוץ לעיר באיזה בית חורבה כדי לנזוף אותו, ויסתכלו דרך החלון וראו שר' שמואל יושב על הרצפה, ובוכה ומקונן על חורבן בית המקדש ועורך תיקון חצות כשראה זאת המתנגד ידע שרב שמואל לא איש פשוט, ואפילו לא נכנסו לביתו².

סע לברלין

פעם היה איש אחד אשר מסחרו היה בדגים וירד מנכסיו ר"ל והוא היה לא חסיד. חסידי חב"ד שבעירו יעצו לו עצה שיסע אל הצ"צ ובוודאי יושיעך. זה היורד לא הי' לו הוצאות הנסיעה אל הצ"צ, החסידים אספו ביניהם את הוצאות הנסיעה ומסרו את הכסף ליורד.

כאשר בה היורד אל הצ"צ סיפר לו שסחר עם דגים ופרנסתו התמוטטה וירד מנכסיו. אמר לו הצ"צ סע לעיר ברלין והשי"ת יעזור לך, היורד נסע חזרה לעירו. כשבא לעירו, שאלו החסידים מה אמר לך הצ"צ, ענה להם שאמר לי שאסע לברלין. החסידים אמרו לו: אם הצ"צ אמר לך שתסע לברלין ודאי משם יבוא עזרתך ואספו ביניהם כסף להוצאות הנסיעה ובעד אכסני, ומסרו ליורד. ויסע לברלין כשבא לברלין כל היום הי' מסתובב בשוק איך [היכן³] שסוחרים אחרים, שבוע עבר ולא ידע מאין יבוא עזרו.

יום אחד עמד בשוק ראה חנות גדולה של דגים שהי' שייך לגרמני אחד. [נגש היורד אל הגרמני ויאמר לו בצחוק אני מזמין אצלך 100 חביות] דגים ובסוף החודש שאחזיר

2. בקרב שומעי שמועותיו של ר' גרונם ע"ה מצאנו סיפור זה (בשינויים) - אודות הרה"צ ר' שלמה מקרלין נ"ע. ראה שמועות וסיפורים (מהדורת תשכ"ג) עמ' כב אות יד, וליקוטי סיפורים (מהדורת תשנ"ב) עמ' נג אות מג.

3. על המילים שבסוגריים המרובעות - מתח קו בכתה"י.

לך את הכסף [אקח גם את הסחורה, הגרמני חשב שמדבר ברצינות] רשם בפנקסו את שמו וכתובתו והחביא 100 חביות למען האיש

זה היורד חזר לבית האכסניה וצחק על זה, למחרת שמע היורד שדגים כאלו נתייקרו במאוד, ולמחרתיים שמע שעוד בהרבה כסף נתייקרו מאתמול, הסוחרים ראו שאצל הגרמני מונחים 100 חביות דגים ורצו לקנות מאצלו את הסחורה, אבל הגרמני אמר שהחביות כבר נמכרו לאיש אחד, רק שצריך לקחת אותם, הסוחרים שרצו מאוד לקנותו שאלו מי זה האיש שקנה אצלך את הסחורה, אמר להם, כי זה האיש נמצא עכשיו בבית אכסני ונתן להם את כתובתו. הלכו הסוחרים אל בית האכסני ואמרו לה"יורד": אנחנו נשלם לך כפלי כפליים מהמחיר שקנית אצל הגרמני. ומכר את הדגים לסוחרים והרויח בזה סכום עצום מאוד, אח"כ הלך ושלם לגרמני את הכסף וחזר לעירו, ועלה על נכסיו, וידע למה שלחו הצ"צ לברלין⁴.

4. נדפס ב'אוצר סיפורי חב"ד' חלק י"ז עמ' 28 - "מסיפוריו של הגה"ח ר' חיים שאול ברוק".

בין בני ברק לליובאוויטש

מסכת הקשרים
בין הרבי נשיא דורנו
לבין מייסד העיר בני ברק
הרב יצחק ע"ה גרשטנקורן

אלה תולדות יצחק

דמות רבת אנפין היתה לו לר' יצחק גרשטנקורן: עסקן ציבורי נמרץ ובלתי נלאה מחד, ואיש ספר בעל יכול תורני פורה מאידך; חסיד פולין ברמ"ח ושס"ה, אך יחד עם זאת רקם קשרים ענפים עם גדולי ישראל מכלל העדות והחוגים; האיש שתוך מסירות נפש הצליח להקים עיר ואם בישראל מהמסד ועד הטפחות, ועמד בראשה בשלושים שנותיה הראשונות. זו היתה דמותו של מייסד העיר בני ברק.

עוד בהיותו בגיל שלושים, בשנת תרפ"א, עת הסתופף בבית החסידים של חסידי סקרנביץ בוורשה, עלה ברעיונו לעלות לארץ הקודש ולרכוש בה חלק ונחלה. כך הוא הצליח להדביק בהתלהבותו את חבריו לבית החסידים, ויחד הקימו את חברת 'בית ונחלה' שמטרתה רכישת קרקעות בארץ ישראל. הם אף הצליחו לקבל את הסכמתם ועידודם הנמרץ של האדמו"רים מגור ואלכסנדר שהרימו תרומות נכבדות למטרה קדושה זו.

לאחר שתי נסיעות שערכו לארץ הקודש בה חיפשו מקום ראוי להקמת המושבה, והתמודדויות עם קשיים מבית ומחוץ, נפל הפור על אדמת בני ברק, עיר בה התהלכו תנאים וגדולי ישראל והמוכרת לכולם מההגדה של פסח, אך באותה תקופה לא היתה יותר מאשר אדמת טרשים.

וכך, שלוש שנים לאחר שנולד, הפך החלום למציאות, ובחודש סיון תרפ"ד עלו ראשוני המתיישבים ובראשם ר' יצחק על אדמת בני ברק והחלו להקימה מהמסד עד הטפחות. משובב היה המחזה של יהודים חסידיים בעלי צורה ולבושי קפוטות אוחזים באתים ומעדרים בידיהם, עוסקים בישוב חלק נוסף מאדמת ארץ ישראל.

אט אט התפתחה לה המושבה הצעירה, והפכה מקומץ צריפים לישוב של ממש. משך כל שנותיה של בני ברק כמושבה, ובהמשך כמועצה מקומית, עמד ר' יצחק בראשה ונתן את כל אונו ומרצו לפיתוחה ושגשוגה. הוא לא בחל בנסיעות ממושכות לארה"ב, אירופה ודרום אפריקה, שמטרתם היתה לגייס משאבים עבור המושבה הצעירה.

ביום ט"ז שבט תש"י הוכרזה בני ברק רשמית כעיר, וכך הפך ר' יצחק לראש העירייה הראשון של בני ברק. גם לקדנציה הבאה בבחירות שהתקיימו בשנת תשי"א נבחר ר' יצחק לעמוד בראשות העיר, ונשא בתפקיד עד י"ג בניסן תשי"ג בה הודיע על נסיעתו לארה"ב למשך כחצי שנה עבור הפצת ספריו.

כשנה לאחר מכן, ביום ו' באייר תשי"ד, שלושים שנה לאחר עלייתה של המושבה בני ברק על פני הקרקע, הודיע לחברי המועצה על התפטרותו הסופית מראשות העירייה מסיבות בריאותיות ואישיות, וזאת חרף לחציהם של חבריו שניסו להניאו מהחלטתו.

לאחר מחלה קשה שלווה בכאבים וייסורים, בכ"ה בתשרי תשכ"ב, השיב ר' יצחק את נשמתו ליוצרה. יפה ספד לו א.ב. ידור ברשימתו: "יותר משיכלו לומר אף גדולי המספידים על האיש, סיפרו בשבחו שני צידי הרחוב הראשי של העיר, רבי עקיבא, על בתיים ובתי העסק שבהם, על האלפים שניצבו על המדרכות וליוו את ארונו של רבי יצחק (איצ'ה) בתוגה חרישית".

•

יריעה זו באה לסקור את הקשר ייחודי שנרקם בין מייסד בני ברק, ר' יצחק

גרשטנקורן, לרבי נשיא דורנו. קשר שבא לידי ביטוי בחליפות מכתבים ויחידויות ארוכות, שעסקו הן בעסקנותו הציבורית של ר' יצחק והן בספרים הרבים שחיבר.

הסקירה נדפסה בעבר ('תשורה' כהן-איידלמאן, תשפ"ג), וכעת מתפרסמת מחדש בעריכה מחודשת, תיקונים והוספות, עם כמה מכתבים, פרטים ותמונות המתפרסמים בזה לראשונה.

לצורך סקירה זו נסתייענו רבות בספרים הנפלאים 'חבלי יוצר' (סורסקי אהרן, בני ברק, תשל"ד), ו'האיש שלא נרתע' (טננבוים אברהם, בני ברק, תשמ"ב) הכתובים בטוב טעם ומספרים את סיפור חייו של ר' יצחק גרשטנקורן, וכן בתצלומים המופיעים בהם¹.

בעל מרץ ובעל מדות

גדול השלום

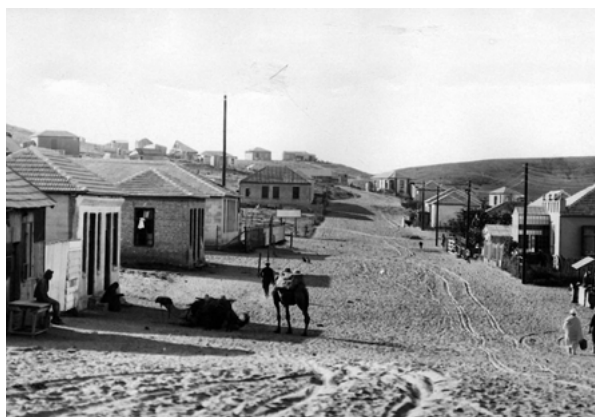
ר' יצחק גרשטנקורן בשנים הראשונות להקמת בני ברק

סמל של אחדות ורדיפת השלום היה ר' יצחק. מטבע הדברים התגלעו פעמים רבות חילוקי דעות בין מקימי הישוב ובוניו, ובהמשך, בין חברי ועד המושבה, אך תמיד ידע ר' יצחק להלך בין הטיפות ולנווט בין הדעות השונות.

אך סימלי היה שבכל הפעמים בהם התמודד ר' יצחק, ואף נבחר בהם, לראשות בני ברק, בחר לעשות זאת שלא תחת מסגרת פוליטית כלשהי אלא בהתמודדות עצמאית ובלתי תלויה.

באחת הפעמים בהם צצו סימנים של פירוד הלבבות בין מתנחלי בני ברק, כתב ר' יצחק בגילוי לב לאחד מידידיו,

1. חלק מהתצלומים המתפרסמים לקמן נדפסו מתוך ובאדיבות: ספריית ליובאוויטש; 'אחד היה אברהם' (וולף אליהו, כפר חב"ד, תשס"א); אוסף מיתר, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספרייה הלאומית, The Pritzker Family National Photography Collection, Meitar Collection, The National Library of Israel

רחוב 'רבי עקיבא' בשנים ההם

מראשוני החברים בחברת 'בית ונחלה'²: "אנו צריכים להיות סמל לאחדות... ועד המושבה צריך להיות אחד ומאוחד... זה עניין של כלל התושבים ללכד קבוצת חברים שרוצים באמת וביושר, ואפילו אם הם לא רבים, אבל רוצים להישאר ידידים ביניהם..."

לאחר הקדמה זו יובן

הרקע לקטע דלקמן ממכתב שכתב הרבי לועד כפר חב"ד בתאריך כ"ז אלול תשי"ג, ובו בתוכחת אהבה מגולה מעורר על הכרח האחדות בין תושבי הכפר וחיוניותה להתפתחותו, וכדוגמא לכך מביא את העיר בני ברק³:

"ביקרני פעמים אחדות מר גע[ר] שטענקארן שי'. ואחד מנושאי שיחתנו היתה גם-כן התפתחות בני ברק. ונוכחתי, אשר לא נפלאה היא ולא רחוקה היא, אשר הכפר גם-כן יתפתח בכיוון זה. והחסרון היחידי הוא רק שבבני ברק הי' רצון אחד, ורצון זה הי' להתפתחות - משא"כ בהכפר חב"ד שכאו"א הוא עולם מלא עם רצונו שלו, ומקיים מרז"ל אין דעותיהם שוות, ולפעמים גם מהדרים בזה".

הרבי מניאו מלפרוש מתפקידו

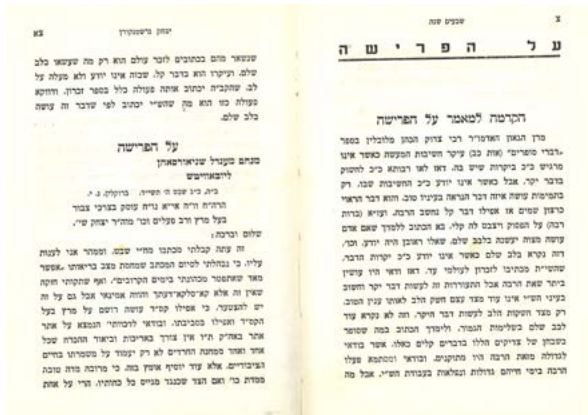
כאמור, בו' אייר תשי"ד הודיע ר' יצחק על התפטרותו מראשות העירייה. כשלושה חודשים קודם להתפטרותו כתב על רצונו זה לרבי, בהטעימו שמצב בריאותו כבר אינו מאפשר לו להמשיך בתפקידו.

במענה למכתב זה כתב לו הרבי מכתב מפורט ומנומק בהכרח וחשיבות הישארו בתפקיד⁴:

2. 'חבלי יוצר' ע' 356.

3. אגרות קודש ח"ז ע' שפ ואילך.

4. אגרות קודש ח"ח ע' קפג. את מכתב זה הדפיס ר' יצחק בספרו 'שבעים שנה', בראש הפרק 'על הפרישה'.

מכתבו של הרבי המניא את ר' יצחק מלפרוש,
בספרו של ר' יצחק 'שבעים שנה'
לענות עליו כי נבהלתי לסיום המכתב שמחמת מצב בריאותו 'אפשר מאד שאתפטר
מכהונתי בימים הקרובים'.

ואף שתקותי חזקה שאין זה אלא קס"ד והו"א אבל גם ע"ז יש להצטער כי אפילו
קס"ד עושה רושם על מרץ בעל הקס"ד ואפילו בסביבתו, ובודאי לדכוותיה הנמצא על
אתר בארצנו הקדושה ת"ו אין צורך באריכות וביאור ההכרח שכל אחד ואחד ממחנה
החרדים לא רק יעמוד על משמרתו בחיים מציבוריים, אלא עוד יוסיף אומץ בזה, כי
מרובה מדה טובה ממדת כו' - ואם הצד שכנגד מגייס כל כוחותיו, הרי על אחת כמה
וכמה שצריך להיות זה במחנה החרדים.

ומה שכותב בענין מצב בריאותו, הנה ידוע פתגם רבינו הזקן בעל התניא והשו"ע
בענין היוקר והחשיבות של גוף האיש הישראלי. וכבר פסק הרמב"ם (הל' דעות רפ"ד)
שהיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, אבל בטח יש לסדר העבודה באופן כזה
שלא יגע בהבריאות, ואז אדרבה העבודה משמשת צנור וכלי לחיזוק הבריאות, מלבד
המובן בפשטות ועל פי דין תורתנו בענין 'אכלושי דמחוזא' (ב"מ דף ע"ז ע"א) ועיין
ברא"ש שם), הנה פשוט הוא ברוחניות - בפעולות בהרמת קרן ישראל סבא, ובפרט
כשתהיו עמלים בזה, ממשיכים נתינת גשמיכם בעתם. 'גשמיכם' יש לפרש גשמיות.

כבוד ובברכה, המחכה לבשורות טובות

מילותיו אלו של הרבי על הכרח המשך והוספה בעשיה הציבורית של החרדים
לדבר ה', היו נכונים שבעתיים כלפי ר' יצחק, שנתן את מרצו לא רק להתפתחותה

ב"ה כ"ג שבט ה'תשי"ד

ברוקלין נ.י.

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ

נו"ח עוסק בצרכי ציבור

בעל מרץ ורב פעלים

מוה"ר יצחק שי'.

שלום וברכה:

זה עתה קיבלתי מכתבו

מח"י שבט וממהר אני

לענות עליו כי נבהלתי לסיום המכתב שמחמת מצב בריאותו 'אפשר מאד שאתפטר

מכהונתי בימים הקרובים'.

הגשמית של בני ברק, אלא גם לשמירה על קדושתה וצביונה היהודי, כמו למשל מאבקו על שמירת השבת בעיר ומניעת מיזוגה של בני ברק עם העיר רמת גן.

רבנים ואישי ציבור שיגרו אליו את מכתביהם, בהם ניסו לשכנעו ליסוג מהחלטתו זו ולהישאר בתפקידו האחראי, אך למרות הכל גמר בליבו לעזוב את משרתו, ולהקדיש את שארית חייו לטובת משפחתו ולכתיבת והפצת ספריו.

"תקותי שיוסיף אומץ גם בעסקנותו"

מספר ימים לאחר פרישתו כתב לו הרבי מכתב, בו מבקשו שלמרות עזיבתו, ובמקביל להוצאת והפצת ספריו, ימשיך בעשייתו הציבורית⁵:

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ד

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ איש בעל מרץ ורב פעלים הרב מוה"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

. . ולמרות מה שמסר לי הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר לייב שי' זלמנוב, תקותי שיוסיף אומץ גם בעסקנותו בצ"צ וכידוע פסק הירושלמי במעלת הענין וחפץ ד' בידו יצליח להוסיף אור בלבב כל אלו הנמצאים בסביבתו שיוכלו להתגבר על החשכה חשכת הגלות דדורנו דרא דעקבתא דמשיחא ולקרב עי"ז היעוד המקווה דלילה כיום יאיר בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בכבוד ובברכת הצלחה

מעניין לציין שבשונה מכל המכתבים של הרבי לר' יצחק, במכתב זה (שנכתב לאחר פרישתו) נשמט ממנו התואר 'עוסק בצרכי ציבור', כנראה כחלק מהתקווה ש'יוסיף אומץ גם בעסקנותו בצ"צ'. ואמת אמנם, במכתבים הבאים שקיבל מהרבי שב לו התואר 'עוסק בצ"צ'...

5. אגרות קודש ח"ט עמ' מט.

סייפא וספרא

שני כתרים במלך אחד

יחד עם היותו עסקן דגול ונמרץ, היה ר' יצחק איש יודע ספר, מוכתר בכתר מלכות ובכתר תורה כאחד. בנוסף לכל טרדותיו בניהול העיר, חלק ניכר משעות היממה שלו הוקדשו ללימוד תורה ולחיבור ספרים, שהבולטים שבהם הם סדרת 'נעים זמירות ישראל' על התהילים בת השמונה כרכים ו'אהבה בתענוגים' על שיר השירים בת הארבעה כרכים.

היטיב להגדיר פלא זה הסופר א"י גולדראט⁶: "משהו מן המיוחד, ואפילו מן המופלא, טמון-צפון בראש עיר זה. . מלבר - ראש עיר, הומה ומהמה, ציר פעלתנות ומעש; ומלגאו - יושב אוהל, מחבר - ואף מוכר ספריו...".

בין לבין מצא גם ראש העיר פנאי לכתוב טורים הגותיים-תורניים לתושביו ברוח התקופה. מאמרים אלו פורסמו ב'ידיעון בני ברק' בשנים של הקמת המדינה בארץ ישראל, ושימשו כבסיס לספריו 'יהודה וישראל', 'שני כתרים', 'ארבע תקופות', 'אבות ובנים בכתבי הקודש' ועוד.

השפעת הקולמוס

בשלהי חודש אייר תשי"ג יצא ר' יצחק למסע בן כמה חודשים (שנמשך אף לשנת תשי"ד) להפצת ספריו בארה"ב וקנדה. במהלך המסע התקבל ליחידות אצל הרבי, ואף סיפר עליה בהקדמה לספרו 'אהבה בתענוגים' חלק ד:

"כשהייתי באמריקה בשנת תשי"ד ביקרתי אצל האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א. באותו הזמן עוד הייתי ראש עיריית בני-ברק, והרבי שאל אותי, היות שהוא עבר על כל הספרים שהוצאתי לאור עד אז בעז"ה, איפה אני לוקח זמן לעבודה הזאת.

אמרתי לו: אני יודע את יקרת הזמן ולכן אינני מבלה את הזמן לריק, וב"ה שאני רואה ברכה בעמלי, אחרי שנה של עבודה נברא ספר חדש.

6. 'חבלי יוצר' ע' 413.

אמר לי האדמו"ר שליט"א: השאלה הזאת שאלו את הגאון הגדול הצדיק בעל ה"צמח צדק" זצ"ל, שחיבר הרבה ספרים בתורת החסידות ובדינים והלכה ונפטר ב"ג ניסן ה'תרכ"ו, והיה מנהיגם של עשרות אלפי חסידים ברוסיה, והוא השיב, שמי שהקב"ה רוצה בו שולחים לו "השפעת הקולמוס" בלי הרבה יגיעות המחבר".

וסיים ר' יצחק, "כמובן שאני בתור יהודי פשוט עני ודל שיש לי בילקוטי רק פירורים קטנים, אבל לפי רוב הטרדות שעברו עלי, הנני בטוח שבלי "השפעת הקולמוס" לא הייתי יכול להתגבר על כל המכשולים שעברו על ראשי ולצאת מהם בעזרת השם בשלום. ולאסוף ולחבר הספרים הקדושים על תהלים ושיר השירים..."

"זכות הרבים תלוי בו"

במהלך ביקור זה, ככל הנראה, הביא ר' יצחק לרבי את שלשת הכרכים הראשונים של הספר 'נעים זמירות ישראל', וכמענה לתשורה זו כתב לו הרבי מכתב ארוך ומיוחד בסגנונו, ובו הסבר ארוך על חשיבותו ומעלתו של ספר המפרש את התהלים⁷:

ב"ה, כ"ח תשרי, ה'תשי"ד

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"מ בעל מדות עוסק בצ"צ

בעל מרץ ורב פעלים וכו' מוהר"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי ספריו נעים זמירות ישראל ג' חלקים הראשונים, שהם ילקוט מאמרי רז"ל ומפרשי התהלים, ות"ח ת"ח על תשורתו זו.

כידוע, תרי שליטין אינן בחיים הרוחניים של האדם: מוחא ולבא, הרגש והשכל.

מתאים לזה, הנה גם עבודת האדם לקונו בשתי דרכים ואופנים היא: דרך תפלה ודרך התורה. התורה היא חכמתנו ובינתנו, והתפלה - עבודה שבלב וכפ' רבינו הזקן, בעל התניא והשו"ע: אין הארצן און מיטן הארצן [בלב ועם הלב].

7. אגרות קודש ח"ח אגרת ברנא.

בכל זה, הנה, כמו בכללות הבריאה, אשר להיותה מאחדות הפשוטה, הרי מאוחדת ואחידה היא, עד שאפילו גם בחיצוניות הדברים מכירה עין המתבונן והבוחן בשיתוף והתכללות חלקי הבריאה זה מזה -

כמו כן, ועל אחת כמה וכמה, באיש הישראלי ובכלל בענינים דקדושה, שבהם אור הוי' אחד נמצא בגילוי יותר, הנה ניכר ומורגש בהם יותר, שכל ענין נכלל מחברו.

וזהו ג"כ סוד מה שמצינו כמה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, שאף שב"ש שרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנים להחמיר תמיד, אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין, וכן שרש נשמת ב"ה כלול גם משמאל.

ופשיטא אשר כן הוא גם בסוגי עבודת האדם הכלליים הנ"ל: לימוד התורה מוכרח שיהי' קשור ברגש הלב, הן בשעת הלימוד - וכמרז"ל כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים - וגם קודם הלימוד, שזהו ענין ברכת התורה בתחלה, היינו להרגיש בחביבותה ויוקר ענינה עד שיקבע הדבר בלבו.

ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא ולא יכלה לסלקא ולמיקם קדם הוי'. וכן בעבודת התפלה אף שהיא עבודה שבלב, הנה קודם התפלה צריך לחשוב מרוממות הא-ל יתעלה ובשפלות האדם וכו'. ובשעת התפלה יחשוב כאלו שכינה כנגדו וכו'. ובלא כוונה זו - אינה תפלה.

יתר על כן, הנה בתפלה גופא ישנם חלקים הקשורים בעיקרם במוח: סידור שבחיו של מקום, פסוד"ז, ברכות ק"ש וכו'. ובתורה - יש בה חלקים הקשורים בעיקרם ברגש. ומהם - ספר תהלים, תהלות ותשבחות הקב"ה.

וגם בזה - התכללות: המחשבה ההתבוננות והדעת ברוממות הא-ל, בחכמתו, גדלו וידו החזקה - צריכים להביא לאהבת הא-ל הנכבד והנורא וליראתו.

והתפלה שבתורה, אשר כאמור למעלה, בזה הוא ג"כ ספר התהלים, צריכה לימוד עמוק בהבנה והשגה.

ובשתי תיבות הראשונות של סימן צדי"ק שבתהלים נרמז ענין זה:

תפלה למשה - אתחברותא ואתדבקותא (של התפלה ומשה, אשר כל התורה נקראת על שמו) למיהוי כחדא בחיבורא חדא.

וכת"ר שזכה לזכות את הרבים בספריו הנ"ל, אשר נוסף על העיקר - אמירת תהלים ברגש שבלב ובהשתפכות הנפש, ילמדו ויעיינו בטובי מפרשיו בהבנה והשגה, הרי בטח זכות הרבים תלוי בו, ויישר כוחו וחילי' לקרב ולאחד בנ"י באביהם שבשמים ע"י תפלה טהורה ותורה תמימה.

בכבוד ובברכה.

מסגנון המכתב ותוכנו נראה שנכתב כעין תחליף ל'הסכמה' שביקש, כנראה, ר' יצחק בהיותו אצל הרבי, ואכן בראש הכרך הבא של 'נעים זמירות ישראל', שיצא לאור כמה חודשים לאחר מכן, נדפס מכתב זה.

"וכמעשהו בראשונים מעשהו בזה להגדיל תורה ולהאדירה"

כמה חודשים לאחר מכן, לאחר שהוציא לאור את הכרך הרביעי של הספר 'נעים זמירות ישראל', שלחו ר' יצחק לרבי. במכתב מתאריך ט"ז אייר תשי"ד כותב לו הרבי⁸:

הספר 'נעים זמירות ישראל' חלק ה ששלח ר' יצחק לרבי ובו הקדשה בכתב ידו

"בנועם קבלתי פ"ש ממנו ואחרי כן גם ספרו נעים זמירות ישראל חלק רביעי, וכמעשהו בראשונים מעשהו בזה להגדיל תורה ולהאדירה ע"י ענינים דיראת שמים ודברי התעוררות בזה אשר אז יראת ה' היא אוצרו של הלומד תורה..."

גלגולו של הכרך החמישי

בשנת תשט"ו יצא לאור הכרך החמישי מסדרת 'נעים זמירות ישראל'. במכתב מט"ז סיון תשט"ו כותב הרבי לר' יצחק⁹:

8. אגרות קודש ח"ט ע' מט. ראש המכתב וחלקו השני נדפס לעיל ע' 7.
9. המכתב המלא נדפס לקמן.

"הכרך החמישי של ספריו הנ"ל שכותב ששלחו אלי, לע"ע לא הגיע, ומובן שכשיתקבל יאשרו קבלתו".

משום מה הספר לא נשלח אז אל הרבי, ולאחר למעלה מחמש שנים, בחורף תשכ"א, כותב לו הרבי¹⁰:

"...דרך אגב פלא שלא הגיעו לכאן מס' על התהילים כ"א ד"ח [כי אם ד' חלקים]".

ר' יצחק הספיק לשלוח קודם פטירתו (בתשרי תשכ"ב) את הספר לרבי, ככל הנראה עם שאר הכרכים שיצאו עד אז, כפי שנראה מהצילום המצורף ובו שער הספר החמישי של 'נעים זמירות ישראל' עם הקדשה של ר' יצחק לרבי בכתב ידו.

"מה שאמרו לו שהנני מבקר באנגליא - השמועה איננה נכונה"

לאחר שובו של ר' יצחק מארצות הברית כבר החל להכין עצמו שוב למסע ממושך להפצת ספריו, והפעם - באירופה¹¹. לפני שהחל במסע שיגר לרבי מכתב ובו הוא מבקש מהרבי ברכה להצלחה, וכן שיעורר את אנ"ש באנגליה שיעזרו לו בהפצת ספריו. הרבי אישר בחפץ לב את הבקשה, כשמבקש לדעת את התאריך המדויק של הנסיעה המתעתדת¹²:

ב"ה. טז' סיון תשט"ו ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

איש רב פעלים מוה"ר יצחק שי'

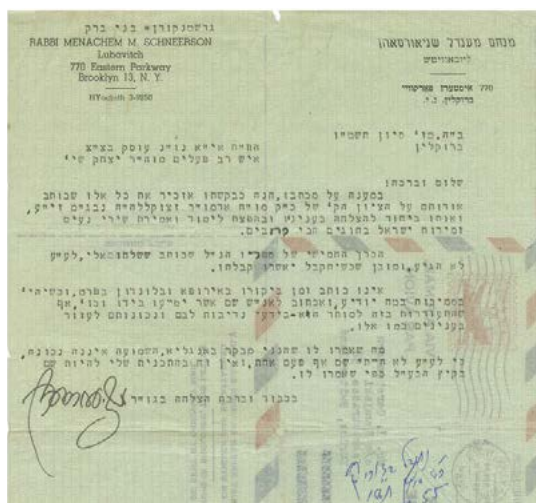
שלום וברכה!

במענה על מכתבו, הנה כבקשתו אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ואותו ביחוד להצלחה בעניניו ובהפצת

10. מתוך צילום כתי"ק. הצילום והמענה המלא נדפסו לקמן.

11. על פי המכתבים דלקמן נסיעתו לאירופה החלה בשלהי תשט"ו. אמנם ב'חבלי יוצר' ע' 469 מסופר שר' יצחק נסע לאירופה - למדינות שווייץ, אנגליה ובלגיה - בקיץ תשי"ד. יתכן שהיו אלו ב' מסעות שונים, ויתכן שנפלה שם טעות הדפוס.

12. מכתב זה לא נדפס באגרות קודש.

"ואכתוב לאנ"ש שם אשר יסייעו בידו וכו'". ט"ז סיון תשט"ו

לימוד ואמירת שירי נעים זמירות
ישראל בחוגים הכי רחבים.

הכרך החמישי של ספריו הנ"ל
שכותב ששלחו אלי, לע"ע לא
הגיע, ומובן שכשיתקבל יאשרו
קבלתו.

אינו כותב זמן ביקורו
באירופא ובלונדון בפרט, וכשיהי'
בסמיכות בטח יודיע, ואכתוב
לאנ"ש שם אשר יסייעו בידו וכו',
אף שהתעוררות בזה למותר הוא
- בידעי נדיבות לבם ונכונותם
לעזור בענינים כמו אלו.

מה שאמרו לו שהנני מבקר באנגליא, השמועה איננה נכונה, כי לע"ע לא הייתי שם
אף פעם אחת, ואין זה בהתכנית שלי להיות שם בקיץ הבע"ל כפי שאמרו לו.

בכבוד וברכת הצלחה בגו"ר

הרבי מסייע לר' יצחק בהפצת ספריו

ובאמת, כחודש לאחר מכן, שולח הרבי מכתב לרב יצחק דובוב מאנגליה ובו
מבקשהו לסייע לר' יצחק בהפצת ספריו במנצ'סטר¹³:

ב"ה, כ"א תמוז, ה'תשט"ו ברוקלין. נ.י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"נ

עוסק בצ"צ וכו' מוהר"י שי'

שלום וברכה!

לפני כשנה בקרני הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ וכו' וכו' מוהר"ר

13. אגרות קודש ח"א אגרת ג'תרנ"ו.

ר' יצחק בעבודתו

יצחק שי' גרשטנקורן, מוסד בני ברק באה"ק ת"ו ומחבר ספר "נעים זמירות ישראל" ועוד. והבטחתי לו לעזור את אנ"ש שי' לעזור לו בהפצת ספרו הנ"ל. ובאשר בשלהי חודש תמוז או בראשית מנ"א הבע"ל מתכונן לבקר במדינת אנגלי', הנני בזה לבקש את כת"ר שי' אשר בבואו במנשסתר יראה לו ספ"י [סבר פנים יפות], ויעזור לו בהפצת ספרו בגדר האפשריות, ות"ח ת"ח מראש.

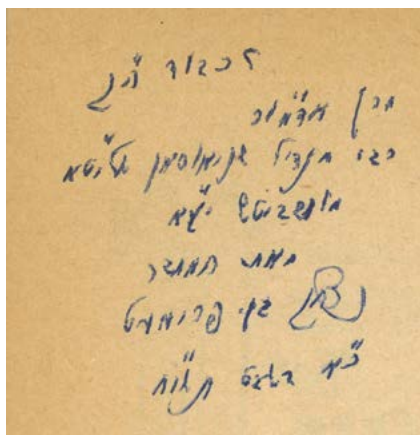
בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

חמ"א חדקוב

"תלמד מהספר של הסבא"

על החביבות של הרבי לסדרת הספרים 'נעים זמירות ישראל' ניתן ללמוד גם מהמעשה דלקמן:

הקדשה בכתב ידו של ר' יצחק על
הספר 'אהבה בתענוגים' חלק א

ר' יצחק שטיינמץ, נינו של ר' יצחק
גרשטנקורן, נכנס לרבי ליחידות לקראת
בר-המצווה שלו ב"ג תשרי תש"מ.
היחידות התקיימה מספר חודשים לפני
כן, בחודש סיון תשל"ט, אליה נכנס יחד
עם סבו, הרה"ח ר' ישראל ברוק ע"ה (בנו
של המשפיע הרה"ח ר' חיים שאול ברוק),
וסבתו, מרת רבקה ברוק ע"ה (בתו של ר'
יצחק גרשטנקורן).

ביחידות בירכו הרבי שזקניו יזכו ממנו
לרוב נחת, וכן הזכיר לו על המנהג ללמוד
ביום ההולדת את פרק התהלים החדש

שחתן בר-המצווה מתחיל לומר - פרק י"ד. בעניין זה הוסיף הרבי ואמר לו שכיון שיש
לסבא-רבא שלו - ר' יצחק גרשטנקורן - פירוש על ספר התהלים וזהו פירוש יפה, כדאי
שילמד את פרק יד שבתהלים, וכן את פרק יג, מתוך הספר 'נעים זמירות ישראל'.

סיועו של הרב לנדא בליקוט ביאורים מתורת החסידות

פרק מעניין וחשוב במסכת יצירותיו התורניות
של ר' יצחק תפסה לה המעורבות של מרא דאתרא
בני ברק, הלוא הוא הגאון החסיד רבי יעקב לנדא
זצ"ל, במלאכה זו.

בכמה מהכרכים של סדרת 'נעים זמירות ישראל'
באו בסופם קונטרסים ובהם ליקוט מתורת חב"ד על
התהלים (בעיקר מרבינו הזקן והאמצעי), שנערכו
על ידי הרב לנדא. כמו-כן סייע הרב לנדא לר' יצחק
בליקוט ביאורים מתורת חב"ד על התהלים על מנת

א' מהקונטרסים 'לקוטי ביאורים'
מספרי חסידות חב"ד
אותו חיבר הרב לנדא

ר' יצחק גרשטנקורן (קיצוני משמאל) ורבי יעקב לנדא (קיצוני מימין). בתווך רבי יוסף צבי קאליש ששימש גם כרב העיר, ומשה חיים שפירא - שר הפנים דאז

לשבצם בפנים הספר
(ולא רק כהוספה בפני
עצמה).

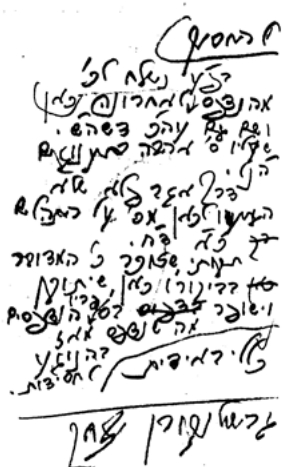
בהקדמתו לכרך
השני של 'נעים זמירות
ישראל' כותב ר'
יצחק: "ואני מביע בזה
את תודתי העמוקה
להרב אב"ד דבני ברק
הגאון רבי יעקב לנדא
שליט"א בעד עבודתו
הגדולה ללקט את
ביאורי התהלים מאת
ספרי חסידות חב"ד
כדי להכניסם ב"נעים
זמירות ישראל".

וכמים הפנים לפנים, בתחילת המבוא לקונטרס הראשון 'לקוטי באורים מספרי
חסידות חב"ד', מכיר הרב לנדא תודה לר' יצחק על שספרו משמש אכסניא לליקוטים
אלו:

"כאשר משמיא קזכו לי' לראש עירנו הדגול ומפואר, מאד נעלה, רב פעלים הר"י
גרשטנקורן שי' לחבר ספר נהדר, ילקוט פנינים יקרים על ס' תהלים, אשר בשם "נעים
זמירות ישראל" יקרא, זכות נפלה גם בגורלי להכניס בספר המפואר והנערץ הזה
קונטרס לקוטי באורי ספר תהלים, אשר לוקטו מדברי רבותינו הקדושים, אבות
החסידות החב"דית, ובראש וראשונה מספרי כ"ק רבנו הגדול - אדמו"ר הזקן נבג"ם
זי"ע בעל התניא והשו"ע - מיסד שיטת החב"ד".

לא ברור כל כך כיצד התחיל שיתוף-פעולה מרתק זה, אך יותר מסביר להניח שהיה
זה בבקשה של הרבי.

ביחידות לה זכה ר' יצחק בט"ו תמוז תשי"ג, ביקש ממנו הרבי להודות לרב לנדא

בפ"ע נשלח לכ' מהנדפס כאן
לאחרונה

על העבודה הרבה בליקוט הביאורים, וכפי שסיפר על כך ר' יצחק לרב לנדא במכתבו¹⁴.

הרבי שולח לר' יצחק ספר חסידות

בחורף ה'תשכ"א, שנתו האחרונה של ר' יצחק בעלמא דין, שלח הרבי לר' יצחק את הספר 'אור התורה' על שיר השירים רות וקהלת, בתגובה, כנראה, לקבלת הספר 'אהבה בתענוגים' על שיר השירים שהוציא ר' יצחק. בנוסף על כך עורר אותו הרבי שוב על הדפסת הביאורים מחסידות בספריו¹⁵:

בפ"ע [בפני עצמו] נשלח לכ' [לכבודו] מהנדפס כאן לאחרונה ושם גם עה"כ דשה"ש [על הכתובים דשיר השירים], שעליו ספר אהבה בתענוגים הנ"ל.

דרך אגב פלא שלא הגיעו לכאן מס' [מספריו] על התהלים כ"א ד"ח [כי אם ד' חלקים].

תקוותי שזוכר כ' המדובר בביקורו כאן, שיתוקן וישופר בספריו הנדפסים מה שנדפס מאז בהנוגע לחסידות.

מינויו של הרב החב"ד לרבנות בני ברק

במשך 50 שנה, מחנוכה תרצ"ו ועד לפטירתו בכ"ו שבט תשמ"ו, כיהן הגאון החסיד רבי יעקב לנדא זצ"ל כרבה של בני-ברק.

עוד קודם עלותו לארץ הקודש שימש בהוראת כ"ק אדמו"ר הרשב"ב כ'רב החצר' ברוסטוב. לאחר שעזב את רוסטוב פעל רבות במסירות נפש לשמירת הגחלת

14. המכתב המלא מובא לקמן.

15. מתוך צילום כתי"ק ('תשורה' הארליג, תשנ"ז).

היהודית בברית המועצות, כשבין היתר הקים במוסקבה את הישיבה המחרתית 'תפארת בחורים' שיועדה עבור בחורים בעלי תשובה.

באלול תרצ"ד הגיע הרב לנדא לחופי יפו, והוזמן לעשות את השבת כ'רב אורח' במושב הצעירה בני ברק, כשמארחו הוא לא אחר ממייסד העיר, ר' יצחק גרשטנקורן. במשך השבת דרש כמה פעמים, כשאת הדרשה הראשונה מסר ברחובה של עיר, שכן הסדר בבני ברק של הימים ההם היה, שבלילות השבת התאספו כמעט כל תושבי המושבה בכניסה לרחוב רבי עקיבא, בכדי למנוע מהתנועה להיכנס למקום, כאשר התושבים היו שרים ורוקדים ברחוב. שם, בהתאספות 'בני העיר', אמר רבי יעקב לנדא את דרשתו הראשונה בבני ברק, כשבמהלך השבת דרש עוד מספר פעמים.

במוצ"ש כבר הסתמנו הדברים. זה היה קודם עזיבתו את העיר, כאשר הפטיר באוזניו המארח ר' יצחק גרשטנקורן: "איהר האט זיך דא געקויפט א סאך גוטע פריינד" (קנייתם פה הרבה ידידים). לימים סיפר הרב לנדא, כי באותה שעה לא ירד לסוף דעתו של ר' יצחק, ולא ממש הבין למה כוונתו. רק לאחר תקופה, כשהתברר כי רצון תושבי העיר שהוא ישמש כאב"ד, קישר בין הדברים.

לפועל, לאחר החגים התמנה הרב לנדא לכהן כרב ב'רמתיים' (כיום הוד השרון), אבל שימש בתפקיד הנכבד רק 8 חודשים, שכן ממש אז באה משלחת נכבדה מהעיר בני ברק בכדי להזמין אותו לכהן כרב העיר, והשאר היסטוריה¹⁶.

16. מפי בנו הגה"ח הרב אליהו לנדא שליט"א, מתוך ראיון ל'שעה טובה'.

בחצרות קודשינו

"ראיתי אצלו חשק לפתוח ישיבת חב"ד בבני ברק"

כאמור, בקיץ תשי"ג נסע ר' יצחק לארצות הברית על מנת להפיץ את ספריו, כשבמהלך המסע הוא נכנס לפחות פעם אחת ליחידות ארוכה אצל הרבי, כדלקמן. ככל הנראה לא היתה זו היחידות היחידה לה זכה ר' יצחק, וכפי שכתב הרבי באגרת לועד כפ"ח מכ"ז אלול תשי"ג¹⁷ "ביקרני פעמים אחדות מר גע[ר] שטענקארן שיי".

להלן מכתבו של ר' יצחק לרבי יעקב לנדא זצ"ל משנת תשי"ג, ובו רשמים מביקורו אצל הרבי, ומהיחידות לה זכה בט"ו תמוז תשי"ג:

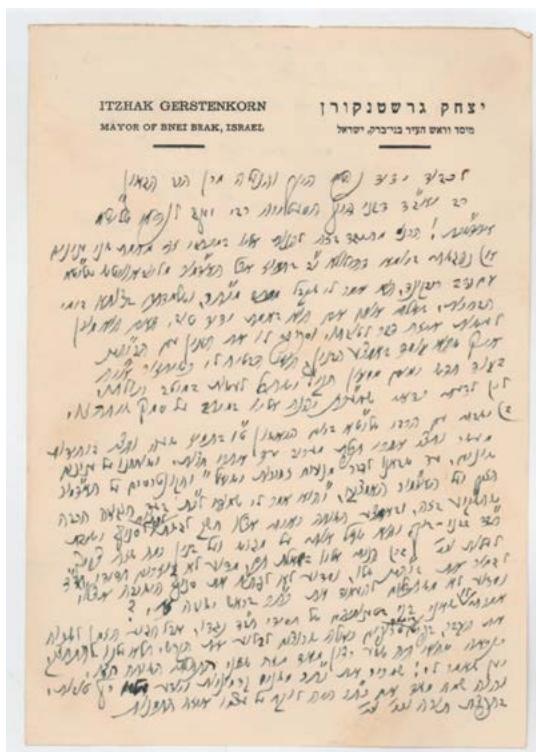
ב"ה

לכבוד ידיד נפשי היקר
והנעלה מרן הרב הגאון רב
ואב"ד דבני ברק המעטירה רבי
יעקב לנדא שליט"א

אחדשכ"ת

הריני מתכבד בזה לפנות אליך
במכתב זה מחמת שני ענינים:

(א) נפגשתי ביומא דהילולא
י"ב בתמוז אצל האדמו"ר
מליובאוויטש שליט"א עם הרב...
הוא אמר לי שקבל מכתב מכת"ר
ושלמדתם בצותא בימי הבחורות.
שאלתי אותו, אם הוא באמת
ידיד טוב, האם הוא מוכן לעשות

מכתבו של ר' יצחק לרב לנדא לאחר ביקורו אצל הרבי

17. נדפסה לעיל.

איזה דבר לטובתו, וסיפרתי לו את הענין עם הביהכ"נ איך שהוא עומד באמצע הבנין. הוא הבטיח לי כשיחזור אי"ה בעוד חודש ימים ממעון הקיץ ישתדל לעשות כמיטב יכולתו, לכן לדעתי כדאי שמעכ"ת יפנה אליו במכתב על סמך שיחה זו.

(ב) ישבתי עם הרבי שליט"א ביום הראשון ט"ו בתמוז שעה וחצי ביחידות מעשר וחצי אחרי תפילת מעריב עד אחרי חצות, ושוחחנו על ענינים שונים עד שבאנו לדבר מ"נעים זמירות ישראל" והקונטרסים על האדמו"ר הזקן ועל האדמו"ר האמצעי, והוא אמר לי שאודה לכ"ת בעד העבודה הרבה שהשקיע בזה. באמצע השיחה ראיתי אצלו חשק לגשת לפתוח סניף ישיבת חב"ד בבני-ברק, והוא שאל אותי על מקום ועל בנין כמה שזה צריך לעלות וכו'...

מצפה לבשורות טובות ישועות ונחמות

בידידות נאמנה יצחק גרשטנקורן

למשפחתו היקרה ולכל הנלוים אליו שלום וברכה

מניין חב"די בבית ראש העיר

כפי שמובן מהמכתב דלעיל, הטרידה את ר' יצחק העובדה שבאותו הזמן (שלהי תשי"ג) לא נשלם עדיין בניין בית הכנסת של חב"ד בבני ברק. לא מפתיעה אם כן הידיעה שפורסמה בביטאון חב"ד כמה חודשים לאחר מכן בנוסח דלהלן¹⁸:

"הננו להודיע בשמחה כי בבני ברק נתייסד מנין מאנ"ש חסידי חב"ד, ובש"ק מברכים ניסן היתה התחלה, לע"ע המנין הוא בביתו של ראש העיר ר' יצחק גרשטנקורן. לאחר התפלה הי' קדושא רבא והתועדות לרגל יום ההלולא ב' ניסן".

הרבי מציע לבנו ללמוד ב-770

אל מסענו זה של ר' יצחק בארצות הברית התלווה אליו בנו הצעיר ישראל מאיר¹⁹, שלמרות היותו תלמיד בישיבת 'חברון' באותה עת, נסע עם אביו לסייע לו בעבודתו בקודש.

18. 'בטאון חב"ד' גליון ה' ע' 29.

19. 'חבלי יוצר' ע' 467.

באחת היחידויות שהיו לר' יצחק עם הרבי, הצטרף אליו בנו ישראל. ביחידות הציע לו הרבי להתחיל ללמוד בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית בקראון הייטס - 770, אך לפועל ישראל לא נשאר ללמוד שם כיוון שלא רצה להפסיק לעזור לאביו בעבודתו. שנים לאחר מכן הביע ר' ישראל צער על כך שלא נשאר ללמוד בישיבת ליובאוויטש המרכזית...

הרבי דואג בהתוועדות לבריאותו

סיפר השליח הרה"ח ר' יצחק דוד גרונר ע"ה:

באחת מההתוועדויות של הרבי השתתף מייסד העיר בני ברק הרב יצחק גרשטנקורן. כאשר יצא הרב גרשטנקורן במהלך ההתוועדות, ביקש ממני הרבי ללוותו החוצה ולהיזהר שלא ידחפו אותו. סיבת הוראה מיוחדת זו היא כיוון שבאותה תקופה סבל ר' יצחק מכאבי גב, הרבי לא רצה שיסבול בצאתו מההתוועדות, וגם במהלך ההתוועדות חשב עליו הרבי ודאג לו.

"חוויה בלתי נשכחת היו עבורי ההתוועדויות של כ"ק אדמו"ר שליט"א"

לאחר מסעו בארצות הברית וקנדה שתם בחורף תשי"ד (במהלכו ביקר אצל הרבי), שב ר' יצחק לארץ הקודש לעבודתו ועיסוקיו הרבים. בג' דחיה"מ פסח של אותה שנה התקיים בכפר חב"ד הכינוס הארצי של צעירי אגודת חב"ד באה"ק, וכיון שהכינוס התקיים זמן קצר לאחר שובו של ר' יצחק מחצרות קדשנו, שבאותם שנים דרישת שלום משם היתה יקרה מפז, הוזמן ר' יצחק לנאום בכינוס.

בבטאון חב"ד של אותה תקופה נדפסו עיקרי דבריו של ר' יצחק בנאומו, בו הפליא את מסירותם של החסידים להוראות הרבי, ואת חווייתו בהשתתפות בהתוועדויותיו של הרבי²⁰:

"לאחר נאומו של הרב גרליק [מד"א דכפ"ח], מוסר היו"ר [הרב שלום חסקינד] את רשות הדבור להרב יצחק שי' גרשטנקורן, ראש עיריית בני ברק, שחזר לא מכבר מביקורו

20. 'בטאון חב"ד' גליון ו' ע' 22.

בארה"ב. בברכתו לכינוס מציין הר"י גרשטנקורן את מה שראה ושמע בארה"ב על פעולותיהם הברוכות של חסידי חב"ד בהדרכתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, לא יאומן כי יסופר - אומר הר"י גרשטנקורן - לראות מאות רבות של אברכים וחסידים הפזורים ברחבי אמריקה, העומדים הכן למלא את הוראותיו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. חווין בלתי נשכחת היו עבורי - מדגיש הר"י גרשטנקורן - ההתועדויות של כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבהן נוכחתי מספר פעמים. לבסוף מאחל ראש עיריית בני ברק למשתתפי הכנוס, כי יצליחו בפעולותיהם הנשגבות שהוטלו עליהם".

"אין לכם מושג איזה רבי קיבלתם"

עוד על ביקוריו אצל הרבי סיפר נכדו של ר' יצחק, הרב ישראל אריה גרשטנקורן זצ"ל, רבה של קרית מלאכי²¹:

"בהתרגשות היה מספר תמיד על חוויותיו מביקוריו אצלו. הוא אף זכה לקבל הסכמה נפלאה מהרבי שליט"א על חיבורו הגדול לספר תהילים.

סבא ז"ל היה אצל הרבי שליט"א עוד בשנים הראשונות, מיד לאחר עלותו של הרבי על כס הנשיאות. אני זוכר, שכשחזר ארצה באו אליו הרבה אנשים וביניהם גם חסידי חב"ד. אני זוכר היטב איך שהכריז בהתרגשות באוזניהם: "עליכם להיות מאושרים. אין לכם מושג איזה רבי קבלתם". הוא סיפר אז על ההתועדויות, על השעות הארוכות של דברי תורה וחסידות, על הרעיונות העמוקים שכה התפעל מהם. אני זוכר, בין השאר, שהביע את התפעלותו מהעובדה שהרבי יושב ומדבר במשך שעות רבות מבלי לחזור על שום דבר פעמיים".

21. עיתון 'כפר חב"ד' גליון 164 ע' 11.

בענבי הגפן

"ותהי' החתונה בשעה טובה ומוצלחת..."

בסופה של שנת תש"א באה בתו של ר' יצחק, מרת רבקה ע"ה, בקשרי השידוכים עם ב"ג הרה"ת ישראל ברוק ע"ה, בנו של המשפיע הרה"ג הרה"ח וכו' חיים שאול ברוק ע"ה.

ידידו של ר' שאול, החסיד ר' מענדל נוביקוב, כתב לו על שידוך זה²²: "כאשר הגיע אלי בנכם יחי' והזמין אותי לבוא על תנאים ביום ג', מאד נהנתי שנתקשר עם ב"ז מחסידי גור כי שמעתי עליו שהוא איש נכבד ואוהב תורה וזה יקר לי מאד".

להלן נוסח מכתב הברכה שכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לר' חיים שאול לרגל קישורי התנאים:

מכתבו של הרבי הרייץ למשפיע רח"ש ברוק לרגל שידוכי בתו

ב"ה, כ"ט תשרי, תש"א
ברוקלין

ידידי הרב וו"ח אי"א מוה"ר
חיים שאול שי' ברוק
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח"י אלול
המבשר מקשוה"ת של בנו מר
ישראל שי' עם ב"ג מרת רבקה
תחי' למזל טוב, הנני בזה לברכו

בברכת מזל טוב, יתן השי"ת שיהי' בגדא טבא ותהי' החתונה בשעה טובה ומוצלחת בגשם וברוח וידידי וביתו ירחו יראו בהם ובשאר ילדיהם יחיו רוב נחת, ויעזר לו השי"ת בהדרוש לו בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומכבדו

22. מתוך תדפיס מהספר 'מעשה חשב'.

"בטח קיבל פריסת שלום ממני ע"י מחותנו"

כזכור, בחורף תשי"ד שב ר' יצחק לארץ הקודש ממסעו בארה"ב בו ביקר ביחידות אצל הרבי.

"בטח קיבל פריסת שלום ממני ע"י מחותנו".
י"ד טבת תשי"ד

ר' יצחק גרשטנקורן עם חתנו ר' ישראל ברוק. לימינו הרבנים החסידיים ר' אברהם פאריז ור' זלמן אבלסקי

בשנת תשט"ז ביקש ר' ישראל ברוק, חתנו של ר' יצחק, שהתגורר אז בבני ברק,

במכתב שכתב למשפיע ר' חיים שאול ברוק, מוודא הרבי שקיבל את פריסת-השלום ששלח עם מחותנו ר' יצחק גרשטנקורן²³:

ב"ה, י"ד טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר חיים שאול שי'

שלום וברכה!

. . בטח קבל פ"ש [פריסת שלום] ממני ע"י מחות' הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ ובעל מדות כו' מוה"ר יצחק שי' גרשטנקורן.

**הרבי משתדל עבור
חתנו לקבל חלקה
בכפר חב"ד**

23. אגרות קודש ח"ח אגרת ב'שדמ.

ר' יצחק ור' חיים שאול בשמחה משפחתית. מימין לשמאל: ר' יצחק, הרב כהנמן, הרב חיים שאול ברוק, הרב שולמן, הרב לנדא, הרב אונטרמן

החזקה של חתן וכלה

הרב חיים שאול ברוק ורעייתו
ראשון לציון

יצחק גרשנקורץ ורעייתו
ירושלים

מתכבדים להזמין את כב' ומשפחתו לנשואי בניהם
החתן **ישראל** נ"י טביג הכלה **רבקה** תח"י
התופה התי"ש בשטחים ביום ו' עש"ק פרעית בא' ה' שבט תש"ב
(1-42) בשנת 2 אה"צ. בבית הורי הכלה בני-ברק רחוב ר' עקיבא

ואי"ש בשמחת בניכם נשיב כגמולכם

למורעין: גרשנקורץ-ברוק. בני-ברק

ההזמנה לחתונה

כי בהנוגע לענינים כאלו מחליט ועד הכפר ומתחשבים לכל לראש בהאופי של המבקש והשתיכותו לרוח כפר חב"ד והרי חתנו מתאים לזה בודאי ככל הדרוש...

העתק ממכתב זה צירף הרבי למכתב ששיגר לוועד כפר חב"ד שבוע לאחר מכן, בט' שבט תשט"ז, וציין על כך²⁵:

להתיישב בכפר חב"ד, אך דא עקא שהיתה שם חלקה אחת פנויה בלבד. ר' יצחק פנה לרבי במכתב, ובו ביקש שתאושר קבלתו של ר' ישראל ומשפחתו לכפר חב"ד, כיון שהבין שהדבר תלוי בהחלטת הרבי.

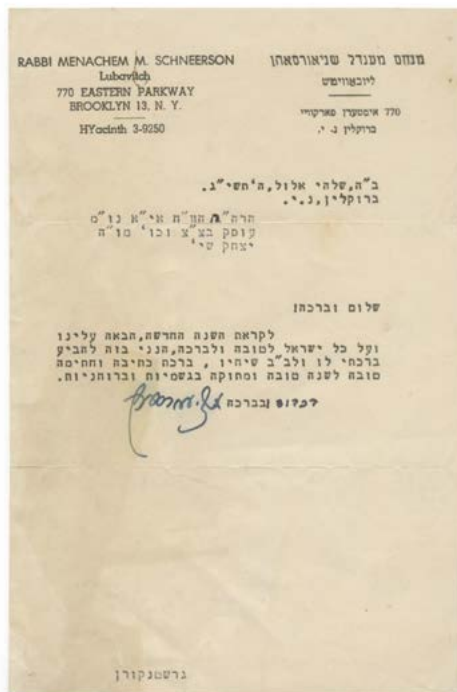
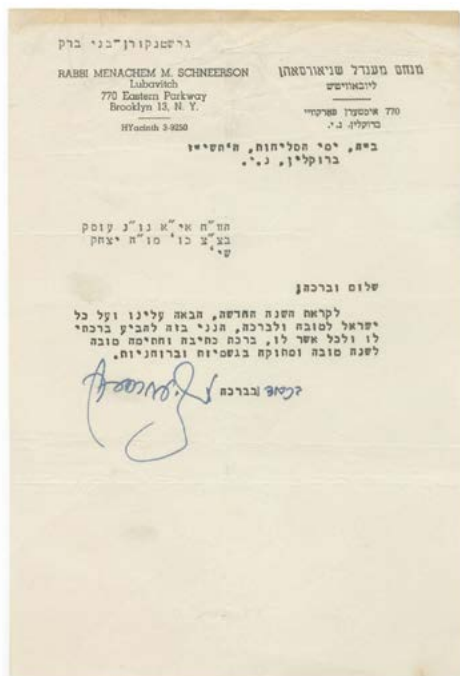
הרבי השיב לו על כך במכתב מב' שבט תשט"ז שהחלטות כגון אלו נתונות לוועד כפר חב"ד, אך אין כל סיבה שר' ישראל לא יקבל את החלקה כיון שיש לו האופי המתאים ושייך הוא ל'רוח כפר חב"ד'²⁴:

לאחרי הפסק ארוך נעים לי לקבל מכתבו. . בו כותב גם בהנוגע לחתנו שליט"א הרוצה להתיישב בהכפר ופב"פ אמר לו, שבי הדבר תלוי כי ישנה חלקה אחת פנוי'.

והנה לפלא אצלי שני הענינים,

24. המכתב נדפס בספר 'כפר חב"ד' (מהדורה ראשונה) ח"ב ע' קמא-ב, ללא שם הנמען.

25. המכתב נדפס באגרות קודש ח"ב ע' רפד ללא הקטע דלקמן.

מכתבי ברכה ששלח הרבי לר' יצחק לרגל השנה החדשה

(ב...) בקשר עם קבלתי מכתב, אשר העתק המענה שלי עליו מוסגר בזה. וחתנו המוזכר בהמענה שלי הוא בנו של הרה"ח כו' הרה"ש שי' ברוק.

בסופו של דבר מסיבות שונות לא הסתייע הדבר, ור' ישראל ומשפחתו נשארו להתגורר בבני ברק. אמנם שנים אחר כך, לאחר ששניים מבניו של ר' ישראל נפלו על הגנת ארץ הקודש, הורה להם הרבי לעבור ולהתגורר בכפר חב"ד כיון ש'משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה', וכך אכן עשו.

בדרך תמים

דברי ימי חייו של הרב התמים
ר' בצלאל ע"ה ווילשאנסקי
שליח רבותינו נשיאנו במשך יובל שנים

דברי ימי הרה"ת ר' בצלאל ווילשאנסקי ע"ה¹

התמים ר' בצלאל ב"ר רפאל ומרת רייזל ווילשאנסקי ע"ה, נולד בכ"א שבט תרנ"ח, בקולוניה נהר-טוב, פלך חרסון². הוריו נמנו על חסידי חב"ד³. אביו, ר' רפאל, היה 'בעל מנגן', ובמשפחה השתמרו מספר ניגונים פרי-זמרתו. כשנתיים לאחר לידתו עברו הוריו להתגורר בחרסון, ושם גדל, ובשנים תרס"ט-תרע"א למד בישיבה המקומית שם⁴.

1. רשימה זו, לתולדותיו של סב-סבה של הכלה, הרה"ת ר' בצלאל ווילשאנסקי ע"ה, מבוססת על עבודתו המקיפה של ר' ישראל ברדה שי', במסגרת פרויקט לתייעוד תולדותיהם של תלמידי תומכי תמימים שבליובאוויטש ביוזמת ר' זאב וולף גופין שי'. תודתנו נתונה להם על מסירת החומר לפרסום. במסגרת 'תשורה' זו, נוספו על ידינו בכמה מקומות הרחבות וסיפורים שונים מחייו של ר' בצלאל (ונשמטו פרטים והפניות אחדות מקוצר היריעה), כך שהאחריות על שגיאות ואי דיוקים מוטלת על המו"ל בלבד.

2. אחת מן ה'קולניות', המושבות היהודיות שנוסדו על ידי ובשליחות רבותינו נשיאנו בדרום רוסיה.
3. תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, "ב תמוז תש"ע, עמ' 83 שהוא "מגזע חסידי חב"ד שנשלחו ע"י הרבי האמצעי למושבות (קאלאניעס)".

4. כרטיסיית 'ספר החסידים' - א' מרחשון תשכ"ג; שלום דובער לוין, תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית, ניו יורק תשמ"ט, עמ' יא.

שנות לימודיו ב'תומכי תמימים'

ר"ב החל את לימודיו בליובאוויטש בשנת תרע"ב,⁵ אותם מסתבר התחיל במסגרת ה'שיעורים', ככל הנראה תחת ר' יהושע ארש, ובחורף תרע"ג אנו מוצאים כי הוא למד אצל ר' שמואל ניסנביץ,⁶ וככל הנראה אצלו השלים את לימודיו גם בקיץ תרע"ג.⁷

בשנת תער"ד-חורף ה'עת"ר עשה את לימודיו בסניף הישיבה בשצעדרין, יחד עם חברו ר' סעדיה ליברוב.⁸ בתקופה זו למד ר"ב אצל הרב שאול דובער זיסלין, וממנו הוא קיבל רבות בחסידות,⁹ ולימים כתב לו במכתב, מכ"א טבת תשכ"ג: "כבוד מורי ורבי היקר אשר פתח לפני שיערי דא"ח ותודתי פרושה לפניו כל הימים".¹⁰

לאחר סיום לימודיו בשצעדרין עבר ללמוד בליובאוויטש, ושם היה בקרבה יתירה עם המשפיע ר' שמואל גרונם אסתרמן, שהראה לו חביבות, ר' בצלאל למד ממנו דא"ח¹¹ ואף קיבל ממנו שמועות שונות.¹²

קשר מיוחד היה לו עם הת' הנעלה זלמן דוד הומלינער, מבחירי ומופלאי תלמידי

5. כרטיסיית 'ספר החסידים' - א' מרחשון תשכ"ג.

6. האח, כ"ג אדר ב' תרע"ג, עמ' 215. מודעת ברכה לר' שמואל ניסנביץ' ליום חתונתו. אגב: אחד מן החתומים על המודעה הוא "אברהם ליפשיץ מפוצ'פ". הוא הרה"ת ר' עזריאל אברהם ליפשיץ, שהיה אחיו הצעיר של אבי-זקנה של הכלה דנן, הרה"ת ר' ישראל לייב ליפשיץ (נלב"ע תשעה באב תש"ח ברמת גן).

7. מלבד חורף תרע"ג שנותר ממנה תיעוד, ההסתברות נשענת על העובדה שר"י ארש ור"ש ניסנביץ' לימדו שנה (ראו לעיל, עמ' 000), ובשנת עדר"ת הוא כבד למד בשצעדרין (ראו בהערה הבאה), ואם כן יוצא סדרן כבפנים. אמנם ראו תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 47, שלמד גם ב'חדרים', ואולי הכותב משמו לא דק.

8. לימודם בכיתה אחת בליובאוויטש עולה מהמצוין לעיל, הערה 6, וכן מזכרונות ר' רפאל ווילשאנסקי, שנדפסו במקומות שונים (ראו: תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 48-49. ללימודם המשותף בשצעדרין ראו: תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 84-85).

9. תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 12.

10. המכתב פורסם בידי ר' יהושע מונדשיין, 'פרידה נרגשת מה'תניא', גליון 1191 (כ' סיון תשס"ו), עמ' 22. ר' בצלאל היה מספר כי חבריו, ר' סעדיה, חיבב מאוד את שיעוריו של המשפיע ר' אלתר שימחוביץ' ע"ה, כי בהם ניכרה היגיעה בדא"ח, "מאן דדחיק במילי דחכמתא". הוא עצמו נמשך לשיעוריו של ר' שאול בער, שתאיפיינו בהרחבה ובעמקות, בצירוף חוש ההסברה המופלא בו ניחן.

11. ר' בצלאל היה מספר כי בתקופה מסויימת היה 'מתגנב' באופן קבוע באמצע 'סדר נגלה' מן ה'זאל' אל ביתו של ר' גרונם, שהיה מצווה אותו להביא את 'הספרים הגדולים' (היו אלו ספרי מאמרי אדמו"ר מהר"ש) והם היו לומדים בחברותא.

12. תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 84.

התמימים. ר' בצלאל היווה לו 'תלמיד-חבר', התגורר עמו באכסניה אחת וקיבל ממנו רבות בעבודת ה'¹³.

ר' בצלאל בלט במיוחד כ'תמים' בעל מעלה, 'למדן', 'בעל חסידות' ו'עובד'. "צאלק'ע חרסונער הי' "שם דבר!"", התבטא פעם ר' מענדל פוטרפאס ע"ה.

ככל הנראה ר"ב למד בליובאוויטש עד תרע"ז, ולאחר מכן הוצרך לנסוע להסדיר את שירותו הצבאי, ובסיום הדברים שב לליובאוויטש. יסוד לכך נמצא באחת מרשימותיו בהן סיפר ר"ב על אירועים מימיו בשנות תרע"ז-תרע"ח:

"ושאלה זו [בדבר פרשיות התפילין המונחות בתיתורא] הי' אצלי בשל יד שלי בשנת תרע"ז, וכאשר חזרתי לליבאוויץ שאלתי אצל הבחורים הקשישים, והם אמרו לי שאקנה תפילין אחרים. וכן עשיתי. ובשנת תרע"ח הייתי בשומיאץ, והיה שם אז ה"חפץ חיים". נכנסתי אליו ושאלתי ממנו שאלה זאת, ואמר לי בזה הלשון: "איז וואס איז דא די שאלה, צוא דיא תיתורא איז אין כלל פון בית"? וחשב מעט ואמר: יע, עס איז אין של"ה הקדוש". וציוה למשמשו שיתן השל"ה והראה בידו במסכת חולין כתוב שם בזה"ל: "צריך למחות בהסופרים שעושים הפרשיות גדולים מאד עד שהם מונחים בתוך התיטורא רק כל הפרשיות צריכים להיות בתוך הבתים", עכ"ל. ואצלי הי' השאלה בשל יד".¹⁴

מדברים אלו אנו למדים כי במהלך תרע"ז ר"ב נסע מליובאוויטש וחזר אליה, וניתן לשער כי יש לכרוך זאת בקשר לניסיון להיפטר מהשירות הצבאי, שכן בנקודת זמן

13. סיפור מחייו של ר' זלמן דוד נרשם מפיו של ר' מענדל פוטרפאס בספר 'ר' מענדל' עמ' 139. סיפור זה שמע ר' מענדל מר' בצלאל, כמתועד בהקלטה מתוך התוועדות של רממ"פ. נוסת הסיפור מפיו ר' בצלאל נרשמה ב'תשורה' ווילשאנסקי-רוזנבלט עמ' 79. ברשימה אחת מפיו ר' פנחס קארץ ע"ה נרשם כי ר' בצלאל 'הוכיח' פעם בחביבות את רעהו הגדול: אתה מתפלל טוב, אבל אוכל גם-כן די טוב...
14. 'תפילין מעור דקה', 'גדיל תורה' - כולל צמח צדק, גליון ד (תשרי תשל"ח), עמ' 51.

זו גיל הגיוס הוקדם לגיל 19. בהמשך הדברים ר"ב מתאר את פגישתו עם רבי ישראל מאיר הכהן, ה'חפץ חיים'. מתיאור פגישה זו עולה כי ר' בצלאל עזב במהלך תרע"ח את ליובאוויטש ונסע דרומה, ובמהלך הנסיעה נכנס לבקר אצל ה'חפץ חיים'.¹⁵ יעד הנסיעה היה ככל הנראה סניף הישיבה בחרסון, בה אנו מוצאים את נוכחות ר"ב מקיץ תרע"ח ואילך, וב'זמן' הראשון הוא אף שימש כר"מ.¹⁶ את לימודיו בישיבה סיים ר"ב בניסן תר"פ.³

שוחט ובודק

ר"ב התחתן עם מרת חיה בתם של הרה"ח השו"ב ר' שניאור זלמן ומרת רייזל לויין,¹⁷ מהקולוניה רומנובקה, בשנת תרפ"א.¹⁸ לאחר מגוריהם הם התגוררו ברומנובקה, שם שימש כשו"ב. ולאחר מכן, עבר לנובו-אלכסנדרובקה, ושימש כשו"ב גם שם.¹⁹

לאחר מכן שב להתגורר בחרסון, ותר אחר משרת שו"ב. אז, בשלהי אלול תרפ"ג, הוצע לו עלידי הרב

15. מפי נכדו, הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי.

16. לויין [לעיל, הערה 1], עמ' רמא; עזריאל זעליג סלונים, 'הרה"ג הרה"ח ר' אליעזר דואסקין', בטאון חב"ד, גליון 24 (תשרי-כסלו תשכ"ד), עמ' 20-21. מ"ש שם שר' בצלאל הי' "מבחיירי בני הישיבות הליטאיות", בשגגה יסודו.

17. ר' שניאור זלמן היה מחסידי חב"ד, ממשפחה מגזע הרמ"ק. אודותיו ואודות משפחתו ראו: תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, "ג' תמוז תשס"ח, עמ' 49-50; תשורה ווילשאנסקי-רונבלט, "ב' תמוז תש"ע, עמ' 51, 58. באגרות קודש כ"ק אדמור הרש"ב חלק ב' אגרת שצו: "בקיץ העבר איך בישטעלט שמורה אצל ר' זלמן לעווין שו"ב דראמאנאווקא, אשר ר' אלי' חיים שיבך לפני השמורה שלו". הוא מוזכר גם באג"ק אדמו"ר הריי"צ ח"א אגרת ח'.

18. בשידוך זה נקשר סיפור מעניין: השליח להביא את מכתבו של ר' בצלאל בדבר בקשת הסכמה לשידוך אל כ"ק אדמו"ר מהריי"צ נ"ע היה ידידו, הת' אליעזר ננס ע"ה (שר' בצלאל היה חבר נעוריו והוא שהביא אותו ללמוד בליובאוויטש). כאשר הכניס ר' אליעזר את הפתק אל הרבי, הוסיף - מעצמו - ששמות האמהות זהות (שניהן נקראו 'רייזל'), ואולי יש כאן בעיה. הרבי השיבו: "ביקשו ממך לשאול זאת?" וכשר' אליעזר השיב בשלילה, שוב לא התייחס הרבי לעניין זה. ואכן, ר' בצלאל סיפר לימים שהוא לא עורר שאלה זו, משום שפשוט היה לו שאיננו מקפידים על בשמות כלה וחמותה, ולא בשמות מחתנות.

19. לויין [לעיל, הערה 1].

נחום שמריהו ששונקין לעבור לכתומי²⁰, והחל מראשית תרפ"ד התגורר שם, ושימש שם ככלי קודש, ועסק בשו"ב, מילה, ושימש כש"ץ, בעל קריאה וסופר שטרי גיטין.²¹ אך בתרפ"ו חלתה רעייתו בקצרת, והרופאים טענו שמזג האוויר ההררי בבאטומי אינו מיטיב עמה, ושב לחרסון.²²

בהסכמת כ"ק אדמו"ר הרי"צ²³, החל ר' בצלאל - ממנחם אב-אלול תרפ"ו - ללמוד בבית המדרש לרבנים בנעוול, בהנהלת הרה"ת ר' שמואל הלוי לויטין, ולמד שם במשך יותר משנה.²⁴ בנעוול הסתופף רבות בצילו של החסיד ר' מאיר שמחה חן, ומסר ממנו שמועות שונות.²⁵

20. הצעה זו הגיעה אליו דרך אדמו"ר מהור"י צ. וכך הייתה פרשת הדברים: ר' בצלאל נסע לחצירו של הרבי לקראת חודש החגים תרפ"ד. הוא הגיע לרוסטוב בשלהי חודש אלול. כמה חסידים הסבו בבית הרבי (לאחר תפילת מנחה), ושוחחו - בין היתר - על מטבע הלשון הרגיל אצל הרבי: "הזדמנות" (במקום "מקרה" וכיו"ב), היות שכל דבר הוא הלא בהשגחה פרטית. עוד הם מדברים - והגבאי קורא את ר' בצלאל ל"יחידות" פתאומית! כשהוא נכנס - ללא כל הכנה... פנה אליו הרבי בחיוך רחב: "מה תאמר על כזו הזדמנות? הנה שמער'ל כאן, והוא צריך שוחט". ר' שמריהו היה זקוק לשוחט, מוהל ובעל-תפילה, ור' בצלאל מילא היטב את שלושת התפקידים. הרבי הורה לו שלא להישאר ל"תשרי" ברוסטוב, אלא לאסוף את בני משפחתו ולנסוע לבאטומי עוד קודם ראש השנה.

21. נחום שמריה ששונקין, זכרונות, ירושלים תשמ"ח, עמ' 116-117, 129. שם מתוארים באריכות פעולות שונות של ר' בצלאל באותה תקופה. וכך מסכם שם רנ"ש ששונקין: "כל אותו עת אשר ידידי החביב השו"ב התמנים ר' בצלאל וילשנסקי שוי' אשר לקחתיו כשו"ב בבאטום היה עמי, לא הרגשתי עצמי בבדידות. היה לי חבר וריע למי להשיח את דאגת לבי מכל הבעיות והעגמות נפש המרובות שהיו לי תמיד, הוא עזר לי הרבה בעניני הצבור, וכאשר צריך הייתי לעשות ולפעול היה לי עם מי להתדבר ולשוחח".

22. שם, עמ' 170; תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 13. שובו לחרסון לאחר היותו בכתומי עולה מהנסמן בהערה הבאה.

23.

24. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 12; לוין [לעיל, הערה 1]. עוד על מעשיו בנעוול בג' תמוז תרפ"ז, ראו: זכרונותיו של ר' מוק'ע, חמ"ד תשפ"א, עמ' 33. בין היתר למדו שם הרבנים התמימים:

25. ישראל אלפנבין, חסידים הראשונים, כרך ב, רמלה תשס"ה, עמ' 174; תשורה ווילשאנסקי-רונבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 73-74.

לאחר סיום לימודיו ב'בית המדרש לרבנים' ניסה ר"ב את כוחו במציאת משרת רבנות. ר' שמואל לויטין 'דחף' אותו מאד בכיוון זה, סייע לו בהכנות לתפקיד והשתדל עבורו רבות, אך ללא הצלחה²⁶. לקראת אחד מן הנסיונות הציע לו ר' שמואל שיכין את הדרשה לפני ה'בעלי-בתי' מתוך 'לקוטי תורה', באמרו: יש שם הרבה עניינים..²⁷

משלהי קיץ תרפ"ז הוא החל לשמש כשו"ב ב'בית המדרש לרבנים' שם התגורר בשכנות לרב המקומי, הרב שמחה גאנזבורג²⁸. לפי תיאורו של בנו, ר' רפאל, לא היה ביקוש לשחיטה באותה עיירה, ור' בצלאל ישב כל היום בבית הכנסת ועסק בתורה, מצפה שמא יחפוץ מישהו בשחיטה כשירה.. בשנים הבאות גם נפגש ר' בצלאל עם הרה"ק ר' לוי יצחק, אביו של הרבי, שהיה הרב של עיר המחוז דניפרופטרובסק, היה מלווה אותו לבית הכנסת ומשוחח עמו רבות.²⁹

אמנם הקהילה בוורכנידניפרובסק הייתה קהילה קטנה, וכאמור, ביקוש רב לשחיטה לא היה שם, על-כן פרנסתו של ר"ב כשו"ב הייתה דחוקה,³⁰ ובהקשר זה הוא כותב בשאלון לצורך קבלת אשרת כניסה לארצות הברית, בג' תמוז תרפ"ט:

26. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 12-13. ומעניין: כאשר ביקש ר' בצלאל את הסכמת אדמו"ר הריי"צ ללימודים, השיבו הרבי: "ברצונך ללמוד רבנות? איך האלט דין דיר פאר א שוחט אין א גרויסע שטאט" (=אני הרי מחזיק אותך לשוחט בעיר גדולה), ולבסוף אמר: "נו, אתה יכול ללכת".. ואכן, למרות כוחו הגדול בהוראה, הרי בכל מקום בו שהה - ברוסיה, בצרפת, ובמשך שנים רבות באוסטרליה - שימש ר' בצלאל כשוחט (אם כי בפועל כ'שוחט' בסדיני הרי הכריע הלכה למעשה בכל השאלות שהתעוררו בבית המטבחים). על סיפור דומה שסיפר ר' בצלאל עצמו אודות אדמו"ר מהר"ש, ראה תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, עמ' 59.

27. מפי בנו, ר' רפאל. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן שם. ושם יסופר עוד על אותה הצעה, מפי ר' זלמן בוטמן ששהה אז בעיירה: תושבי המקום התרצו וחפצו מאד ברבנותו של ר' בצלאל, אלא שהמנהג המקובל אז הייתה שלא למנות הרב הקודם 'חזקה' על הרבנות, אותה היא יכולה להעניק למי שישא אותה בזיווג שני. ובכן, אלמנת הרב הקודם ביקשה מר' בצלאל שלא יקח ממנה את ה'חזקה', וכך, למרות תחנוני הבעלי-בתי, הוא סירב לקבל על עצמו את הרבנות..

28. מחסידי קאפוסט ואביו של ר' משה דובער גאנזבורג ע"ה - שם, עמ' 13; תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 13. אבל ראה חייל בשירות הרבי, עמ' 3.

29. מפי נכדו, הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי. ר' לוי יצחק רחש הערכה לר' בצלאל (ראה עוד לקמן). לימים, כאשר במהלך התוועדות חסידים השמייע הבן הצעיר, חיים בער, את קולו ואמר משהו, בירר ר' לוי יצחק את זהותו של הילד, וככשמע: "ווילשאנסקי", הגיב: "בנו של צאלק'ע?!!"..

30. תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 14.

בנותן טעם לציין לסיפור מיוחד השייך לפרנסתו של ר' בצלאל (תשורה תש"ע עמ' 86): באחת הפעמים, נסע פעם אל הרבי הריי"צ ככשהרבי היה בדאטשע והיה צריך להישאר שם לילה נשאר ללון בבית של הרבי. בבוקר, לפני שנסע, נתנו לו לאכול יחד עם ר' חיים ליברמן. ר' חיים אכל לחם רגיל שחור ולר' בצלאל הגישו "א זעמעלע" (לחמניה) מקמח לבן. ובמענה לשאלתו, מדוע הביאו לו זעמעלע, ענה לו ר' חיים: הרבי אמר

"מצבי הגשמי דחוק מאד, ואין הקומץ משביע על צורך חיי שעה, ועאכו"כ על צרכי ימים הבאים. אני כשאני לעצמי הנני סבר לקבל על כל האופנים, אבל זוגתי תחי' אינה מתרצה בשו"א להשאר, אבל כאשר יבוא לידי הלכה למעשה אפשר יהי' שינוי לטוב. בכאן אין לי שום מראה מקום לע"ע להתפרנס ב"ב במקומם. הנני סובר לקבל על איזה מקום שיזדמן. גם על איזה מקום שיזדמן ואף על עבודה, רק על עבודות קשות (ובכלל זה עבודת אדמה) אינני מסוגל מצד בריאותי ובריאות ב"ב".³¹

אך לפועל הוא המשיך להתגורר שם, ומלבד מלאכתו כשו"ב עסק גם בהפצת דא"ח והרבצת תורה ברבים. וכך הוא מוסיף לציין באותו שאלון: "ולחזור דא"ח ת"ל הנני חוזר בכל ש"ק דא"ח במחני, וגם בהיותי בשאר מקומות חזרתי דא"ח, ובהיותי בנ' [=בנעוול] חזרתי איזה פעמים, ומצא חן בעיני הרש"ל [=הרב שמואל לויטין] יחי".³² כמו כן, מתיאורו את עצמו: "בענין לימוד ברבים יש לי חוש בזה, וגם קצת יד בדרוש",³³ משמע שר"ב נטל חלק בכך בקהילה.

בשנת תרצ"ג עבר להתגורר בוורונז', והוא שימש שם כשו"ב.³⁴ בשלהי תרצ"ד כותב ר"ב אל אדמו"ר הרי"צ:

"... היות ששפל מצבי השתדלתי למצא איזה פתח להעתקה עד שהזמין לי השי"ת איש אחד שדר אתי בקהלה א' וכעת הוא באויסטרליא, וכתב לי שישתדל עבורי להעתקה אבל אין כסף לו ויוכל לעזרני רק בדבר רשיון הכניסה ושיפסקארטע ולא יותר. ולפ"ד כאשר אקבל רשיון הכניסה לבא לשם בעצמי. ואני אשתדל אח"כ כאשר אהי' שם להביא ב"ב לשם, כובד הדבר מובן מעצמו, אבל אנו מסכימים על הכל, והנני שואל עצ"ק אם לנסוע לבדי תחלה... על הוצאות הפאס"פ נחוץ מעות חו"ל אבקש את כ"ק להשתדל לעזרתי על זה... ברצוני לקחת עמי את שני ילדי הגדולים וזוגתי עם ב' ילדים הקטנים תשאר פה עד אשר ירחם השי"ת נא לטכסני בעצ"ק איך להתנהג..."

לי, "ער איז דאך א אוקריאניער איז גיב אים וויסע ברייט" (=הוא הרי אוקראיני, תן לו לחם לבן). ור' בצלאל היה מסיים: "הרבי לא נתן לי אז לחם לבן רק לארוחת בוקר, הוא נתן לי לחם לבן לכל החיים..." (והיה מסביר שבזמנים הכי קשים, לחם לאכול בדרך כלל היה...).

31. לוין [לעיל, הערה 1].

32. שם.

33. שם.

34. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, "ג' תמוז תשס"ח, עמ' 14; תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 14.

בהשתדלות זו היה מעורב גם ר' משה זלמן פייגלין, מחסידי חב"ד בשפרטון, ובג' סיון תרצ"ו כותב לו ר' יחזקאל פייגין לזרזו שישתדל להביא הדבר לידי פועל, והוא מוסיף: "למותר להאריך הסבל הגדול אשר סובל שם הוא ובני ביתו בגשמיות ומכל שכן ברוחניות, האברך הוא איש יקר הן בתורה והן בחסידות ובמידות טובות, ודבר גדול ונעלה יעשה כבודו בזה".³⁵ אך למעשה חרף ההשתדלות ר"ב נשאר בוורוניז'.³⁶

בקיץ תרצ"ה החל ר' יונה כהן הי"ד, שהיה מנהל 'תומכי תמימים' ברוסיה, לשלוח בחורים מבוגרים לוורוניז', בכדי שיקבלו השפעה מר' בצלאל בטרם

כניסתם לעולם השידוכים. כך התקבצו בין שלהי תרצ"ה לקיץ תרח"צ קבוצת בחורים לסניף של 'תומכי תמימים' תחת פיקוחו ובהשפעתו של ר' בצלאל, שהתוועד איתם רבות.³⁷ בשנת תרח"צ ברח לתקופה קצרה מוורוניז' (בשל מאסרו של בנו, ר' רפאל ע"ה, בכ"ד טבת תרח"ץ בברדיטשוב) וכעבור זמן מה נסגר גם סניף הישיבה.³⁸

מתחילתה של מלחמת העולם החל לנדוד ממקום למקום עד בואו לאלמא-אטא, קזחסטן, ושם קבע את מגוריו עד סיום המלחמה, מתוך תנאים גשמיים ירודים.³⁹ בשנת תש"ד הגיע לשם אחר גלותו הרה"ק ר' לוי יצחק, ור' בצלאל היה מבאי ביתו.⁴⁰

35. ארכיון ר' אהרן לייב רסקין, ות"ח על אדיבותו. קטע נוסף ממכתב זה ראו: אגרות קודש - אדמו"ר

הריי"צ, כרך ג, עמ' 16.

36. לתיאור נסיון היציאה ראו: תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 15-16. (ומ"ש שם: תרפ"ו, הוא טה"ד).

37. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 14; תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית, עמ' שכב; ישראל יהודה לוין, זכרונותי, כפר חב"ד תשנ"ה, עמ' צג, צו; תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 15; בנימין אליהו גורודצקי, ספר זכרון, ירושלים תשמ"ה, עמ' 61.

38. תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 15. ומפי בנו, ר' חיים בער ע"ה.

39. תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 15.

40. תשורה מונדשיין, י"ד מנחם אב תשע"ג, עמ' 34, ובהערה 5; תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 54; Chaya Mink-Benchmoun, 'In A Woman's World', The Shul, Menachem Av 22-23, p. 10. בתשורה מונדשיין שם נדפס מכתבו של ר' דוד רסקין לרבי "...הי' פעם אצל (רלוי"צ), וראה שיושב וכותב, והתעניין בזה וראה שכותב פירוש על תנאי, שכתב על פרק מ"א "וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב", ופירש שזה קאי על סור מרע ועשה טוב". הרשימה נדפסה בלקולוי"צ - הערות לס' התניא

בעסקנות הציבורית

לאחר מלחמת העולם השנייה הגיע מאלמא-אטא לכותאים (שם למד בישיבה בנו, ר' רפאל ע"ה, אותו לא פגש במשך שנים ארוכות⁴¹). במשך זמן שהותו בכותאים הוא הרבה לשהות בקרבת תלמידי התמימים שלמדו במקום, ובקרבת מורם, ידידו ר' שמואל נוטיק (קריסלאווער), הם שוחחו רבות והתוועדו רבות. לאחר תקופה מסויימת המשיכו בדרכם לסמרקנד, אליה הגיעו בשושן פורים תש"ו. לאחר תקופה של שהות בסמרקנד יצאו ר' בצלאל ובני ביתו לנסיעה אל מערב רוסיה, לקראת ה'בריתה' המתוכננת ליציאה מרוסיה. הם החלו את מסעם בערב תשעה באב תש"ו דרך מוסקבה, והגיעו ללבוב בשלהי מנחם אב תש"ו. לאחר חצי שנה מתוחה יצאו מרוסיה ביום ההילולא וט' כסלו תש"ז, ולאחר גלגולים נוספים הם השתכנו במחנה פליטים 'שטייער' באוסטריה.⁴² על מסירותו לקיום מצוות קלה כבחמורה גם בזמנים חמורים אלו סיפר בנו ר' רפאל:

"אויך דעמאלט, ווען אלעס איז געווען בחזקת פיקוח נפש, האט מיין טאטע אויסטערליש מקפיד געווען אויף יעדן קוצו של יו"ד משמירת התורה והמצוות. ער האט געזאלט ארויספארן פון לעמבערג מוצש"ק, במשך דעם גאנצן שבת האבן די עסקני ההצלה, בהיתר ובהוראת הרבנים, צוגעגרייט די משפחות צו זייערע ריזעס, אבער מיין טאטע האט בשום אופן נישט געוואלט גיין צו די סטאנציע, און ער איז טאקע אנגעקומען אין די סאמע לעצטער מינוט" [=גם אז כאשר הכול היה בחזקת פיקוח נפש אבי הקפיד באופן יוצא מן הכלל על כל קוצו של יו"ד משמירת התורה והמצוות. הוא היה אמור לצאת מלמברג מוצש"ק, במשך כל השבת עסקני ההצלה, בהיתר ובהוראת הרבנים, הכינו את המשפחות לנסיעתן, אך אבי בשום אופן לא רצה להגיע לתחנה, והוא הגיע ממש ברגע האחרון].⁴³

(עמ' כ'). בעקבות המכתב ביאר הרבי באריכות נקודה זו בהתוועדות כ' מנ"א השי"ת (ראה תו"מ ח"א עמ' 168 ואילך).

41. ר' בצלאל היה אומר: "ואת עמלנו - אלו הבנים", "ה'עמל' שלנו הוא לוותר על הגידול שלהם (לטובת שליחתם לישיבות)"... (מפי בנו ר' רפאל ע"ה)

42. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 34, 38, 43; תשורה ווילשאנסקי-רזונבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 89; תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 15. לגלגולי היציאה בהרחבה ראו: שם, עמ' 37-44; שלום דובער פרידלנדר, פעילות חוצה גבולות, חלק א, פריז תשע"ז, עמ' 118-119, 141; זכרונות ר' שניאור זלמן בוטמן, [קריית מלאכי] תשפ"א, עמ' 196.

43. תשורה ווילשאנסקי-רענדלער, ח' טבת תשע"ח, עמ' 15.

עוד בטרם הגיע ר"ב למקום של קבע הוא נטל חלק בעסקנות הציבורית, והוא נבחר כחבר ב'ועד הפועל אשר יפקח על הענינים הגשמיים והרוחניים של אנ"ש',⁴⁴ וככל הנראה בהמשך לכך הצטרף בהתארגנות ישיבת

'תומכי תמימים' במחנות הפליטים באוסטריה.⁴⁵ בהמשך לכך, כתב לו אדמו"ר הריי"צ בב' אייר תש"ז: "במענה על מכתבו מט' ניסן, התענגתי לשמוע כי בע"ה נסתדרו הלמודים בסדר נכון וגם במדה ידועה הוטב המצב הגשמי של המורים והתלמידים שיי".⁴⁶

זמן קצר לאחר מכן, ב"ב אייר תש"ז עבר ר"ב עם קבוצת אנ"ש הראשונה ממחנות הפליטים לפריז, ושם הם שוכנו במלון 'פרימה'.⁴⁷ בתקופת בוא הקבוצה לפריז הגיע לשם הרבי בכדי להתראות עם אמו, הרבנית חנה, ולהביאה לארצות הברית. בתקופת ביקור הרבי בפריז התראה ר' בצלאל עם הרבי מספר פעמים, הרצה בפני הרבי שאלות בתחומים שונים (כמו הלכה ומנהג).⁴⁸ מני אז המשיך ר' בצלאל בקשר מכתבים רציף עם הרבי, לפני ואחרי קבלת הנשיאות, וזכה ל'מכתבי תורה' רבים.⁴⁹

בהמשך לפעילותו במחנה הפליטים שטייער המשיך ר"ב לעסוק בעסקנות

44. לוין [לעיל, הערה 1], עמ' תח.

45. בוטמן [לעיל, הערה 34].

46. אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ, כרך ט, עמ' רמז; כרך יז, עמ' שסג.

47. אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ, כרך ט, עמ' רנט. לאשרת הכניסה הזמנית ראו: שניאור זלמן ברגר, 'ויחיו חסידי חב"ד בארץ צרפת', בית משיח, גליון 628 (י"ב טבת תשס"ח), עמ' 44.

48. תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 89-90; בוטמן, הרבי בפאריז, עמ' 399 ואילך. שלום דובער בוטמן, 'עוד בעניין התמונה של משחק ה"שאח"', התקשרות, גליון רלג (כ' טבת תשנ"ט), עמ' 19; שלום דובער בוטמן, 'הנחת קיפול התפילין', התקשרות, גליון תלט (ט"ו טבת תשס"ג), עמ' 18; אליהו מטוסוב ושניאור זלמן ברגר, היציאה מרוסיה, חמ"ד תש"פ, עמ' 298.

49. נכדו, הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי, מציין שבאורח קבע, מכתבי הרבי אליו, גם אלו שעסקו בעניינים אחרים, כוללים כמעט תמיד עניין (או כמה שורות) 'תורניים'.

ציבורית, והוא נטל חלק בהתארגנות והקמת סניף ישיבת 'תומכי תמימים' בפריז. על כך כתב אדמו"ר הרי"צ באגרתו אליו ולר' נחום שמריה ששונקין, מא' תמוז תש"ז:

"חתני הרב רש"ג שליט"א מסר לי פ"ש מפורט מהתיסדות ישיבת תומכי תמימים בפאריז ואשר נבחרתם להיות ממנהלי' הרוחנים, אשר הי' לענג נפשי ... השי"ת יהי בעזרכם לנהל המוסד הק' בהצלחה מופלגה ולהדריך את התלמידים שיהיו לומדים יראי אלקים וחסידיים".⁵⁰

בהמשך חודש זה הם המשיכו בהתעסקותם להרחבת המוסד.⁵¹ בחודש מנחם אב הגיע ר' שלמה חיים קסלמן עם תלמידי 'תומכי תמימים' ממחנה הפליטים האליין, ומכאן סניפי הישיבה התאחדו תחת פיקוחו. מעתה ואילך ר' בצלאל, שהמשיך להתגורר בפריז, התפרנס ממלאכת השו"ב.⁵² בתקופת מגוריו בפריז עסק ר"ב גם באיסוף מעות 'מעמד'.⁵³

יהדות באוסטרליה

בקיץ תש"ח שאל ר' בצלאל את אדמו"ר הרי"צ באשר להגירתם לאוסטרליה, שהשיב באגרתו מכ"ב תמוז: "נכון הדבר במאד ויסדרו את הנסיעה בהקדם האפשרי והשי"ת יצליחם בנסיעה כשורה".⁵⁴ לאחר סידורי הנסיעה הוא נסע בט"ז שבט תש"ט מפריז לאוסטרליה.⁵⁵ (יחד עם חמשה משפחות נוספות, שהיוו הגרעין החב"ד הראשון באוסטרליה). בשנותיו הראשונות שם התגורר ר"ב בשפרטון, ועם בואו החל ר' בצלאל לעסוק בהטבת המצב הרוחני המקומי.⁵⁶ אחת הפעילויות הראשונות שר' בצלאל השתתף בהן היה הקמת סניף ישיבת 'תומכי תמימים' בשפרטון במרחשון תש"י, ומימיה הראשונים ר' בצלאל נטל חלק בניהולה, ואף נטל חלק בלימוד הבחורים.

50. אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ, כרך ט, עמ' רפה-רפו.

51. אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ, כרך ט, עמ' רצו; כרך יז, עמ' שסה.

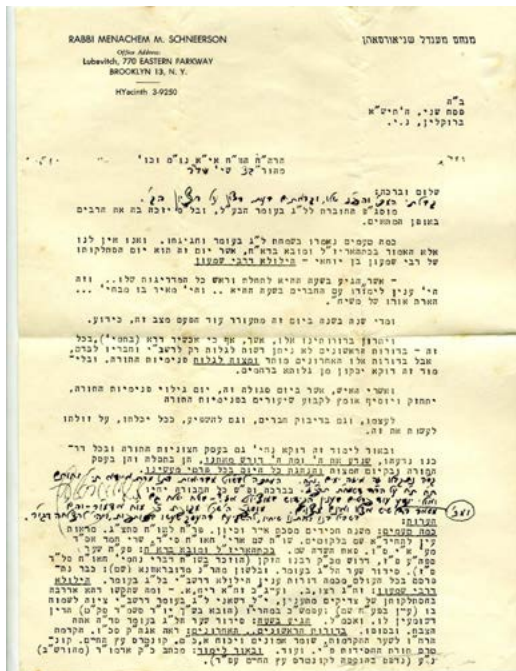
52. מרדכי שוסטרמן, למען ידעו... בנים יולדו, כפר חב"ד תשנ"ז, עמ' 81.

53. ראו: אגרות קודש - הרב"י, כרך ג, עמ' לז, קיז; כך מספר גם נכדו, הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי.

54. אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ, כרך ט, עמ' תנז.

55. אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ, כרך יג, עמ' תפד.

56. אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ, כרך י, עמ' קע.

בשנים הבאות ר' בצלאל התפרנס כשו"ב, ואת זמנו הפנוי הקדיש לשיבה ולשהות בה.⁵⁷

בשנת תשי"א ר' בצלאל עבר משרטון להתגורר במלבורן.⁵⁸ מלבד עסקנותו בשיבה והלימוד בה ר"ב היה מעורב בנושאים נוספים של עסקנות המקומית, כגון הקמת 'אגודת נשי ובנות חב"ד' המקומית,⁵⁹ והרבי עוררו לעסוק גם בעניינים אחרים, וכך כתב לו הרבי באגרתו מו' מרחשון תשט"ו: "לפלא שאין מזכיר דבר אודות חינוך הבנות, עריכת מסיבות שבת וכו'". באגרת זו (ודומותיה) נמצאים הנחיות

מפורטות בשלל תחומי העסקנות היהודית והחב"דית באוסטרליה.⁶⁰

בשנת תשי"ח לערך עבר ממלבורן לסידני, ושם משמש כשו"ב.⁶¹ בשנת תשל"ב עזב את סידני ושב למלבורן.⁶² בכל אותם שנים עסק ר' בצלאל בשחיטה, בהוראה בענייני

57. אגרות קודש - הרבי, כרך ו, עמ' רעג; כרך ח, עמ' רסה-רסו; כרך ט, עמ' לו; כרך י, עמ' קמא; כרך יא, עמ' שסב. ראו גם: אברהם רייניץ, 'השליחות לכיבוש אוסטרליה', בית משיח, גליון 827 (כ"ב אדר תשע"ב), עמ' 55; הנ"ל, 'השליחות לכיבוש אוסטרליה', בית משיח, גליון 871 (י"ט אדר תשע"ג), עמ' 55; משה מרינובסקי, 'ראש ישיבה', כפר חב"ד, גליון 1760 (כ"ד סיון תשע"ח), עמ' 60-61. ועוד.

58. יוסף אשכנזי, אוצר החסידים: אישיותם ומשנתם החסידית של משפיעי חב"ד ברחבי תבל, [קריית מלאכי] תשע"ד, עמ' 513.

59. אגרות קודש - הרבי, כרך ט, עמ' רסו.

60. אגרות קודש - הרבי, כרך י, עמ' לו.

61. נכדתו, מרת מרים גופין.

62. 'Shochet Sought', The Australian Jewish News, 01.19.1973, p. 2.

איסור והיתר; הוא למד ולימד גמרא לנערים ולמבוגרים, והיווה כתובת עבור רבים בענייני תורה ויהדות.⁶³

ר' בצלאל נסע לרבי בשלושה הזדמנויות: בחורף תשכ"ג, בקיץ תשל"ג ובחורף תשל"ז. בנסיעתו הראשונה נסע דרך ארץ ישראל, גם בחזרתו לאוסטרליה, על-פי הוראת הרבי אליו ביחידות להימנע מלעבור את קו התאריך (גם שלא בימי הספירה).⁶⁴

ר' בצלאל נמנה על ראשי עדת חסידי חב"ד באוסטרליה, הוא שימש כחבר הנהלת המוסדות, להן היה שותף בפעילותן כל משך שנות הקמתן וביסוסן, והיה מראשי המדברים בהתוועדויות חסידים.⁶⁵

בנוסף לכך, ר' בצלאל נחשב בין אנ"ש ותלמידי התמימים כבעל הוראה, כמשפיע בר-פועל וכ'עובד'.⁶⁶

נכדו הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי כותב עליו:

63. עדויותיהם של ר' ישראל אליעזר הרשרברג; ר' אורי קפלון.

64. נכדו, הרב יוסף יצחק ווילשאנסקי. יש לציין שהמכתב הראשון בו דן רבינו בסוגיית 'קו התאריך' נכתב אל ר' בצלאל - בקשר עם נסיעתו הראשונה לאוסטרליה (בה עברו את קו התאריך) - ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ז עמ' 285, אג"ק ח"ג עמק קיז ואילך.

65. אגרות קודש - הרבי, כרך יא, עמ' שסג; תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 90; אברהם רייניץ, 'השליחות לכיבוש אוסטרליה', בית משיח, גליון 842 (א' מנחם אב תשע"ב), עמ' 47; קובץ ליובאוויטש, ניו יורק תשע"ד, עמ' 245.

66. מנחם זיגלבוים, חסידים ואנשי אמת, ירושלים תשס"ה, עמ' 178-179, 181; יהושע דובראווסקי, אלה תולדות פרץ, כפר חב"ד תשע"ה, עמ' 303. הלל זלצמן, סמרקנד - המחותרת שהשפיעה למרחקים, חמ"ד תשע"ג, עמ' 320. ועוד.

ב'חסידים ואנשי אמת' (שם) נדפסו מכתביו של השו"ב ר' העשיל צייטלין ממונטריאול (ידידו ולימים מחותנו של ר' רפאל ווילשאנסקי ע"ה) אל, בנו, השליח ר' אהרן אליעזר, בתקופה (תשל"ג-תשל"ה) בה שהה בשליחות באוסטרליה: "תמסור ד"ש... בפרט לר' בצלאל ווילשאנסקי... התכוונתי לכתוב לו ולשאל כמה עניינים במילה איך נוהגים אצלנו..." "היה טוב מאד אם אתה יכול לרשום סיפורים שאתה שומע מר' בצלאל יחי', כי הוא יודע הרבה מאד, ומספר סיפורים יסודיים ניט אין דער וועלט אריין... תן לו ד"ש ממני ותבקש ממנו שיקרב אותך וכו'..." "נראה לי שר' בצלאל ווילשאנסקי צריך לדעת טוב הלכה, גם נראה לי שידוע טוב חסידות, וגם עניינים בעבודה הוא הוא צריך לדעת, תכתוב לי אם פעם דיברת אותו אודות עניינים הנ"ל..."

"סבי הדגול הרה"ח הרה"ת ר' בצלאל ווילשאנסקי, המוכר בכינויו 'ר' צאלע'ל חערסאנער", נודע בשערים באישיותו המזהירה ורבת האנפין: היה חסיד נלהב, ירא שמים מרבים, שו"ב ומוהל מתוך מסירות נפש בימי השלטון הקומוניסטי, ויחד עם למדנותו המופלגה גם יד הייתה לו בהוראה ...".

כוח השפעתו היה גדול הן בקרב החסידים בעלי מסירות נפש ברוסיה, הן בקרב החסידים בארצות הרווחה, והן בקרב 'עמך' - בעה"ב'ת'ישע אידן מכל הגוונים באוסטרליה. כולם התבשמו לאור תורתו והתחממו מחום חסידותו ... באופן מיוחד בלט החוש המיוחד שהיה לו לסיפורי חסידים, ר' בצלאל היה ידוע ומפורסם כ"בעל שמועה". עשרות סיפורים היו חרותם בזכרוננו, ובכל שיחה ה' מתבל סיפורים חסידיים. לכל הזדמנות ה' מוצא סיפור מעין הענין. סיפוריו של ר' בצלאל היו לשם דבר, כי בנוסף על דייקנותו הנפלאה לספר כל סיפור בשם אומרו ובדייקנות נפלאה, היה מתרגש במהלך הסיפור ומתארו בחיות מיוחדת, כמי שחי ממש את הסיפור.⁶⁷

ר"ב התבקש על-ידי הרבי לכתוב את סיפוריו, ובהקשר לכך כתב לו ר' חיים מרדכי אייזיק חודקוב, מזכיר הרבי, במכתבו מב' אלול תשכ"ג: "לא יוכל הקטלוג הזה לפטור את כת"ר מלכתוב גם סיפורים כאלה שכבר כתבום אחרים, מכיון שמעונינים אנו לא רק בעצם הסיפור אלא גם בנוסחאות השונות כפי שזוכרים אותם המספרים השונים. באם א"א לגמרי - כתיבת כהנ"ל - מודים אנו לכת"ר על הבטחתו לכתוב עכ"פ את הסיפורים שגם כת"ר מוצא אותם שיהיו חדשים אצלנו, ובטח בזמן מן הזמנים ישתדל לכתוב גם

67. תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 42.

מסוג הראשון⁶⁸. אמנם מסיבות שונות ר' בצלאל לא העלים על הכתב⁶⁹, אך נכדיו ושומעי לקחו העלו מפיו והדפיסום⁷⁰.

ר"ב נפטר בב' סיון תשמ"א, ומנוחתו כבוד בבית העלמין 'עדת ישראל' במלבורן, ועל מצבתו נרשם:

פ"נ

הרב החסיד

ר' בצלאל ב"ר רפאל

ווילשאנסקי

מחשובי תלמידי "תומכי תמימים"

בליובאוויטש

ומקושר לכ"ק רבותינו נשיאי חב"ד

איש חסיד הי' וישר באדם, ירא אלקים

מרבים, אהוב לבריות ונשוא פנים,

הולך תמים ופועל צדק

והצנע לכת עם אלקיו,

שימש כל ימיו

במלאכת הקודש רבנות ושו"ב

נלב"ע בשיבה טובה ובשם טוב

ביום המיוחס ב' סיון ה'תשמ"א

ת' נ' צ' ב' ה'

68. תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 59.

69. תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 43.

70. סיפוריו קובצו בתשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 41-81. סיפורים נוספים ממנו שלא נכללו בקונטרס זה, ראו: אצל עזריאל זעליג סלונים, 'הרה"ג הרה"ח ר' אליעזר דואסקין', בטאון חב"ד, גליון 24 (תשרי-כסלו תשכ"ד), עמ' 21; יהושע מונדשיין, 'ואלה תולדות...', שארית ישראל, מאנסי תשס"ח, עמ' 14-15, ובהערה 9; 31; תשורה רוט-אלפרוביץ, י"ד כסלו תשס"ד, עמ' 38; תשורה איידלמן-הענדל, ל' תשרי תשנ"ט, עמ' לג, לה, לז; תשורה ווילשאנסקי-ויסמן, י"ג תמוז תשס"ח, עמ' 54-56; אליעזר דוד פרידמן, מפי ספרים וסופרים - בראשית-שמות, [חמ"ד] תשס"ח, עמ' תקיח; חיים שאל, תשורה טייכטל-לברטוב, ט' תמוז תש"פ, עמ' 66-67; 70-71; אלישיב קפלון, ליובאוויטש - העיירה של חב"ד, [חמ"ד] תשע"ז, עמ' 359; אוצר החסידים, אשכנזי, עמ' 516. 'התמים' (בית משיח) גל' ה' עמ' 22. 'ספר סופר וסיפור' (מונדשיין) לפי מפתח האנשים בערכו. כמו כן יש סיפורים משמו ברשימות נוספות שלעת-עתה עדיין לא נדפסו.

משפחתו:

אשתו מרת חיה בת ר' שניאור זלמן ומרת רייזל לוי (תרנ"ה - כ"ב טבת תשמ"ב). ולהם נולדו ארבעה ילדים:

(א) בתו מרת איידא (י"ז טבת תרפ"ג - כ"ט כסלו תשע"ח), אשת ר' דוד הכהן פרלוב.

(ב) בנו ר' רפאל (כ"ג מרחשון תרפ"ה - ג' שבט תשע"ו).⁷¹

(ג) בתו מרת ביילא (תרפ"ו - ט"ו שבט תשפ"ד), אשת התמים ר' שמעון שטילרמן (קיווער).

(ד) בנו ר' חיים דובער (ג' תמוז תרפ"ח - ב' מרחשון תשפ"ד).

71. אודותיו ראו: שניאור זלמן לוי [=אברהם רייניץ], 'אבד חסיד וישר באדם', בית משיח, גליון 1005 (י"ב שבט תשע"ו), עמ' 30-37; אברהם רייניץ, 'איש סוד בלשכת הרבי באירופה', בית משיח, גליון 1006 (י"ט שבט תשע"ו), עמ' 32-37.

אגרות רבותינו נשיאנו אליו:

אגרות אדמו"ר הרי"צ: ו' טבת תרפ"ט (אגרות קודש, כרך ב, עמ' קלז-קלט). ב' אייר (אגרות קודש, כרך ט, עמ' רמז); כ"ה אייר (שם, עמ' רנט-רס); א' תמוז (שם, עמ' רפה-רפו); י"ג תמוז (שם, עמ' רצו); י"ג תמוז תש"ז (שם, כרך יז, עמ' שסה). כ"ב תמוז תש"ח (שם, כרך ט, עמ' תנז). י"א כסלו (שם, כרך יז, עמ' שצג-שצד); כ"ו אייר תש"ט (שם, כרך י, עמ' קע-קעא). ב' כסלו תש"י (תשורה פערלאוו-קרינסקי, ט' כסלו תשע"ב, עמ' 20).

אגרות הרבי: י"ח מנ"א (אגרות קודש, כרך ב, עמ' רכז-רכח); כ"ג אלול תש"ז (שם, עמ' רלה). כ' טבת (שם, כרך ג, עמ' לז-לח); ט"ז סיון (שם, עמ' קיז-קכב); ד' תמוז תש"ט (שם, עמ' קכז-קכח). כ"ד מרחשון תש"י (שם, עמ' ריב-ריג). ט' שבט (תיקוני מקוואות, ניו יורק תשנ"ח, עמ' נ); פסח שני תשי"א. י"ג מנחם אב תשי"ב (אגרות קודש, כרך ו, עמ' רעג). י"א אדר שני (שם, כרך ח, עמ' רסה-רסו); י"ג אייר (שם, כרך ט, עמ' לו); אדר"ח אלול תשי"ד (שם, עמ' רסא). ו' מרחשון (שם, כרך י, עמ' לז); י"ג כסלו תשט"ו (שם, עמ' קמא-קמב); ד' אלול תשט"ו (שם, כרך יא, עמ' שסב-שסג). י' מרחשון תשט"ז (שם, כרך יב, עמ' סג). ו' כסלו תשי"ח (שם, כרך טז, עמ' קכה). כ"ט תשרי תשכ"ב (שם, כרך כב, עמ' י).

ביבליוגרפיה:

'תפילין מעור דקה', יגדיל תורה - כולל צמח צדק, גליון ד (תשרי תשל"ח), עמ' 51-53.⁷²

לשמועה נוספת משמו ראו: הערות התמימים ואנ"ש - מאריסטאון, גליון תקנח (ש"פ תצוה תשמ"ח), עמ' יד.

ישראל נתן סלאווין, זכור לאברהם, ירושלים תשנ"ז, עמ' 180-183; תשורה לאופער-גרליק, ג' טבת תשס"ח, עמ' 26; תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, י"ב תמוז תש"ע, עמ' 90-83 [נדפס שוב בתשורה ווילשאנסקי-אבענד, ה' מרחשון תשע"ד, עמ' 4-9]; דוב לבנון [=רפאל דינרי], 'חסיד ללא גבולות', בית משיח, גליון 834 (כ"ו אייר תשע"ב), עמ' 50-53; יוסף אשכנזי, אוצר החסידים: אישיותם ומשנתם החסידית של משפיעי חב"ד ברחבי תבל, [קריית מלאכי] תשע"ד, עמ' 513-525.

72. ראו גם: משה קרויזר, כתר תפילין, ירושלים תשל"ז, עמ' רכח-רכט; יהושע מונדשיין, 'הערות ליגדיל תורה גליון ד', יגדיל תורה - כולל צמח צדק, גליון ה (טבת תשל"ח), עמ' 90-91.

שער שלישי

שיעורי הרנ"ג בספר התניא

פרקים י' – י"א

שיעורי המשפיע הרה"ת ר' נחום גולדשמידע"ה בספר התניא
בהוצאה חדשה – על פי הספר ביאורי הרנ"ג על התניא
בתוספת מראי מקומות וציונים

מבוא

'שיעורי הרנ"ג בספר התניא', הם שיעורי המשפיע הרה"ת ר' נחום גולדשמיד ע"ה בספר התניא בהוצאה חדשה, ובתוספת עריכה, ציונים ומראי מקומות, ע"פ הספר 'ביאורי הרנ"ג על התניא'.

בהמשך לחוברות הקודמות (תשורה מושקוביץ, תשע"ט. גולדשמיד, תש"פ), בהם באו השיעורים על הפרקים א' - ה' - מוגשים כאן השיעורים על פרקים ו' וי"א, בתוספת מראי מקומות והערות, בעריכת הרב שמחה יצחק שי' זאיאנץ.

ובפרטיות, כוללת ההוצאה החדשה שלושה תוספות עיקריות:

(א) מראי מקומות לביאורים השונים במאמרי רבותינו נשיאינו (כדרכו של הרנ"ג, האריך בכמה מקומות בהסברה וכו' מדרושי רבותינו נשיאינו).

(ב) השוואות לביאורי התניא השונים (בעיקר מתלמידי תו"ת ליובאוויטש, מבית מדרשו של המשפיע ר' שמואל גרונם אסתרמן ע"ה), שניכר כי רנ"ג התבסס עליהם בהכנת השיעורים.

(ג) הערות במקומות שבהם יש בביאור הרנ"ג ממין החידוש בהבנת והסברת דברי רבינו בתניא.

(ראה בהרחבה ב'מבוא' לחוברת הראשונה, תשורה מושקוביץ-ליפשיץ, י"ג תמוז תשע"ט).

תולדות חיים

הרה"ת המשפיע ר' נחום גולדשמיד ע"ה, נולד לאביו השו"ב הרה"ח ר' יצחק ולאמו מ' שפרה מרים ע"ה, בעיר יקטרינוסלב, בחודש ניסן תרס"ה. אביו היה מנאמניו ואנשי בריתו של רב העיר, הרה"ק רלו"צ ז"ל. ר' נחום התחנך ב'חדר' בו למד גם כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, באווירה חסידותית מובהקת. בשנת תרפ"ג נסע ללמוד ברוסטוב, במחיצת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, ובמשך עשר השנים הבאות התחנך בישיבות תומכי תמימים שבערי השדה. הוא בלט בכשרונותיו הנעלים, בהתמסרות עצומה ללימוד דא"ח ולעבודת ה' ובחוש מיוחד להבנת ולהסברת דברי חסידות. בייחוד הושפע וקיבל בלימוד החסידות ובדרכי' מהמשפיע הרה"ת ר' יחזקאל פייגין הי"ד.

עוד בהיותו 'תמים', ולאורך כל השנים, עד לשנותיו האחרונות, עסק במחשבת דא"ח ובהתבוננות במשך שעות רבות. מספרים כי החסיד הנודע הרה"ת ר' יצחק דער מתמיד (הורביץ) הי"ד התבטא פעם כי כדאית הייתה כל הקמת 'תומכי תמימים' בשביל תלמיד שכזה..

במשך שנותיו כ'תמים' מבוגר הוא פעל במסירות נפש בהקמת 'חדרים' ושיבות ברחבי רוסיה, תוך סיכון עצמי רב. כושר ההסברה שלו, יחד עם טוב ליבו ומידותיו הרחבות, הפכו אותו לכתובת לכל דורש ושואל בהסברת דא"ח ובחזרת מאמרי חסידות. מסופר כי הוא קיבל רשות מיוחדת - עוד בתור 'תמים' - לחזור מאמרי דא"ח בשפה המותאמת להבנת השומעים.

בשנת תרצ"ה עלה לארה"ק. בחודש טבת תרח"ץ נישא בוורשה למרת חי' דבורה ע"ה (בת הרה"ת ר' יחיאל צבי גורארי הי"ד), וזכה בזכות המיוחדת שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע אמר מאמר דא"ח (ד"ה אשר ברא) וכן שיחה בשמחת ה'שבע ברכות' שלו. לאחר החתונה שבו בני הזוג לארה"ק והתגוררו בת"א, כשמרת גולדשמיד מתמסרת מפעלי העסקנות והחינוך שלה.

ר' נחום למד בביהמ"ד 'היכל התלמוד' בת"א. תקופה מסויימת שימש כ'משפיע' בשיבת אחי תמימים, ובמשך שנים רבות שימש כמנהל החינוכי של סמינר 'בית יעקב החדש' (שהקימה זוגתו). אבל עיקר חיותו ופועלו במשך עשרות שנים הייתה בלימוד, הסברת והפצת חסידות. הוא נכון היה להשיב לכל שואל, והתנדב למסור שיעור חסידות לכל מבקש. במשך שנים אף שימש כ'משפיע' הרשמי של צעירי אגודת חב"ד בארה"ק, כשהעמיד עצמו לרשות כל מבקש ה'. הוא הטלטל באוטובוסים לערים שונות ומקומות נידחים, בכדי למסור שיעורי חסידות. הוא חזר מידי שנה את מאמר החסידות בהתועדות י"ט כסלו המרכזית בכפר חב"ד. בבתי הכנסת בתל אביב ובבני ברק הרבה להתוועד ולתובע מהשומעים התמסרות ללימוד דא"ח ולהליכה בדרכי החסידות. פרק מיוחד במסכת הרבצת החסידות שלו מהווים שיעורי התניא שמסר ברדיו, בעברית (לארץ) וביידיש (לרדיו ששידר למדינות שמאחורי המסך הברזל), שנדפסו לימים בספרים 'ביאורי הרנ"ג' ו'שיעורי הרנ"ג'.

נוסף על כל אלו, בלט ר' נחום בדמותו החסידית, באישיותו הקורנת, בטוב ליבו ו'ביטול' המיוחד שלו, כמי שלא החזיק טיבולת לנפשי' כלל ועיקר. שעות רבות ביום הקדיש להתבוננות ולהעמקה בדא"ח. ואת כל אלו ביצע כאשר מצב בריאותו לא הי' מן המשופרים. הוא סבל מחלות וייסורים שונים - ופעמים רבות קם ממיטת חליו בכדי למסור שיעורי חסידות.

ר' נחום נלב"ע ב"ג שבט תשל"ו.

(על-פי תולדותיו שבהקדמת 'ביאורי הרנ"ג על התניא')

פרק י

והנה, כשהאדם מגביר נפשו האלקית ונלחם כל כך עם הבהמית, עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי, כמ"ש¹ ובערת הרע מקרבך:

בחירת הנפש השכלית

מדבר² הרב האומר "כשהאדם מגביר נפשו האלקית", רואים אנו בעליל, שמלבד שתי

1. פ' ראה יג, ו. ועוד.

2. בהבא לקמן - ראה ביאור תניא להרח"ש ברוק (ע' 51). ביאור הר"ש גרונם על התניא (ע' קא). ביאורי הרנ"ג על תניא (ע' כז). ביאורי הרש"ח קסלמן לתניא (ע' קכ). לקוטי ביאורים להר"י קארף (ח"א ס"ע פח). וראה ביאור תניא להר"י מקיידאן (ע' סז).

והנה, בהגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ מציין על הלשון בתניא כאן (ליקוטי הגהות לתניא - קה"ת תשל"ד - ס"ע טז): "עיין לקמן פרק כט למה שמקשין העולם מי הוא האדם". עכ"ל. והנה, לקמן בתניא פרק כט (לו, א) מבואר בענין הסטרא אחרא "שהיא היא האדם עצמו בבינונים, שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבד, נמצא היא היא האדם עצמו. . . שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה, כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שהנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם". עכ"ל.

והנה, בפירוש כוונת הצ"צ שמציין לפרק כט בנוגע "למה שמקשין העולם מי הוא האדם" שעליו נאמר כאן "כשהאדם מגביר נפשו כו", כתבו בתניא עם פי' חסידות מבוארת (ב"עיונים" לפרק י אות יב - כרך ב ע' שסג): "יש לעיין האם אכן כוונת אדמו"ר הצ"צ ליישב בזה את קושיית העולם בתניא כאן. . . שהרי מלקמן שם משמע שסוף סוף האדם הוא או הנפש החיונית (אצל בינוני) או הנפש האלקית (אצל צדיק), ואילו מכאן משמע שהאדם אינו אף אחת משתי הנפשות הללו. ואולי כוונת אדמו"ר הצ"צ שע"פ המבואר לקמן פרק כט שאצל הצדיק נפש האלקית הוא האדם, יש לפרש דבריו כאן (שמיירי בדרגת צדיק) "כשהאדם - היינו הנפש האלקית - מגביר כו". ועצ"ע". עד כאן לשונם.

אבל, לכאורה, גם ע"פ מש"כ הצ"צ יש מקום לפרש שהכוונה כאן ב"כשהאדם מגביר כו" היא לנפש השכלית, כי זה שהנפש האלקית היא האדם עצמו הוא רק כאשר נמצא כבר במדרי' צדיק, ואילו הלשון בתניא כאן קאי על העבודה שעל ידה מגיע האדם למדרי' צדיק, ולכן במצב זה (לפני שנעשה צדיק) "כשהאדם מגביר נפשו האלקית ונלחם כו" - האדם הוא הנפש השכלית, שהיא היא האדם עצמו.

[ויש להעיר עוד, דאף שלקמן בתניא שם נאמר הלשון "היא היא האדם עצמו" בנוגע ל"נפש החיונית המחיה הגוף. . . נפש החיונית הבהמית שבסטרא אחרא", מ"מ בשיעורי הרנ"ג כאן כותב לשון זה בנוגע לנפש השכלית. וצ"ע.

ואולי הוא ע"פ המבואר לפעמים שהנפש הבהמית והנפש השכלית הם נפש אחת (ראה לדוגמא קיצורים והערות לתניא מאדמו"ר הצ"צ ע' פא: "ונפש השכלית החיוני' ונק' ג"כ נה"ב". שם ע' פח: "נפש הבהמית שהיא ג"כ נפש השכלית וזהו נפש א' בכלל לדעת הרמב"ם פ"א מהשמנה פרקים והבחי"י". ועוד), ועפ"ז אפשר לומר דבמש"כ בתניא פרק כט שבבינונים הנפש הבהמית "היא היא האדם עצמו" כוונתו גם לנפש השכלית (שנקראת גם נה"ב).

הנפשות הנדונות, קיימת עוד נפש שכלית³, או כפי שמכנים אותה נפש טבעית, שהיא היא האדם עצמו⁴.

נפש זו השכלית אינה דומה לשתי הנפשות - האלוקית והבהמית. כי הנפש האלוקית חותרת בכל עוזה להעלות את האדם וכוחותיו לרמה עליונה כ"כ עד כדי שיבטל את רצונו מפני רצון ה', בבחי' בטל רצונך מפני רצונו⁵, כלומר, שאינו קיים לגביו רצון פרטי ואישי מלבד רצונו של הקב"ה. מובן מכך שהנפש האלקית מנוגדת לשאיפותיה של הנפש הבהמית, שאדיר חפצה להוריד את האדם למדרגה ירודה כזאת, שיהי' שקוע בתאוות ויתמסר אליהן ללא כל מדה וגבול, כבהמה ממש.

לעומת שני נפשות אלו, הנפש השכלית אינה נוטה לצד זה או לצד האחר. כל שאיפתה ורצונה של הנפש השכלית הוא רק לשמור על קיומו של האדם ולשפר את תנאי חייו, ואין הנפש השכלית מתחשבת כלל אם תנאי חייו של האדם יהי' להם צביון כזה ששואל מהנפש האלקית או צביון כזה השואל מהנפש הבהמית, שכל זה אינו נוגע כלל ועיקר לנפש השכלית השוחרת לכל דבר שיכול לשפר ולהאריך את קיומה.

הנפש השכלית הזאת, היא היא האדם עצמו בעל הבחירה החפשית, המכריע בבחירתו בין שתי הנפשות האלקית והבהמית. ולכן יש אשר האדם בתוקף כוח בחירתו מעדיף את רצונה של הנפש הבהמית על פני רצונה של הנפש האלקית, ולהיפך יש אשר הוא מגביר את רצונה של הנפש האלקית על חשבונה של הבהמית - ועליהם מכוונים דברי רבינו כאן: "כשהאדם מגביר נפשו האלקית ונלחם כל כך עם הבהמית".

ואין הרע נהפך לטוב ממש, נקרא צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו, דהיינו שיש בו עדיין מעט מזער רע בחלל השמאלי, אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו, ולכן נדמה לו כי ויגרשהו

אלא שעפ"ז בהכרח לכאורה לפרש את הלשון בתניא כאן "כשהאדם מגביר . . ונלחם כל כך עם הבהמית" - שהנפש השכלית ("האדם") נלחמת עם החלק הבהמי שבה (שהרי גם נה"ב "היא היא האדם עצמו"). וצע"ק.

ואולי, במש"כ הרנ"ג בשייכות לנפש השכלית ש"היא היא האדם עצמו" - אין כוונתו ללשון דלקמן בתניא פכ"ט, אלא לתוכן המבואר עד"ז בסה"מ תש"ב ע' 105, וז"ל: "מה שאומר חביב אדם שנברא בצלם לא קאי על הנה"א . . אלא אומרו חביב אדם שנברא בצלם קאי על הנפש השכלית, דהנפש השכלית היא מהות האדם, דהאדם באשר הוא אדם הנה בכל ענינו איזה שיהיו . . צריך להתנהג ע"פ הוראת הנפש השכלית, להיות שהנפש השכלית היא מהות האדם". עכ"ל. ועפ"ז, כוונת הרנ"ג לבאר מה שבתניא כאן מכנה את נפש השכלית בתואר "האדם" ("כשהאדם מגביר כו") - כי "הנפש השכלית היא מהות האדם".

3. בענין הנפש השכלית - ראה לעיל בשיעורי הרנ"ג לתניא פרק ב בסופו. וש"נ. ועוד נתבאר ענינה בשיעורי הרנ"ג לתניא פרק ט.

4. לשון זה ("היא היא האדם עצמו") הוא לשון התניא לקמן בפרק כט (לו, א). וראה לעיל הערה 2.

5. ע"פ אבות פ"ב מ"ד.

וילך לו⁶ כולו לגמרי, אבל באמת אילו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש:

היכולת להפוך את היצר הרע לטוב

בקטע זה של דברי הרב למדים אנו, שהאדם כדי להגיע למדריגת צדיק גמור, או אפילו למדריגת צדיק שאינו גמור, מוטל עליו להפוך את היצר הרע שלו מרע לטוב. וכאן לכאורה מתעוררת השאלה, היתכן כי היצר הרע השקוע כל כך בתאוות העולם השפל, יהפך ליצר שכולו טוב ודבוק בה' עד כלות הנפש?

אלא⁷ שתמיהה זו היתה נכונה רק אילו היצר הרע היה באמת רע במהותו, אך לאמיתו של דבר לא כן הוא, כי היצר הרע אינו רע כשהוא לעצמו, אלא הנהו כח מתאוה החושק במה שטוב לו. והרי הטוב הזה שאליו מתאוה היצר הרע תלוי בכיוון אשר מכוונים אותו אליו, שאם יכוון לצד הרע, המוצא ביטוי בתאוות גסות ושפלות, הרי הוא לובש צורה גשמית וגסה, אולם כשמראים לו את הטוב הנצחי הצפונים בה' בתורתו ומצוותיו, לעומת הכעור והנפסד הצפון בתאוות ובתענוגי עולם הזה החולפים בין רגע, הרי בכיוון זה נוצרת האפשרות להפוך את היצר הרע, מכוח המתאוה הלבוש בגדים צואים של תענוגי העולם הזה, לכוח המשתוקק ומתאוה המלא אהבה כרשפי אש לה' תורתו ומצוותיו.

וביאור הענין, כי הנה צדיק גמור שנהפך הרע שלו לטוב, ולכן נקרא צדיק וטוב לו, הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע. דהיינו, למאוס מאד בתענוגי עוה"ז, להתענג במ בתענוגות בני אדם למלאת תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה', מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א, וכל מה שהוא מהם"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה, מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל, כי הם זה לעומת זה, כדכתיב⁸ תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני ודע לבבי וגו'. וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך

6. ע"פ תהלים לד, א.

7. בהבא לקמן - ראה לקו"ת חוקת נו, ג-ד. נח, ג-ד. ס, ב. דרושים לר"ה סא, ד. סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תק-תקא. ובכ"מ. וראה מש"כ בזה בארוכה בביאור תניא להר"י מקיידאן (ע' סז ואילך). וראה מה שנתבאר עוד בזה להלן בשיעורי הרנ"ג לתניא פרק יא בסופו.

8. תהלים קלט, כב-כג.

גודל השנאה לס"א והמאוס ברע בתכלית, כי המאוס הוא
הפך האהבה ממש כמו השנאה:

אהבת ה' ושנאת הרע

כאן מצא רבינו את המקום הנכון לתאר את מהותו של הצדיק, ומדגיש רבינו שהצדיק
האוהב את ה' מואס בתענוגי עולם הזה.

אמנם⁹, כאשר נעמיק בדברי רבינו אלו, מתעוררת השאלה, כלום משום שהצדיק
אוהב את ה' בכל לבו ונפשו, עליו לשנוא את התאוות ותענוגי עולם הזה?

והרי לכאורה הנסיון בחיינו מורה לנו לדעת אחרת. משל למה הדבר דומה, לאדם
שבנו נפל למשכב וחלה במחלה אנושה, וכדי להציל את בנו מהסכנה הגדולה האורבת
לחיייו על האב להקדיש סכומי כסף גדולים מאד, ובשעה ההיא, לא רק שאין לאב אהבה
לכסף, אלא אדרבא החמדה לכסף גזה מלבו לגמרי, הואיל וחיי בנו יקרים לו לאין ערוך
מהכסף שעליו להוציא להצלת בנו, אמנם, לא נגיד בשום אופן כי בשל הרגש הזה אשר
מתעורר בלב האב באותם הרגעים, שונא הוא את הכסף. שהרי אמנם נכון הדבר שערך
הכסף ירד ונחשב לכלום לגבי חיי בנו יחידו, אבל בשום אופן אי אפשר לומר שיש לו
שנאה לכסף.

משל זה מלמדנו לדעת שהאהבה לכסף מתבטלת לגבי אהבת הבן, אך אין הכסף
ואהבת הבן בגדר של שני הפכים. ולכאורה הוא הדין גם בנדון שלנו: צדיק שהגיע
לאהבת ה' אהבתו לה' אינה צריכה להביא אותו לשנוא את תענוגי עולם הזה, כי אם רק
שלגבי אהבת ה' כל תענוגי עולם הזה מתבטלים ואינם נחשבים לכלום, אך לא לשנוא
ולמאוס בהם. מדוע אם כן אומר רבינו שהצדיק האוהב את ה' מואס בתענוגי עולם הזה?
כדי להבין זאת יש להתעמק במדת אהבתו של הצדיק, העולה בהרבה על זו של
הבינוני ושונה ממנה בתכלית, ומטעם זה אהבת ה' של הצדיק מביאה אותו למאוס
בתענוגי עולם הזה, וכפי שיתבאר להלן.

9. בהבא לקמן (עד פסקא: "כדי להבין") - ראה עד"ז בביאור תניא להרח"ש ברוק (ע' 51).

הבינוני והרשע

אך כדי להבין את ההבדל שבין מהות הבינוני ומהות הצדיק, עלינו להבין תחילה את מדריגת הבינוני¹⁰.

כי הנה, ביחס לקיום המצוות בפועל - אין הבדל בין הצדיק והבינוני, כי גם אדם הבינוני מקיים את כל המצוות המעשיות שיש לקיים, וגם הוא נזהר שלא לעבור על מצוות לא תעשה. כלומר, גם הבינוני כצדיק הוא סר מרע ועושה טוב בפועל במחשבה בדיבור ובמעשה.

ואפילו בשעה שלבו של הבינוני בוער לתאוות העולם, אין בכחו של היצר הרע שבו להוציא את תאוותו שבלבו מהכוח אל הפועל, כלומר, אין התאוה חורגת ממסגרתו של הלב, כי בתוקף כח הבחירה הנתונה לו יש לבינוני את היכולת להתגבר על יצרו הרע ולהסיח את דעתו ממנו לגמרי, ולכן התאוה שבלבו אינה באה אל הפועל ואינה שולטת באבריו.

ובזה שונה הבינוני מהרשע, כי הרשע משועבד כולו לתאוה שהכתה שרשים בלבו, ותאוות הלב חולשת על כלי המעשה כדי לצאת מהכוח אל הפועל במעשה ובדיבור ובמחשבה, ואין ביכולת הרשע לעמוד בפני יצרו הרע, כי הוא מסור כולו לרשות תאוות לבו, וכמאמרם ז"ל¹¹: "הרשעים הן ברשות לבם" ואין לבם ברשותם כלל. אך לא כן הוא הבינוני, כי אפילו כאשר לבו בוער ברשפי אש התאוה - הרי לבו הוא ברשותו, היינו שהמוח משתלט על הלב, ובידו להתאפק ולא למלא אחרי משאלות יצרו הרע שבלבו, לא במעשה ובדיבור ואפילו לא במחשבה, ואין משאלות נפשו הבהמית יוצאות מד' אמותיו של הלב.

לסיכומו של דבר: הבינוני שונה מן הרשע בזה שהרשע מגשים את תאוות לבו על ידי מחשבה דבור ומעשה, כלומר - הרשע מתנהג וחי בפועל כפי ענייני התאוה הממלאים את חדרי לבבו, לעומתו הבינוני שולט במוחו על לבו לדכא את יצר התאוה, שלא לתת לו דריסת רגל בשטח המחשבה הדבור והמעשה.

הבינוני והצדיק

במה איפוא מתבטא ההבדל בין הבינוני ובין הצדיק? ההבדל הוא זה, כי בעוד אשר הבינוני איננו מואס ברע, ולא רק זה בלבד, אלא יש גם אשר לבו אחוז תאוה לענייני

10. בכל הבא לקמן (עד פסקא: "לא כן הוא") בביאור מדריגת הבינוני - ראה בפרטיות להלן בספר התניא פרקים יב-יג.

11. ב"ר פל"ד, י.

עולם הזה, הנה לעומתו הצדיק, לא רק שאין לבו נמשך אחרי חמדות העולם הגשמי, אלא אדרבא בוחל ומואס הוא בהן.

כי הנה הבינוני, אף על פי שמתאמץ להתגבר על יצרו הרע, עם כל זה, הרע שבחלל השמאלי שבלבו הוא בתוקפו כתולדתו, והוא מתאוה ונמשך לכל תענוגי עולם הזה, ולא נתבטל לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל. רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי גוף האדם, וזאת מפני שהקב"ה מסייע ליצר הטוב להתגבר על היצר הרע, וכמאמר רז"ל¹² "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

מכל האמור מובן, שבמובן מסויים דומה הבינוני לרשע ובמובן אחר הוא דומה אל הצדיק. כי כשם שהצדיק סר מרע ועושה טוב, כך גם הבינוני אינו נכשל בדבר עבירה ומקיים את כל המצוות שאפשר לקיימן. כלומר, בשונה מהרשע שמוציא את תאוותיו אל הפועל במחשבה ובדיבור ובמעשה, הנה הבינוני אינו מגשים את תאוותיו, ורצונותיו הזרים נשארים חבויים בלבו.

אבל מאידך גיסא דומה הבינוני אל הרשע, כי הבינוני קשור לחיים הטבעיים של עולם הזה ככל אדם אחר, והוא צמוד בכל לבו לחמדת החיים הגשמיים המתגלמת בצורות תאוה שונות, ובזה הבינוני הוא כמו הרשע, הדבוק גם הוא בחמדת החיים הגשמיים. וכשם שהרשע חומד את החיים הגשמיים על כל תאוותיהם השונות שבעולמנו החומרי, כך גם הבינוני חומד את החיים הללו, וגם לבו יוצא אחרי התאוות השונות הממלאות את החיים הטבעיים הללו.

ובזה הבינוני נבדל לגמרי מהצדיק, שאצל הבינוני עיקר חייו הם טבעיים, ואילו האהבה לה' המתעוררת בלבו היא כעין דבר חדש הנוצר בנפשו, לא כן הוא הצדיק, שמדת האהבה המתגלה אצלו היא כל ישותו ומהותו.

החילוקים בין הבינוני והצדיק באהבתם לה'

מהאמור לעיל בעניין מהות הבינוני מובן, שגם אהבתו של הבינוני לה' אינה מקבלת אצלו צורה יציבה וקבועה, אלא האהבה מתעוררת בלבו רק לעתים מסוימות. ומה הן העתים המזומנות המאפשרות לו לבינוני לעורר את האהבה כרשפי אש וצמאון לה'? הלא הן בשעת קריאת שמע ותפילה, שהם בעצם זמני רצון למעלה, ולפיכך גם למטה הם שעת הכושר וזמן מתאים לכל אדם לקשר דעתו ושכלו בגדולתו ה', ולהתעורר באהבה עזה בלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה.

אמנם, על אף התעוררותה של אהבה זו כרשפי אש לה' אצל הבינוני בשעת קריאת

12. סוכה נב, רע"ב. קידושין ל, ב.

שמע ותפילה, בכל זאת יש להדגיש את העובדה שאהבת ה' מתעוררת בלבו אך לפרקים, ולא בצורה בלתי פוסקת, ועובדה זו מלמדת אותנו לדעת שאהבתו של הבינוני לה' היא אהבה מצומצמת ומוגבלת, כי כלל ידוע הוא שהמוגבל נפסק והתמידי אינו מוגבל.

עוד זאת למדים אנו לדעת מזה שאהבת הבינוני לה' היא רק לפרקים, שהאדם הבינוני האוהב וה' האוהב עליו הנם למעשה שני צירים נפרדים, ואינם מלוכדים יחד. כלומר, שבלבו של הבינוני קיימים גם רצונות כאלו הקשורים וצמודים לתאוות העולם החומרי, מלבד הרצון וההתעוררות להדבק בה'. זאת אומרת, שרצון אחד לאביו שבשמים המקיף את כל ישותו של האדם מתעורר אצל הבינוני רק בשעות התפילה, או כשהוא מתבונן ומרכז את כל מחשבותיו בגדולתו ית', אולם בחייו היום יומיים מצויים רצונות אחרים הזרים לרצון ה'.

בצאתינו מהנחה זו אנו יכולים לקבוע, שאצל הבינוני, אהבתו לה' אינה מתגלה בצורתה השלימה, המאחדת את האוהב עם האוהב. הבינוני רק משתוקק ומייחל לה', אבל במהותו וישותו קשור וצמוד הוא ליצרו הטבעי הנטוע בלבו, ומשום שאהבת ה' של הבינוני היא מוגבלת ומצומצמת מצד תוכנה, לכן היא נפסקת מפעם לפעם.

לא כן הוא במדת האהבה שמתגלה אצל הצדיק. כי אם אצל הבינוני עיקר חייו הם טבעיים, והוא נמצא תחת השפעת החיים הטבעיים, ואהבתו לה' המתעוררת בלבו היא כעין דבר חדש שנוצר בנפשו, הנה הצדיק האהבה לה' כבשה את כל ישותו ומהותו, ומלבד רצון ה' אין לו רצון אחר. נפש הצדיק נמצאת בדביקות תדירה ובלתי פוסקת בה', ואפילו בחייו היומיומיים ובצרכיו הגשמיים איננו מנותק מרצון ה', היינו שרצונו של ה' רצונו הוא העובר כחוט השני דרך כל היותו, גם המהלך חייו היומיומיים.

אהבת הצדיק - דביקות

לאמיתו של דבר, אין הביטוי אהבה מבטא כהלכה את דבר התקשרותו והתלכדותו של הצדיק עם מקורו.

כי הביטוי אהבה מבטא שני מושגים - אוהב ואוהב, ובאמצעות אהבתם נמשך האוהב אחרי האוהב, אך למרות משיכת האוהב אחרי האוהב - נשאר האוהב קיים כמציאות בפני עצמו. ולכן הביטוי אהבה מתאר את מצבו של הבינוני, כיון שהבינוני קשור בלבו (אך לא במעשיו) לעולם הטבעי והגשמי, ורק בשעה שהוא מתעורר באהבה לה' הוא משתחרר מנטייתו לעולם השפל ונמשך אחרי הרוחניות והקדושה, ולכן יתכן לכן את הרגש הנפשי הזה של הבינוני בכינוי אהבה, היות וקיימת מחיצה בין האדם הבינוני האוהב את ה' ובין ה' האוהב עליו.

אבל הצדיק, שבכל ישותו ומהותו דבוק בה', וחפץ אחד ממלא את לבו להתענג על ה', ובזה הוא מתנתק לגמרי מתענוגי עולם הזה, אין הביטוי אהבה מבטא כראוי את

התקשרותו לה'. והכינני הראוי לאהבת ה' של הצדיק היא - דביקות, כלומר, התלכדות מוחלטת עם מקורו ושרשו.

דביקות הצדיק - סיבת המיאוס ברע

וכעת¹³ מובן מה שאהבת ה' של הצדיק מביאה אותו לשנאת הרע ומיאוס בתענוגי עולם הזה, כי אהבתו לה' היא דביקות והתלכדות מוחלטת, ואילו חמדת החיים החומריים עומדת בניגוד גמור למדת דביקותו בה', ולכן, מצד דביקותו בה' בהתלכדות מוחלטת נובע רגש הבחילה והמיאוס של הצדיק לענייני תאוות עולם הזה, כי הם זה לעומת זה.

משל¹⁴ למה הדבר דומה, לאדם ההולך לבדו בודד ביער וצרור הכסף בידו, ופתאום ראוהו שודדים שהרגישו בחושם שיש בידו כסף, התנפלו עליו ושדדו ממנו את כל כספו שהי' בידו, ולא עוד, אלא שבקשו לקחת גם את נפשו לבל יוודע דבר השוד לרשות. והנה, אלמלא כסף זה - לא היו שולחים שודדים אלה את ידם בנפשו, יוצא אפוא שהכסף הזה הוא אשר גרם לסופו המר, ומשום כך הוא שנוא עליו בתכלית השנאה, כיון שכספו זה גוזל ממנו את היקר מכל יקר - את חייו. הכסף והחיים במקרה זה הם שני דברים הנוגדים האחד את השני ניגוד גמור מן הקצה אל הקצה.

וכשם שבמשל שהבאנו מתגלה ניגוד מוחלט בין חיי האדם לכספו, כך גם נתקל

13. בהבא לקמן - ראה עד"ז בביאור תניא להרח"ש ברוק (ע' 51).

אלא שבביאור תניא שם אינו מבאר את משנת"ל בארוכה במעלת הצדיק על הבינוני ובוזה שמדריגת הצדיק היא בחי' דביקות שלמעלה מענין האהבה, ורק מבאר שם דוה שאהבת הצדיק היא סיבת השנאה והמיאוס לענייני עולם הזה הוא מפני ש"הם זה לעומת זה ממש, כי כל זמן שיש לו איזה אהבה ושייכות לעולם הזה לא יוכל להדבק באלקות, ולכן הוא שונאם בתכלית. . . מפני שעניני עולם הזה הם סתירה ממש לאלקות ולכן הוא שונאם אותם בתכלית". עכ"ל.

ומה שבשיעורי הרנ"ג כאן מקשר ענין זה (שתענוגי עוה"ז כו' הם סתירה לאהבת ה') עם מדריגת הצדיק ודביקותו (שלמעלה ממדריגת הבינוני ואהבתו) - ראה לקמן בתניא פרק יד (יט, סע"ב ואילך): "בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב ושנאווי בתכלית שנאה, או אפי' שלא בתכלית שנאה, הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב". עכ"ל. [וראה עוד לעיל בתניא פרק ט (יד, א) בענין הפיכת "התאוה שמקליפת נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'" - שזוה דוקא ע"י אהבה בתענוגים שלמעלה מאהבה כרשפי אש]. והרי, בחינת אהבה בתענוגים היא בבחי' דביקות (ראה לדוגמא המשך תרס"ו ע' כ. ובכ"מ). - אבל, להעיר ממשנ"ת עוד בזה בתניא עם פ' חסידות מבוארת כאן (כרך ב ע' סד ובהערה 17. ובעיונים אות יח - שם ע' שסו), ובתניא עם פ' חסידות מבוארת להלן בפרק יד שם (שם ע' רכד-רכה).

14. גם בביאור תניא להרח"ש ברוק שם הובא המשל דלקמן בפנים לענין מדריגת הצדיק גמור המואס ברע בתכלית. ולהעיר, שמשל זה הובא גם בביאור הר"ש גרונם על התניא (ע' קג), אבל שם מבאר את המשל באופן אחר (לענין מיאוס ברע של הצדיק שאינו גמור, שגם הוא מואס ברע אבל "אינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו מואס ג"כ ברע בתכלית").

הצדיק בניגוד מוחלט בין העניינים שהם רצונו של הקב"ה ובין הרע שבעולם הזה, ולכן הוא שונא בתכלית השנאה את ענייני עולם הזה הבאים רק לספק את תאוות לבו, משום שדברים אלו הם הפכים גמורים מכל מה שהוא רצון ה', זה לעומת זה ממש.

וצדיק שאינו גמור הוא, שאינו שונא ה"א בתכלית השנאה, ולכן אינו מואס ג"כ ברע בתכלית. וכל שאין השנאה והמיואס בתכלית על כרחך נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם, ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל, ולכן לא נהפך לטוב ממש, מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין בבגדים הצואים. אלא שהוא בטל במיעוטו, וכלא חשיב, ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו לה' אינה בתכלית, ולכן נקרא צדיק שאינו גמור:

משמעות התואר צדיק גמור וצדיק שאינו גמור והתואר צדיק וטוב לו וצדיק ורע לו

בדברי¹⁵ בעל התניא כאן אנו רואים שהוא מדייק להבחין ולהבדיל בין המושגים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" ובין המושגים "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו". כי שני המונחים צדיק גמור וצדיק שאינו גמור מכוונים הם לענין אחד, ואלו המושגים צדיק וטוב לו וצדיק ורע לו מתייחסים לענין אחר.

בדברנו על "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", הכוונה היא להבדל השורר במדת דביקותם בה', כי בעוד אשר דביקותו של הצדיק הגמור היא מוחלטת, הנה אצל הצדיק שאינו גמור, אם כי גם הוא דבוק בה' אך הדביקות הזאת אינה נבלעת בדמו ובטבעו כמו אצל הצדיק הגמור.

ברם אם המדובר הוא בהבדל שביניהם בהיות האחד "צדיק וטוב לו" והשני "צדיק ורע לו", במושגים אלו מתכוונים אנו למדת התרחקות מן הרע. כי אצל הצדיק וטוב לו נהפך הרע גופו לכוח טוב ומועיל, ולפיכך הוא הגיע לדרגת שיא - שאלקות נעשה כטבע בנפשו, ובתור שכזה הרע עומד בסתירה למהותו וטבעו עד שהוא מואס ושונא את הרע בהחלט. לא כן הצדיק ורע לו, אף על פי שגם הוא התרחק מן הרע, אבל לא

15. בהבא לקמן - ראה ביאור הר"ש גרונם על התניא (ע' קא). ביאורי הרש"ח קסלמן לתניא (ע' קכא). לקוטי ביאורים להר"י קארף (ח"א ע' פט). שיעורים בספר התניא.

לגמרי, הואיל ונשארה בנפשו עוד איזה זיקה לרע, ולכן גם הרע אינו שנוא עליו במדה זו כמו ששנוא הרע על הצדיק וטוב לו.

מעלת האדם בבחירה בין הטוב והרע - בבינוני

עד כאן הסברנו את ההבדל הקיים בין הצדיק והבינוני, ומעלת מהותו של הצדיק שגדולה לאין ערוך מדרגתו של הבינוני, שהרי אצל הבינוני פועל בו הרע בכל תקפו, ומלחמה בלתי פוסקת נטושה בינו ובין הרע הזה במשך כל ימי חייו, בניגוד לצדיק שהפך את הרע לטוב, ושום מלחמה אינה קיימת עוד בינו ובין הרע.

אלא שלכאורה נמצא מובן מכל זה, שמעלת הבחירה החופשית קיימת רק אצל הבינוני, ואילו הצדיק אין בו מעלה זו. שהרי, בחירה חופשית קיימת לכאורה רק במקום בו ישנה נטיה לצד הרע, ואם כן, דוקא הבינוני שיצרו מושך אותו לצד הרע - יש בו את כח הבחירה החופשית. וזו היא מלחמתו של הבינוני, שנפשו הבהמית מושכת אותו לכל הצרכים הטבעיים והחומריים כבהמה ממש, ובכל יום מתגבר עליו יצרו הרע שבלבו, ולעומתה הנפש האלוקית מראה את הטוב טעם שברוחניות ואת הטוב האמיתי והנצחי הגנוז בתורה ומצוותיה, והבינוני בכח הנפש השכלית שבו מתגבר על הרע ובוחר את ה' לחלקו ולגורלו. אצל הבינוני הטוב והרע הם זה לעומת זה, והאדם הבינוני מכריע בין הטוב והרע ובוחר בטוב.

על בחירה זו של הבינוני בטוב - מגיע לו שכר, כי הרי באפשרותו היה לבחור ברע והוא זה שבחר בטוב (ואילו ח"ו היה בוחר ברע היו מענישים אותו על כך, כי היה באפשרותו לבחור בטוב והוא הכריע ובחר ברע)¹⁶. וזהו היתרון של האדם על בעלי החיים¹⁷, כי אף שגם בעלי החיים יש בהם מדות, וכמו שאמרו חז"ל שהנשר הוא רחמני¹⁸ והעורב הוא אכזרי¹⁹, אך הם אינם בעלי בחירה. הרחמנות של הנשר היא ענין טבעי מתולדתו, ואינה נובעת מתחושה של הרגשת הזולת או מהבחנה שכלית שיש לרחם על הזולת, אלא כך הטביע בו הקב"ה בתחלת יצירתו²⁰, כדוגמת האבן הנופלת למטה מטבעה. וזוהי הסיבה לכך שבעלי החיים אינם בעלי שכר ועונש, היות שכל ענין של שכר ועונש שייך רק כאשר הנברא הוא הבוחר את מעשיו, ואילו בעל החיים אינו בוחר בבחירתו החופשית וכל פעולותיו הם רק כפי הטבע שהטביע בו הקב"ה. וזאת בניגוד

16. ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"א-ה"ד.

17. ראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' א'שלה. סה"מ תרכ"ט ס"ע שמו ואילך. תר"ס ע' י-יא.

18. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. קידושין פ"א ה"ז. תנחומא עקב ב. ספרי ופרש"י האזינו לב, יא.

19. ראה עירובין כב, רע"א. כתובות מט, ב. ירושלמי שם. תנחומא שם.

20. ראה אוה"ת וסה"מ תרכ"ט שם. ועוד.

לאדם, שמעלתו על הבעל חי היא בכך שיש לו שני יצרים המנגדים זה לזה, והוא בכחו להכריע ולבחור באחד מהם. ומשום כך מגיע לאדם שכר ועונש על מעשיו²¹.

ונמצא אם כן, שמעלה זו של הבחירה החופשית, שהיא עיקר מעלת האדם שבה הוא נבדל מן הבהמה, מעלה זו ישנה רק אצל הבינוני, כי דוקא הבינוני יצרו מושך אותו לצד הרע והוא מתגבר על היצר ובוחר בדרך החיים והטוב, אך הצדיק, שכל כולו טוב, ונפשו מואסת בכל תענוגי עולם הזה, אין לו דרך אחרת בלתי אם לעשות טוב - שהרי הטוב ממלא את כל רחבי נפשו, ונמצא מובן לכאורה שאין לצדיק בחירה חופשית ביחס לפעולותיו, וכל ענין של קיום תורה ומצוות של הצדיק נובע מתוך הטבע האלוקי שבנפשו, ולא מתוך בחירה ועבודה.

הבחירה החפשית של הצדיק

אלא²² שלאמיתו של דבר, אם נתעמק במהות נפשו של הצדיק, נגלה שלא זו בלבד שבחירתו החופשית לא ניטלה ממנו והיא שרירה וקיימת, אלא שהיא גם במדרגה עליונה יותר. כי בפני הצדיק עומדת מלחמה עזה וקשה, שעולה בהרבה על מלחמתו של הבינוני.

שהרי הבינוני מנהל מאבק עם היצר הרע המושך אותו לענייני תאוות עולם הזה, ואם כי מאבק זה הוא מר וקשה, אך יחד עם זאת עלינו לדעת שתאוות אלה הנם ענייני תאוה מוגבלים, וגם התענוג הגנוז בהם הוא מוגבל, ומשום כך יש באפשרותו של אדם הלוחם להתגבר עליהם וללכת אחרי רצונו של יצרו הטוב.

ברם, לעומת מלחמה זו המוגבלת של הבינוני, הרי מאבקו ומלחמתו של הצדיק מכוונת להתגבר על תענוגים שאין להם קץ ותכלה, והם למעלה ממקום זמן ובלתי מוגבלים.

שהרי כבר למדנו לדעת שאהבתו של הצדיק מגיעה לממדים גדולים בלתי מוגבלים, משום שהצדיק לא רק שמשיג ומתבונן בגדולתו והשגחתו ית', כי אם מרגיש וחש בנפשו את התענוג האלקי בקרבו ממש בבחי' "אהבה בתענוגים", והתענוג האלוקי הזה שאינו יודע הגבלות מעורר בו את התשוקה להתשחרר לגמרי מכל ענייני עולם הזה, ולהכלל בקדושה עליונה עד כלות הנפש.

וזהו מאבקו של הצדיק, כי שאיפתו זו של הצדיק להיכלל במקור מחצבתו ולהשתחרר מכל ענייני העולם הגשמי - שאיפה זו אינה מתאימה עם רצונו של הקב"ה, ככתוב²³ "לא

21. הביאור דלקמן בענין הבחירה בצדיקים - לע"ע לא מצאתיו מפורש במקום אחר. ולהעיר גם ממשנ"ת בזה בסה"מ תרס"ה (הוצאה החדשה) ס"ע לו ואילך. תש"ג ע' 84.

22. ישעי' מה, יח.

תוהו בראה (אלא) לשבת יצרה", פירושו של הכתוב היא, שמטרתו של הקב"ה בבריאת העולם ובירידת הנשמה למטה, אינה כדי שהאדם יתנזר ויתפשט מענייני העולם הגשמי, אלא להיפך - שהנשמה תתלבש בגוף הבשרי ותפעל בו ובעולם הגשמי כל אחד בשטחו בהתאם לתעודתו (ובהתאם לתעודתו של כל אחד משתלשלים העניינים שהוא נתקל בהם במרוצת חייו, כדי שהוא ינצל את ענייניו הגשמיים ויעלה אותם לקדושה), והשגת מטרה זו אפשרית רק על ידי קיום המצוות המעשיות. ולפיכך, הצדיק שהגיע לרמה כזו של אהבת ה' עד כלות הנפש מרוב הרגשת התענוג האלוקי הבלתי מוגבל, בהכרח שיצטרך לנהל מאבק ומלחמה עזה ביותר, שהרי אם באמת תכלה נפשו של הצדיק אליו ית' - מצב כזה יעמוד בסתירה לכוונה העליונה, ולפיכך מתגבר הצדיק על תשוקתו הבלתי מוגבלת ומכריח את נפשו להיות דוקא בעולם הגשמי כדי להשלים את הכוונה העליונה.

מובן אם כן, שגם הצדיק עומד בניסיון של בחירה והכרעה, ואף במדרגה עליונה יותר מזו של הבינוני. כי מלחמתו של הצדיק אינה מלחמה כנגד כח תענוג מוגבל, אלא מאבק עז להתגבר על הרגשת התענוג האלוקי הבלתי מוגבל. ורק משום שהצדיק בטל כל כך להקב"ה, עד שאין לו רצון עצמי, וכל רצונו הוא רק רצון ה', רק בכח מסירות נפש זו הוא מתגבר על התשוקה הבלתי מוגבלת להיכלל בשרשו ומקורו.

והנה, מדרגה זו מתחלקת לרובות מדרגות בענין בחי' מיעוט הרע הנשאר מאחת מארבע יסודות הרעים, ובענין ביטולו במיעוטו בששים עד"מ או באלף ורבעה וכיוצא עד"מ, והן הם בחי' צדיקים הרבים שבכל הדורות, כדאיתא בגמ'²³ דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמי' הקב"ה.

אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י²³ ראיתי בני עליה והם מועטים כו', שלכן נקראים בני עליה שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה, כדאיתא בזהר בהקדמה²⁴ שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל ר"ש בן יוחאי שמע קלא נפיק ואמר מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין מרירו למיתקא עד לא ייתון הכא וכו':

23. סוכה מה, ב.

24. זח"א ד, א.

מדריגת ה"סור מרע" של הצדיקים

רבינו כאן מדבר בענין ביטולו של הרע אצל הצדיק, ואומר ש"מדריגה זו" של הצדיק "מתחלקת לרובבות מדרגות בענין בחי" מיעוט הרע הנשאר", ומדגיש רבינו: "אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י ראיתי בני עליה והם מועטים . . כדאיתא בזהר בהקדמה שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל רשב"י שמע קלא נפיק וכו'". כלומר, היכל הרשב"י קולט רק נשמות של צדיקים, ומה היא דרגתו של הצדיק? שבהיותו מלובש בעולם הגשמי לא רק שדחה את הרע ולא שמע בקולו, כי אם הפך את החושך עצמו לאור ואת המר למתוק, היינו שהיצר הרע נהפך ליצר טוב. זו היא מדריגת צדיק.

עבודה זו נקראת בשם "סור מרע" אצל הצדיקים. כי מכל האמור לעיל בביאור מדריגת הצדיק והבינוני, מובן גם שהם חלוקים זה מזה בעניין משמעות העבודה להיות "סור מרע". כי המושג "סור מרע" מתפרש בצורה אחת אצל הצדיק, ואילו אצל הבינוני הוא מתפרש במשמעות אחרת.

אצל הבינוני המושג "סור מרע" פירושו - שעל אף שהרע הנמצא בלבו מסית ומפתה אותו לדבר עבירה, בכל זאת הוא מתגבר על יצרו מבלי לתת לו לפרוש את שלטונו על אבריו, וכתוצאה מקרב זה שמנהל האדם עם יצרו אינו נכשל בדבר עבירה. זו היא צורת המושג סור מרע אצל האדם הבינוני.

אך לא כן היא הצורה שמקבל המושג סור מרע אצל הצדיק, כי הלא אצל הצדיק עצם הכוח המסית את האדם לענייני רע אינו בנמצא (שהרי הצדיק הפך אותו מכוח מסית ומפתה לרע לכוח מועיל העומד באהבה וצמאון לה' ולמצוותיו), יוצא איפוא שהמושג סור מרע אצל הצדיק מקבל צורה אחרת לגמרי, כלומר, סור מרע - שכוח הרע המעורר אותו לרע הוא ממנו והלאה, באשר חסר לו הכוח והרצון הזה לעשות רע.

ועוד נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בבחי' ועשה טוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה, ומעלה מעלה עד רום המעלות. ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד, לרוות צמאון נפשם הצמאה לה', כמ"ש²⁵ הוי כל צמא לכו למים, וכמ"ש במ"א²⁶. אלא כדפירשו בתיקונים²⁷ איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה, לייחדא קב"ה ושכינתו בתחתונים. וכמ"ש ברע"י

25. ישעי' נה, א.

26. ראה להלן בספר התניא פרק מ (נו, א). שוע"ר הל' תלמוד תורה פ"ד ס"ו.

27. תקו"ז בהקדמה (א, סע"ב).

מהימנא פ' תצא²⁸ כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה, דרחים
לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמת' כו', ומסר גרמיה
למיתה עלייהו למיפרק לון כו', וכמ"ש במ"א²⁹.

מדריגת ה"עשה טוב" של הצדיקים

כשם³⁰ שבנוגע למושג "סור מרע" ביארנו לעיל שאצל הצדיק יש למושג זה משמעות
שונה מאשר משמעות ה"סור מרע" של הבינוני, כך גם בנוגע למושג "עשה טוב", שגם
בו שונים הצדיק והבינוני זה מזה.

כי אצל הבינוני ה"עשה טוב" הוא באופן כזה שהוא מקיים את כל המצוות בכל לבו
ונפשו, אך יחד עם זאת מעורבים כאן אולי איזה רצונות שיש להם תכונה אנוכית, כלומר
- מטרתו בקיום המצוות היא לגרום לנפשו סיפוק רוחני, לרוות את צמאנו הרוחני.
לא כן הוא העשה טוב של הצדיק, כי לצדיק המאוויים האנוכיים זרים הם בתכלית,
ובבואו לקיים את המצוות הוא אינו בא אפילו לרוות את צמאנו הרוחני ולגרום לנפשו

28. ראה זח"ג רפא, א.

29. ראה להלן בספר התניא פרק מא (נז, סע"ב ואילך).

30. לכאורה נראה שהביאור דלקמן בענין ה"עשה טוב" של הצדיקים הוא ביאור על מש"כ בתניא כאן
ש"עוד נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בבחי' ועשה טוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה .
. ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד לרוות צמאנו נפשם הצמאה לה". כלומר, שהכוונה בתניא כאן היא לבאר,
דזה שצדיקים גמורים נקראים "בני עליה" הוא מפני שמעלת הצדיק היא (לא רק בזה שה"סור מרע"
שלהם הוא בתכלית השלימות כיון שהפכו את הרע לטוב, אלא) גם בזה שה"עשה טוב" שלהם הוא באופן
אחר לגמרי מה"עשה טוב" של הבינוני.

אלא שבשיעורי הרנ"ג לא נכתב כל זה בפירוש, ואין ברור כלל אם הייתה כוונת הרנ"ג להנ"ל, או שכוונתו
היתה רק לשלימות הביאור בענין מעלת ועבודת הצדיקים ביחס לעבודת הבינונים (והיינו, שבהמשך למה
שנת"ל בענין מעלת ה"סור מרע" של הצדיקים לגבי ה"סור מרע" של הבינונים - נתבאר גם לשלימות
הענין מעלת ואופן ה"עשה טוב" של הצדיקים).

אבל, יותר נראה שכוונת הרנ"ג הייתה (גם) לפרש את דברי התניא כאן בענין "בני עליה". וכן נראה קצת
מהמבואר בקיצור בשיעורי הרנ"ג באידיש כאן (ע' קעד-קעה).

וראה הערת כ"ק אדמו"ר בשיעורים בספר התניא כאן, דזה שבתניא כאן מבאר ב' טעמים לזה שנקראים
"בני עליה" הוא מפני ש"טעם א' כנגד התואר צדיק גמור" ו"טעם ב' כנגד התואר וטוב לו". עכ"ל. והרי,
ב' התוארים "צדיק גמור" ו"צדיק וטוב לו" שייכים לכאורה לב' הענינים ד"עשה טוב" ו"סור מרע", וכמובן
לכאורה ממה שנתבאר לעיל בשיעורי הרנ"ג (ובנסמן שם בהערה 15) בפירוש תוארים אלו. וכן נראה
מהמבואר כאן בביאור תניא להר"י מקיידאן (ע' ע), עיין שם. וראה תניא עם פ' חסידות מבוארת (כרך
ב ע' עד-עה).

סיפוק והנאה רוחנית³¹. הצדיק מקיים את המצוות מפני שהן רצונו של הקב"ה, כי מצד רצונו העצמי של הצדיק הוא היה רוצה להכליל בה' בכלות הנפש ממש, ומה שאינו מגיע לכלות הנפש הוא רק מפני שרצונו של הקב"ה הוא שיהי' מלובש בגוף גשמי ובעולם גשמי וחומרי ושיקיים את המצוות במעשה, וכמו שכתוב²⁵ "לא תוהו בראה (אלא) לשבת יצרה", ולכן הוא מקיים את המצוות המעשיות - כי כך הוא רצונו ית'.

כלומר, לצדיק אין רצון עצמי, והוא כל כך דבוק בה' עד כי מתבטלת ישותו העצמית מפני רצונו של הקב"ה, ובתוקף ביטולה של ישותו הוא מתלכד רצונו עם רצונו של בוראו כחטיבה אחת שלמה מאוחדת ומלוכדת, עד שצונו ה' רצונו הוא. לאור הכרה עליונה זו, הרי גם קיום המצוות של הצדיק, היינו העשה טוב שלו, גם כן מקבל צורה עילאית. לקיים את רצונו של המקום ב"ה, ולא כדי לרוות את נפשו הצמאה לה'. זהו העשה טוב של הצדיק.

הכוונה העליונה בירידה, והדרך להגיע לכך - ע"י רצוא ועלי'

על יסוד האמור עד כה אפשר לפרש את מה שאמרו חז"ל³² על עשרת הדברות שעל כל דבור ודיבור פרוה נשמתם והחזירם בטל תחי'.

על מעמד הר סיני כתוב בתורה³³ "וירד ה' על הר סיני", ומתרגם אונקלוס את המילה "וירד" - "ואתגלי", שפירושה התגלות השכינה לישראל. מובן מאליו, שבני ישראל לא יכלו לשאת את האור האלוקי העליון ולעמוד בפניו, הואיל וגופם המוגבל לא היה ביכולתו להכיל בתוכו את האור האלוקי הבלתי מוגבל. ומשום כך "על כל דיבור ודיבור", כלומר על כל התגלות והתגלות, "פרחה נשמתם", היינו שנשמתם נכללה במקור מחצבתה.

31. ממשמעות לשון הרנ"ג כאן משמע שה"עשה טוב" של ה"בני עליה" הוא באופן כזה שכל עבודתם היא רק לצורך גבוה, ואין בעבודתם שום כוונה להיות דבקים בה' ולרוות צמאון נפשם. וראה מש"כ בתניא עם פי' חסידות מבוארת ב"עיונים" אות כה (כרך ב ע' שסט) שכן מובן מהלשון לקמן בתניא בפרק מא "לעשות נחת רוח לפניו לבד, ולא לרוות נפשו הצמאה לה', אלא כברא דאשתדל כו".

וזהו באופן אחר מכמו שפירש בביאורי הרש"ח כאן (ע' קכג) בדיוק הלשון בתניא כאן "ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד" - שגם בעבודת הבני עליה יש גם כוונה לדבקה בו ית'. עכת"ד. וראה מש"כ בזה בתניא עם פי' חסידות מבוארת שם.

32. ראה שבת פח, ב (שם הלשון הוא "יצתה נשמתן". לשון "פרחה נשמתן" - כ"ה בשמו"ר פכ"ט, ד. שהש"ר פ"ו, ג-ד. אבל במד"ר שם סיום המארו"ל הוא באופן אחר. וראה תיווך הגמ' והמד"ר בהתוועדויות תש"נ ח"ג ע' 354 הערה 57).

33. יתרו יט, כ.

לכאורה, עליית נשמתם זו שהגיעו אליה מעידה על עליית בני ישראל למדריגה העליונה ביותר שכן תמותה יכול להגיע. אך הקב"ה "החזירם בטל תחיה", כלומר, הקב"ה הראה להם את הדרך שאדם מישראל ילך בה, כי לא באלה חפצתי, לא לשם כך ירדה הנשמה ממקור מחצבתה העליון, כדי שתחזור שוב למקורה. כוונתו ההתגלות במתן תורה לא הייתה כדי לשחרר אותם מענייני הגוף ועולם הזה, אלא אדרבא, כוונתו ית' הייתה שהאור הזה שהאיר עליהם בשעת מתן תורה יאיר את נפשם, באופן כזה שהם ימשיכו את הגילוי העליון הזה בגופם ובחלקם בעולם, לטהר ולקדש אותו כפי רצונו ית' המתגלים בלימוד התורה ובקיום מצוותיה.

אך כדי להגשים את הכוונה העליונה ולעשות את כל העניינים הגשמיים להיות כלים ראויים שאור ה' ישכון בתוכם, לכוונה זו מגיע האדם רק בתניא שרצונו העצמי הוא להשתחרר מהיצרים השלייליים שבו ולעלות ולהיכלל באור האלוף, ומה שהוא מתעסק לטפל בכל ענייני העולם הוא רק מפני שזהו רצונו ית', ומתוך קבלת עול מלכות שמים עוסק האדם בכל ענייני העולם. במצב נפשי כזה, שהאדם מתעסק בענייני העולם רק בקבלת עול כדי לקיים את רצון העליון, רק אז יכול האדם לתפוס את הרוחניות ואת ה"שם שמים" שבכל דבר גשמי, ולא להיות נתפס בחומרי ובגשמי בעצמו.

כי כל עוד אשר האדם אינו חש בהאור האלוף, הרי הוא מרגיש את הטוב טעם של העולם הגשמי, ובדרך ממילא הוא נמשך אחרי תאוות ותענוגי העולם. ורק כאשר הוא חש באור האלוף העליון, הרי בעטיה של תחושה זו מתבטלות כל התשוקות והתאוות שקוננו עד כה בלבד, ולא זו בלבד - אלא שמתעורר בו רצון חזק להתנזר כליל מענייני העולם ולהתבטל כולו בתענוג האלוף הבלתי מוגבל, ואז עליו לעורר את כח הבחירה שבו ולהתגבר על רצונו העצמי להיכלל באור האלוף ולהתנזר מענייני העולם, ואדרבא - לקיים את הכוונה העליונה ולטפל בכל ענייני הגוף והעולם.

דביקות כנה בה' מביאה את האדם ללכת בדרך ישרה זו, כי דביקות אמיתית היא כאשר האדם משתחרר לגמרי מרצונותיו, עד שרצון העליון ורצונו מתמזגים לרצון אחד, ומטעם זה דוקא ההתבטלות והדביקות האמיתית בה' מביאה את האדם (לא לפרישה מענייני העולם, אלא אדרבא) להתעסק בענייני העולם ולנצלם בהתאם לרצונו ית'.

[ושניהם עולים בקנה אחד, כי ע"י הבירורים שמבררים מנוגה מעלים מיין נוקבין, ונעשי' יחודים עליונים להוריד מיין דכורין, שהם הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות עשה, שכולן הן בחי' חסדים ומיין דכורין, דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים, כמ"ש במ"א].

פרק יא

וזה לעומת זה, רשע וטוב לו לעומת צדיק ורע לו, דהיינו, שהטוב שבנפשו האלהי שבמוחו ובחלל הימני שבלבו כפוף ובטל לגבי הרע מהקליפה שבחלל השמאלי. וזה מתחלק גם כן לרבעות מדרגות חלוקות, בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת הטוב לרע ח"ו.

יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט מזער, ואף גם זאת אינו בתמידות, ולא תדיר לפרקים קרובים, אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב, וכובש את העיר קמנה הוא הגוף, אך לא כולו, אלא מקצתו לבד, שיהיה סר למשמעתו ונעשה לו מרכבה ולבוש להתלבש בו א' משלשה לבושיה הנ"ל. דהיינו, או במעשה לבד לעשות עבירות קלות ולא חמורות ח"ו, או בדיבור לבד לדבר אבק לשון הרע וליצנות וכהאי גוונא, או במחשבה לבד הרהורי עבירה הקשים מעבירה³⁴. וגם אם אינו מהרהר בעברה לעשותה, אלא בענין זיווג זכר ונקיבה בעולם, שעובר על אזהרת התורה ונשמרת מכל דבר רע³⁵ שלא ירהר ביום כו'³⁶. או שהיא שעת הכושר לעסוק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה, כדתנן באבות³⁷ הניעור בלילה כו' ומפנה לבו כו'. שבאחת מכל אלה וכיוצא בהן נקרא רשע בעת ההיא שהרע שבנפשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחמיאו ומטמאו. ואח"כ גובר בו הטוב שבנפשו האלהי, ומתחרט ומבקש מחילה וסליחה מה', וה' יסלח לו אם שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו

34. ראה יומא כט, א.

35. תצא כג, י.

36. ע"ז כ, ב. כתובות מז, א.

37. פ"ג מ"ד.

ז"ל בשלשה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש כו'³⁸, כמ"ש
במ"א³⁹:

הביאור בזה ש"רשע וטוב לו" הוא "לעומת" ה"צדיק ורע לו"

בתחילת⁴⁰ הפרק אומר רבינו שרשע וטוב לו הוא לעומת צדיק ורע לו. להבין זאת עלינו לחזור שוב למה שנתבאר לעיל בפרק י בענין מדריגת הצדיק ורע לו. הצדיק ורע לו מכונה צדיק שאינו גמור, וזאת לפי שאהבתו לה' אינה בתכלית השלימות, ומשום כך הוא צדיק ורע לו - כי גם התרחקותו מהרע אינה בתכלית השלמות. אין בו שנאה מוחלטת לרע, וממילא מובן שנותר בו שמץ של כח משיכה לרע. לאמיתו של דבר אין בלבו כל משיכה לרע, אך מזה שאין לו שנאה גמורה לרע למדים אנו שבליבו נשארה איזו זיקה לרע, כי באם היה מנתק לגמרי את הקשר בינו לבין הרע - היה מתעורר בו רגש של בחילה לרע, ומזה שהצדיק שאינו גמור אינו שונא את הרע בתכלית - מוכח מזה שבעומק נפשו קיים עוד איזה קשר לרע. ולכן הוא נקרא צדיק ורע לו, כלומר, שהוא "צדיק" באהבת ה' הממלא את נפשו, אך אין זה בצורה מוחלטת ולכן "ורע לו" - יש לרע נקודת אחיזה כל שהיא בנפשו.

וכאן מעמיד בעל התניא את הרשע וטוב לו לעומת הצדיק ורע לו. כי הטוב הזה של הרשע כפוף לרע - כשם שאצל הצדיק הרע כפוף לטוב. אלא שבאם נתעמק יותר, נראה שאף ששני סוגי בני אדם הללו (הצדיק ורע לו והרשע וטוב לו) דומים זה לזה, בכל זאת הם אינם לגמרי זה לעומת זה.

כי הרי, אם היו שני סוגים אלו מותאמים לגמרי זה לזה, כי אז היינו צריכים לומר, שכשם שה"צדיק ורע לו" דבוק כולו בטוב ושונא את הרע, וה"רע" שבו הוא רק בזה ששנאתו לרע אינה מוחלטת (שמזה אנו מבינים שנותר בו מעט רע), כך גם ה"רשע וטוב לו" הוא כולו רע במהותו, כלומר, הוא קשור ודבוק כולו ברע, ולא זו בלבד שהוא מתאוה לעשות רע, אלא שהרע שולט שליטה גמור על נפשו וגופו במחשבה ובדיבור ובמעשה בפועל, והוא שונא את הטוב בשנאה עצומה, וה"טוב" שבו הוא רק

38. יומא פו, א.

39. ראה לקמן אגרת התשובה פרק א.

40. בהבא לקמן - ראה גם מש"כ בזה בלקוטי ביאורים להר"י קארפ (ח"א ע' צב ואילך). תניא עם פי' חסידות מבוארת (כרך ב ע' צ-צג).

בזה ששנאתו לטוב אינה מוחלטת (שמזה אנו מבינים שנותר בו מעט טוב). אילו כך היה תיאור מצבו של הרשע וטוב, אז היה הרשע וטוב זה לעומת זה לגבי הצדיק ורע לו.

אך למעשה אין בעל התניא גורס כך, והוא מתאר אחרת את הרשע וטוב לו. וכפי שקראנו בדברי בעל התניא האומרים שהרשע וטוב לו נקרא אדם אשר אינו עובר בדרך כלל על מצוות לא תעשה, ומקפיד בדרך כלל על קיום מצוות עשה, ורק לעיתים רחוקות גובר אצלו הרע על הטוב ונכשל בעבירה קלה.

רואים אנו איפה בעליל, שאין הם זה לעומת זה. שהרי כפי שמתאר לפנינו בעל התניא את שני הסוגים - הרשע וטוב לו אינו עומד בניגוד כה גדול (ובוודאי שלא בניגוד הפכי) לעומת הצדיק ורע לו, כי גם הרשע וטוב לו זהיר במצוות התורה ונכשל רק לעיתים רחוקות בעבירה קלה.

וכאן מתעוררת השאלה: הייתכן כי אדם כזה שנוהר כל כך בקיום התורה ומצוותיה נכנה אותו בכינוי של "זה לעומת זה" ביחס לצדיק ורע לו? והרי לכאורה אדם זה אינו רחוק כל כך מהצדיק ורע לו, ומדוע אנו מכנים אותו כ"הפכי" מהצדיק ורע לו? אלא שמנקודת מבטו של בעל התניא, המושגים "צדיק" ו"רשע" יש להם הגדרה שונה ממובנם הפשוט.

כי אילו "צדיק גמור" היה אדם השלם במעשיו ומקיים בפועל את כל המצוות עשה ולא תעשה, אז היה נכון לומר ש"רשע גמור" הוא אחד כזה שנכשל לעיתים קרובות בעבירות חמורות, ואז היינו מפרשים ש"צדיק ורע לו" הוא צדיק כזה שלעיתים נדירות נכשל באיזה חטא, ולעומתו ה"רשע וטוב לו" הוא אחד כזה שבדרך כלל עובר על כל העבירות אך לפעמים מזדמן לו לקיים איזה מצוה.

אך האמת היא, שבשום אופן אי אפשר להגדיר אדם שעובר על איזה שהיא מצווה בתואר "צדיק", וכפי שכבר הזכיר בעל התניא בפרק א את דברי חז"ל האומרים שאם נכשל אדם באיסור כל שהוא (אפילו איסור קל) כבר נקרא בשם רשע. וממילא מובן שאפילו ה"בינוני" אין בו שום חטא, ומכל שכן הצדיק. צדיק פירושו זכאי, שנפשו טהורה זכה ונקיה מכל כתם, הן בסור מרע והן בעשה טוב.

מדריגתו האמיתית של הצדיק היא זו שנתבארה לעיל בפרק י. תואר צדיק אנו מכנים לאדם שאין לו רצון עצמי כלל, ורצון ה' הוא רצונו. ולכן אצל הצדיק "סור מרע" אינו רק ההימנעות מביצוע הרע בפועל, אלא הבחילה ומיאוס ברע, וה"עשה טוב" של הצדיק אינו רק שלימות הקיום בפועל של כל המצוות, אלא מדריגה נעלית בקיום המצוות - רק מפני שהם רצון ה', וכל זה מפני שרמת דביקותו של הצדיק בה' היא כל כך עד שישותו העצמית מתבטלת לגמרי. וכפי שביארנו כל זה באריכות לעיל בפרק י.

ואם כזה הוא מהותו של הצדיק, לכן האדם אשר אינו מואס בתאוות עולם הזה, ולבו

נמשך ברצונות זרים אחרי התאוות השונות, ורק שאינו מגשים את תאוותיו בפועל, אדם זה נקרא בתואר "בינוני".

וממילא מובן, שאדם כזה שהרע השתלט עליו והכריע תחתיו את הטוב, ולא רק שיש בו רצונות זרים אלא שרצונות אלו משתלטים גם על כלי הביצוע של גופו, בעשותו למעשה דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, אדם כזה מכונה בשם "רשע". ואפילו אם אדם זה נכשל רק לעיתים רחוקות, אך כיון שהוא נתון בפועל תחת שליטת הרע - הוא מכונה בשם רשע; אמנם "וטוב לו", אבל כבר נקרא "רשע".

ויש מי שהרע גובר בו יותר, ומתלבשי' בו כל שלשה לבושים של הרע, ומחטיאו בעבירות חמורות יותר, ובעתים קרובים יותר. אך בינתיים מתחרט ובאים לו הרהורי תשובה, מבחי' הטוב שבנפשו שמתגבר קצת בינתיים, אלא שאין לו התגברות כל כך לנצח את הרע לפרוש מחטאיו לגמרי, להיות מודה ועוזב⁴¹. ועל זה אמרו רז"ל⁴² רשעים מלאים חרטות, שהם רוב הרשעים, שיש בחי' טוב בנפשם עדיין.

"רשע וטוב לו" בדרגתו הנמוכה יותר הוא כזה אשר נכשל תכופות בעבירות חמורות יותר, ואם נזקוף איזה טוב שהוא על חשבוננו, אין זה אלא משום שבין חטא לחטא הוא מתחרט והרהורי תשובה תוקפים אותו⁴³. אך הרהורי תשובה אלו אינם לוחצים עליו לפרוש מחטאיו לגמרי, ולאחר שמתחרט חוזר על קיאו, באשר אין בו הכח העז לנתק את כל קשריו עם הרע האופף אותו, ואינו בבחינת בעל תשובה אמיתי. כי בעל תשובה הראוי לשמו יקרא רק זה אשר חרטתו חדרה כ"כ עמוק לתוך נימי נפשו, עד שהיא מאלצת אותו להסתלק אחת ולתמיד מחטאיו ופשעיו לבל ישוב לכסלה עוד.

אך מי שאינו מתחרט לעולם, ואין באים לו הרהורי תשובה כלל,

41. ע"פ משלי כח, יג.

42. ראה ראשית חכמה שער היראה פ"ג - בשם ספר חסידים. שבט מוסר פכ"ה - בשם מרז"ל.

43. בשיעורי הר"ג באידיש (ע' קפ) מוסיף עוד בנוגע לרשע זה, וזהו תוכן דבריו:

מדוע מכנים אנו את הרשע הזה (שמקיים עבירות חמורות ולעיתים קרובים) בתואר "וטוב לו"? התשובה היא, מפני שאחרי שהוא עובר את העבירה נשארה אצלו תחושה של חוסר שביעות רצון - "מדוע הייתי צריך את זה?". בהרגשה זו ישנה חרטה על העבירה שעבר, אלא שחרטה זו אינה חזקה מספיק כדי שתמנע אותו מלעבור שוב את העבירה.

לכן על רשע זה אומרים חז"ל ש"רשעים מלאים חרטות", כמספר העבירה כך מספר חרטות. על רשע זה אומרים: "טפס אחד, הרי אחרי העבירה אתה סובל, זה מצער אותך, מדוע אתה חוזר על כך שוב ושוב? תהיה בן אדם, תתחזק, תתגבר על עצמך ואל תעבור את העבירה".

נקרא רשע ורע לו. שהרע שבנפשו הוא לבדו נשאר בקרבו, כי גבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו, ועומד בבחינת מקף עליו מלמעלה, ולכן ארו"ל⁴⁴ אבל בי עשרה שכינתא שריא:

גם ברשע גמור יש טוב - אף שהטוב אינו נרגש

מדברי רבינו אלה אנו למדים, כי גם הרשע הזה, עם היותו מכונה בשם רשע גמור, ולמרות היותו שקוע כולו בתאוה שאכלה את כל ישותו, עד שאין שום דבר שריתיע אותו ויסיר אותו מהדרך הזאת שהולך בה, בכל זאת אין מוציאים אותו מן הכלל, וכשיש צורך בצירוף למנין דינו ככל יהודי, וכדברי הזהר הקדוש⁴⁵ "כל בי עשרה שכינתא שריא", כלומר, שגם עשרה חוטאים גמורים עם כל זה השכינה שרויה ביניהם⁴⁶.

למרות זאת אנו רואים בדברי הרב, שאמנם הנפש האלוקית קיימת אפילו בקרב חוטאים גמורים, אך היא איננה נותנת את אותותיה בגלוי, ואיננה מגלמת את דבר קיומה בפעולות ובמעשים. כלומר, אצל הרשע גמור היצר הרע שולט שליטה גמורה בכל מכמני נפשו, וכל האיברים מגלים רק פעולות שליליות העולים מהיצר הרע.

ומאחר שהנפש האלוקית אינה מתגלה בנפשו, להיותו כולו תפוס בידי הנפש הבהמית, משום כך אין באים הרהורי תשובה במוחו. שהרי, שני עצמים אינם יכולים להימצא במקום אחד, ואם כך הוא הדבר בשני דברים דומים אחד לשני, קל וחומר כאשר מדובר על שני דברים שהם הפכים זה מזה, ומזה מובן בנוגע ליצר הרע והיצר הטוב ההפכים זה בזה בתכלית - שהם אינם יכולים להימצא שניהם יחד במקום אחד, וכיון שאצל הרשע הגמור היצר הרע פרש את שלטונו בכל רחבי נפשו, מובן מאיליו שאין לטוב כל מקום בנפשו, ומטעם זה אין באים לרשע הגמור שום הרהורי תשובה וחרטה.

אך על אף כל זאת - אין להגיד בשום פנים שהנפש האלוקית הסתלקה מהרשע לגמרי. הרב קובע בצורה שאינה נשמעת לשתי פנים שהנפש האלוקית כן נמצאת וקיימת אפילו אצל הרשע הגמור, רק שפעולותיה וגילוייה אינן מורגשות בנפש הרשע

44. סנהדרין לט, א.

45. בשיעורי הר"ג באידיש (ע' קפא) מדגיש, דזה ש"כל בי עשרה שכינתא שריא" גם ברשעים גמורים הוא רק באם בשעה זו אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה. עכת"ד.
[אבל, ראה תניא אגה"ק סימן כג (קלו, ב): "כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עליהו". עכ"ל (וראה הגסמן בזה באג"ק חכ"ד ע' רמה בהערה). ובהמשך הענין שם מוסיף: "ואם נעשה מושב לצים בעשרה דשכינתא שריא עליהו אין לך עלבונא וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן, ואם אמרו רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה ח"ו, העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של יוצר בראשית כביכול, כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו', אלא שמלך אסור ברהטים כו". עכ"ל].

הגמור, ובמצב כזה הרי הנפש האלוקית כאילו אינה קיימת אצלו, כאשר לא ניכר ברשע הגמור כל התקדמות לטובה⁴⁶. וכפי שכתב בעל התניא בדבריו על הרשע הגמור: "הטוב שנסתלק מקרבו (מקרב הרשע) ועומד בבחינת מקיף עליו מלמעלה", כלומר, שהנפש האלוקית שהיא "הטוב" - כן קיימת אצל הרשע, רק שהיא נמצאת בו ללא תוצאות מעשיות, במצב בזה נדמה כאילו הטוב אינו נמצא אצלו כלל, אך האמת היא שהוא קיים - רק שקיומו של הטוב של הרשע היא בגדר "מקיף"⁴⁷.

הטוב שברשע גמור - בבחינת "מקיף"

ביאורו⁴⁸ הנכון של המונח "מקיף" הוא - העלם⁴⁹, כלומר, הימצאות בצורה נסתרת. וכמו למשל רעיון שבתוכו מקופל ומוסתר רעיון נוסף עמוק יותר, הרי, בתחילת הלימוד של הרעיון הזה תופס הלומד רק את הרעיון בצורתו השטחית, אך כאשר מעיינים בו הנה ברבות הימים והיגיעה בלימוד אפשר לגלות את הרעיון העמוק הצפון בתוכו, וזאת לפי שבתוך הרעיון המושג בשטחיות קיים הרעיון העמוק - אלא שקיומו הוא בצורה נסתרת מראייתו השטחית של הלומד.

הדבר⁵⁰ דומה לרב הרוצה להקנות לתלמידו ידיעות עמוקות, אלא שלפי שעה ידיעות אלו הם עמוקות כל כך עד שאינם לפי ערך תפיסתו השכלית של התלמיד. והרי, אם ינסה הרב להקנות מיד את הענין לכל עומקו, לא זו בלבד שלא ישיג את מטרתו, אלא אדרבא - הוא יקלקל את כשרון התפיסה השכלית של המקבל. משום כך מחובתו של הרב להסתיר מהתלמיד את עמקותו של הענין הנלמד, ולמסור לו את הענין בצורתו הקלה והשטחית בהתאם לכח תפיסתו, ועליו למצוא אותיות מתאימות המבארות

46. בשיעורי הרנ"ג באידיש (ע' קפ) מדגיש שכחות הקדושה מהנפש האלוקית הנמצא ברשע הגמור אינם מתגלים כלל בחיי היום-יום של הרשע, והתגלותם היא רק כאשר אומרים לו להמיר את דתו, שאז הוא מוכן למסור את נפשו על כך ולא להמיר את דתו, שמוזה רואים אנו שנקודת היהדות של הנפש האלוקית נמצאת אצלו תמיד, אף שהיא בהעלם. עכת"ד. וראה הנסמן בהערה 15.

47. וראה מש"כ כ"ק אדמו"ר הצ"צ ב"קיצורים והערות" לתניא (ע' ו) בסוף ה"קיצור" לפרק זה, וז"ל: "ומ"מ אינו דומה, כי מדה טובה מרובה, שברשע ורע לו מ"מ הטוב עומד בו בבחי' מקיף, ולכן אכל בי' עשרה שכינתא שריא".

48. בהבא לקמן (בביאור ה"מקיף" דקדושה שישנו גם ברשע גמור) - ראה גם ביאור תניא להר"י מקיידאן (ע' עג ואילך). ביאור הר"ש גרונם על התניא (ע' קח). תניא עם פ' חסידות מבוארת (כרך ב ע' קז).

49. ראה להלן בספר התניא פרק מח (סח, א). ובכ"מ.

50. בהבא לקמן (המשל מהשפעת הרב שבבחי' מקיף לגבי התלמיד) - ראה לקו"ת פ' אחרי כח, ד. סה"מ תרנ"ז ע' קסד. תרס"ד ס"ע טז ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' תיח (בהוצאה החדשה - ח"ב ע' תקעה). סה"מ תרע"ח ע' שלג. ועוד.

את השכל שהוא רוצה להשפיע לתלמידו, ולפעמים גם להלביש את השכל במשלים ודוגמאות כאלו שיהיו לפי ערך כלי שכלו של המקבל.

והנה, בצורה השטחית שבה נמסר הענין הנלמד לתלמיד, בתוכו גנוזה צורתו העמוקה של הענין, וההוכחה לכך היא - שבמשך הזמן מתפתחים כלי שכלו של התלמיד עד שהוא מגיע לדרגת התפתחות כזו שביכולתו לתפוס את הענין לכל עמקותו, וזאת לפי שבצורת ההבנה השטחית של הענין כפי שנמסרה על ידי הרב לתלמידו - בתוכה גנוז עומק הענין הנלמד. כלומר, שבגלוי נראים הענינים בצורתם השטחית, ובהעלם ובבחינת מקיף נמצא הענין לכל עומקו. כי מקיף פירושו נעלם הקיים וגנוז במציאות.

וכן הוא הדין גם בנוגע לרשע גמור, שאצלו הנפש האלוקית היא בגדר מקיף, כלומר - היא נמצא וקיימת אבל בהעלם ובצורה נסתרת. ולכן עושה הרשע מעשים כאלו העמודים בסתירה מוחלטת לשאיפותיה של הנפש האלוקית, ולמרות זאת הנפש האלוקית קיימת גם אצלו.

העדר היכולת להפוך את הטוב לרע אף שהרע יכול להתהפך לטוב

אלא⁵¹ שדברי רבינו אלה בנוגע לרשע הגמור טעונים ביאור, כי הלא רשע ורע לו הוא לעומת צדיק וטוב לו, היינו צדיק גמור, ועל צדיק וטוב לו אומר רבינו⁵² שעצם יצרו הרע נהפך לטוב, כלומר, לא שהרע נסתלק ממנו אלא שהיצר הרע גופו נהפך ליצר טוב, ואם כן, מחייב ההיגיון שאצל רשע ורע לו (שהוא לעומת הצדיק וטוב לו) נהפך היצר הטוב ליצר רע. אבל מדברי רבינו אנו למדים שאפילו אצל הרשע הגמור אין יצרו הטוב נהפך לרע, כי אם רק זאת שנסתלק ממנו ועומד בבחינת מקיף, אבל הוא קיים גם אצל הרשע ורע לו. ומדוע באמת אין יצרו הטוב של הרשע הגמור נהפך ליצר רע?

ובסגנון אחר: מדוע אפשר להפוך את היצר הרע לטוב, ואילו את היצר הטוב אין להפכו לרע? אך הענין הוא, שקיים הבדל עיקרי בין היצר הטוב ובין היצר הרע, כפי שיתבאר להלן.

כי הנה, עצם מהותו של כל דבר אינו ניתן לשינויים. ובדבר זה שווים הרע והטוב, שכשם שאי אפשר להפוך את עצם הטוב לרע, כך אי אפשר להפוך את עצם הרע לטוב. וזוהי הסיבה שאין בכוחו של הרשע הגמור להפוך את היצר הטוב ליצר רע, כי עצם בלתי משתנה, והיצר הטוב עצם מהותו הוא טוב, ואין טוב נעשה רע. אלא שהטוב

51. בהבא לקמן - ראה מש"כ עד"ז (בקיצור) בתניא עם פי' חסידות מבוארת (כרך ב' ע' קו הערה 25).

52. לעיל בתניא פרק י.

מסתלק מקרבו של הרשע הגמור, ונשאר בצורה סמויה בהעלם בבחי' מקיף, כתוצאה ממעשיו הרעים והגדושים הממלאים את כל מכמני נפשו. אך בשום אופן אין ביכולתו של הרשע להפוך את נשמתו, שהיא חלק אלוקי ממעל, ליצר רע.

מדוע אם כן יכול הצדיק הגמור להפוך את היצר הרע לטוב? אין זאת אלא מפני שהיצר הרע אינו רע בעצם מהותו⁵³. לו היה היצר הרע רע בעצם מהותו, כי אז לא היה גם ביכולתו של הצדיק הגמור להפוך את יצרו הרע לטוב, אך האמת היא כי היצר הרע במהותו אינו רע כלל וכלל. היצר הרע אינו אלא כח מתאוה פשוט, וכדוגמת חומר פשוט בלי שום צורה המקבל בתוכו את הצורה שמלוכש בה, כך גם היצר הרע הוא רק כח המשתוקק למה שנראה לטוב בעבורו²⁰.

וכדוגמת ילד אשר נתחנך בסביבה רעה ונלכד ברשתם של חבריו הרעים, מובן שבמצב כזה נתפס הילד כולו לרע, אך לו היו מכניסים אותו לחברת חברים טובים והיה נמצא תחת השפעתם, יכולים אנו לומר בבטחון מלא שילד זה עצמו היה הולך בדרך הטובה והישרה, כי מצד מהותו הילד הוא כדוגמת עיסה שהאופה יכול לעשות בה ככל העולה על דעתו, כך גם סביבתו של הילד יכולה להשפיע על דרכו והנהגתו.

וכדוגמת הילד הזה כך הוא גם היצר הרע, שאף הוא נמצא מטבע בריאתו "בסביבה רעה", כלומר - הוא לבוש בגוף גשמי ושקוע בעולם המלא תאוות ותענוגים גשמיים וחומריים, ומובן שבתנאים אלו מתגלה היצר הרע בצורה שלילית ושפלה.

אך הצדיק, תחת השפעת פעולותיו המאומצות ותמידיות, מראה ליצר הרע את כל הכיעור הצפון בתאוות הללו ואת התוצאות הרעות הנשקפות למי ששקוע בהן, וגם מגלה ליצר הרע את הטוב הנצחי הצפון במצוות ובמעשים טובים. וכך, בעבודת ה' מתמידה, פושט הצדיק מעל יצרו הרע את בגדיו ולבושיו המזוהמים שהיה לבוש בהם, ומלביש את אותו כח עצמו בלבושים אחרים, השונים בתכלית השינוי מלבושיו הקודמים. לנוכח עבודתו זו של הצדיק מתעורר יצרו הרע באהבה וצמאון לאלוקים חיים.

הנה כי כן באים אנו לכלל מסקנה, כי הכח הזה שאנו מכנים אותו בשם יצר הרע, שלכאורה מתגלה ומתלבש בתאוות גסות ורעות מאד, אינו רע כלל וכלל, ויש לאל ידו של הצדיק להפכו לכח פורה ומועיל. וזהו שכתוב⁵⁴ "ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך", ודרשו חז"ל⁵⁵ על כך שבפסוק לא נאמר "בכל לבך" אלא "בכל לבבך", היינו בשתי לבבות, כי גם היצר הטוב הנמצא בחלל הימני שבלב וגם היצר הרע המצוי בחלל השמאלי שבלב, שניהם כאחד יכולים להיות מכוונים למטרה אחת ויחידה - לאהבת ה' ועבודתו בלב שלם.

53. ראה מה שנתבאר בזה לעיל בשיעורי הרנ"ג לתניא פרק י'. וראה הנסמן שם בזה בהערה 7.

54. ואתחנן ו, ה.

55. ראה ברכות נד, א (במשנה).

שער רביעי
ביאור בלקוטי שיחות

חלק י"א, בא א'

מאת
השליח הרה"ת הרב יוסף יצחק שי' ווילשאנסקי
סב הכלה

אוכל נפש ביום טוב ומתוך שהותר לצורך

ביאור והערות בליקוטי שיחות חלק י"א
פרשת בא עמוד 34 ואילך*

מביא תמצית הסעיפים הראשונים בשיחה וביאור בעיקר באות ה'

בתחילת השיחה מתייחס לפסוקים בהם הובא איסור מלאכה ביו"ט וההיתר של מלאכות אוכל נפש ביו"ט בפרשת בא בחג הפסח כל מלאכה לא יעשה בהם אך ... ובכל החגים הנוספים מופיע האיסור של עשיית מלאכה ובכולם נאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו

ומביא מה שכתב הרמב"ן: פירוש "מלאכת עבודה" כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש ... ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא "מלאכת עבודה" ... בחג המצות שנאמר תחילה "כל מלאכה לא יעשה בהם" הוצרך לפרש "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", יקצר ויאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" לאסור כל מלאכה שאיננה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהם.

וממשיך בשיחה שבדברי הרמב"ן מבואר שהתורה אסרה ביו"ט רק "מלאכת עבודה" וזה גופא מלמדנו שמלאכת אוכל נפש לא נאסרה מלכתחילה כיוון שמלאכת אוכל נפש איננה בכלל "מלאכת עבודה".

* ביאור והערות ב(סוף אות ד', ובעיקר) באות ה'. לתועלת המעיין בתחילת המאמר יבוא תמצית הדברים שבאותיות הראשונות בשיחה.

בסעיף ב' מביא ב' אופנים בביאור ההיתר דין מלאכת אוכל נפש:

א'. מצד עצמם המלאכות הן בכלל "כל מלאכה לא יעשה בהם", כשלצורך אוכל נפש הוציאה אותם התורה מכלל האיסור - היינו, צורך האוכל הוא טעם וסיבה להתיר האיסור של מלאכות אלו

ב'. מלכתחילה מלאכות אוכל נפש אינן בכלל איסור מלאכה ומה שכתוב "אשר יאכל לכל נפש גו'" הוא סימן וקביעת ההגדרה של אותן המלאכות שלא חל בהן איסור, ומבאר בשיחה שכך נראה מדברי הרמב"ן שמלכתחילה מלאכות אוכל נפש אינן בכלל איסור מלאכה, ועיין שם הערה 9 ובהמשך מביא נפק"מ להלכה בנוגע להמתנה ביו"ט עיין שם.

ובחקירה הנ"ל מבאר מחלוקת בית שמאי ובית הלל במסכת ביצה (י"ב,א) שמפרש בגמ' שחולקים אי אמרינן "מתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה (נמי) שלא לצורך". ומסביר, שבית הלל סוברים שמלאכות אוכל נפש הופקעו בגדר איסור מעיקרא ולכן מותרת גם כשלא לצורך (וכאופן הב') ובית שמאי סוברים ש"אשר יאכל לכל נפש" הוא טעם להתיר המלאכות ולכן ההיתר הוא לצורך וכשזה לא לצורך המלאכות עומדות באיסורן (וכאופן הא').

באות ג' מביא מה שכתב אדה"ז בשולחנו בנוגע לאיסור מלאכה ביו"ט וההיתר לאוכל נפש ומעורר שלכאורה יש סתירה בדברי אדה"ז ונצטט הדברים כפי שהן בשיחה:

אדמוה"ז בשולחנו כותב: ראשון ושביעי של פסח וחג השבועות וכו' הן הנקראים ימים טובים וכל העושה מלאכת עבודה בא' מהן הרי זה לוקה מה"ת שנא' "כל מלאכת עבודה לא תעשו גו'" ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה כו' אבל כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה כו' נקראין כל מלאכות אלו כו' מלאכת אוכל נפש שהתורה היתרה לעשותה לצורך אכילת יו"ט שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".

והנה מדברי אדמוה"ז בתחלתם "ומהו מלאכת עבודה, כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה" משמע (כסברת הרמב"ן), ד"מלאכת עבודה" פי' מלאכה שאינה לצורך או"נ, ולכן מלאכת או"נ מותרת מעיקרא. אמנם ממ"ש בהמשך דבריו "שהתורה התירה לעשותה לצורך

אכילת יו"ט" משמע שגם מלאכות אלו הן בכלל מלאכות האסורות ביו"ט
אלא שהתורה התירתן (בפסוק דידן) לצורך אכילת יו"ט - והיינו שצורך
או"נ הוא הטעם להתיר מלאכות אלו, האסורת מצ"ע - ועפ"ז לכאורה
סתרי דבריו אהדדי?

עכ"ל

סיכום: מביא שני טעמים בהיתר מלאכות אוכל נפש ביו"ט ומסביר לפי זה מחלוקת
בית שמאי ובית הלל בעניין מתוך כו' ומעורר על סתירה לכאורה בדברי אדה"ז
בשולחנו בהגדרת ההיתר

בהמשך מביא מחלוקת רש"י ותוס' בדעת בית הלל שלפי רש"י הותרה מלאכה
מדאורייתא שלא לצורך כלל ותוס' סוברים שלא לצורך הכוונה שאין בו צורך אוכל
נפש אבל צריך להיות צורך היום קצת - ומותרת מדאורייתא רק אם יש בה צורך
היום קצת ומעורר שלפי ההסבר בדעת בית הלל שמלאכות אוכל נפש הם כאופן הב'
שלכתחילה לא נכללו באיסור מובן סברת רש"י אבל יש להבין לשיטת התוס' כיוון
שמלכתחילה לא נכללו בכלל האיסור צריך להיות מותר גם כשלא לצורך היום כלל

וכאן מביא הסבר במחלוקת של רש"י ותוס' ששניהם סוברים בדעת בית הלל כאופן
הב' שמלאכות אוכל נפש נחשבות מלאכת הנאה ולא כלולים באיסור של כל מלאכת
עבודה גו' אלא שלרש"י הפירוש הוא שמלאכות אלו הן בעצם סוג מיוחד שמהותן
מלאכת הנאה ולא תלויות בכוונת האדם בעשית מלאכות אלו, כי מלאכה שמהותה
מלאכת הנאה מלכתחילה לא נכנסה בגדר מלאכת עבודה לא תעשו,

ולתוס' גם מלאכות אוכל נפש אינן שונות במהותן משאר מלאכות אלא באם
נעשות לצורך הנאת האדם ביו"ט אזי אינן בכל האיסור ד"מלאכת עבודה" אבל שאינן
לצורך היום הרי הן בגדר "מלאכות עבודה" האסורות ביו"ט ולכן סוברים התוס'
שצריך להיות צורך היום קצת

וממשיך הרבי בסגנון אחר קצת וכדלקמן.

רש"י סובר: דב"אך אשר יאכל לכל נפש ... יעשה לכם" הגדירה התורה
מלאכות אלו כסוג בפ"ע ("מלאכת הנאה") מצד עצמם וגוף פעולתן
ותוס' סברי: דב"אך אשר יאכל ... יעשה לכם" הגדירה התורה מלאכות
אלו לפי מטרתם וכוונת עשייתן - שכשנעשות לצורך הנאת האדם הרי הן
"מלאכות הנאה" ומלכתחילה לא נכללו בכלל "מלאכת עבודה"

ומסיים:

ועל פי זה י"ל דגם התוס' ס"ל בדעת בית הלל דא"נ הוא סימן וגדר
של סוג המלאכות שאינן נכללות באיסור (בגדר) "מלאכת עבודה"¹

1. יש לערר להעיר ולבאר בזה: שמה שנקטה התורה בלשון "אשר יאכל גו", אף על פי שהוסבר שמלאכות אלה התורו גם כשנעשות לצורת הנאת האדם ולא רק אכילה יש לומר בזה שבעצם בלשון זה התורה נקטה "אוכל" היות וזה דבר הנאה הכי מרכזי ונצרך, וכפי שמצאנו בגמ' פסחים (דף כא, ב) כל מקום שנאמר לא תאכל כו' (עיי"ש הדעות דחזקיה ור' אבהו)

וי"ל בזה, דמזה שבפרשת אמור כתוב הלשון "מלאכת עבודה" ששולל מלאכת הנאה (דלפי התוס' הגדרת מלאכת הנאה, קשור עם המטרה וכוונת עשיית המלאכות, ומזה לומדים שכל מה שנעשה לצורך קצת, הוי "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה), הנה זה מגלה לנו ומלמדנו שגם בפרשת בא "יאכל לכל נפש" כולל כל ענייני הנאות) ולא רק אוכל נפש ממש (וראה בהשיחה בלקו"ש הערה 25 בסופה בדעת החינוך ומה שכתב: "ובכלל היתר דא"נ ניהו" י"ל דכוונתו, שמכיון שהיתר דא"נ נלמד ממלאכת עבודה, לכן המלאכות שיש בהם צורך (ואינן "מלאכת עבודה") נכללות ג"כ בהיתר זה.

"ואך אשר גו" בא לומר שמלאכות אלו כאשר נעשות "לאוכל נפש" (גם כשנעשות להנאות לצורך היום קצת), הרי אז הן מופקעות מכלל "כל מלאכה גו" כי אז אינן נקראות "מלאכה", אבל עצם וגוף המלאכות (של הבערה ובישול וכו') הוי מלאכות ונכלל "בכל מלאכה גו" (ולא כפי שמבארים לפי רש"י שכל עצם המלאכה אינה נכללת בכל מלאכה גו' ויוצא דהפסוקים דפ' בא ופ' אמור מלמדים זה על זה).

ע"פ המבואר מובן הדיק בהשיחה בנוגע להביאור בדעת ב"ה גם לפי התוס' דא"נ הוי סימן וגדר של סוג המלאכות שאינן נכללות באיסור "מלאכת עבודה", שדייקו בזה (שא"נ שכתוב בפ' בא) הוי סימן לגבי מה שאינו נכלל בכל מלאכת עבודה (שבפ' אמור). כי סוג מלאכות אלו מצד עצמם וגוף פעולתן (נכללות בכל מלאכה גו' (שבפ' בא) ובעצם הן אסורות, והותרו (רק) כאשר "יאכל גו". ז.א. דמתוך הלשון מלאכת עבודה שבפרשת אמור מובן, שכל מה שאינו מלאכת עבודה מותר, והיינו מלאכות כשהן לצורך הנאה שנכתבו בפ' בא בלשון אשר יאכל, ומזה עצמו מובן שאשר יאכל היינו הכוונה למלאכות שבשביל הנאה, שאכילה היא העיקר שבהנאות.

ומובן שאין לשאול על דברים אלו שבהשיחה, וכפי שהתקשו כמה וכמה, דאי אמרינן בדעת ב"ה לפי התוס' דא"נ הוי סימן, א"כ מהיכן יש איסור למלאכות אלו כשאינו לצורך קצת, שהרי בדיוק כתוב בהשיחה שהן "סימן" למה שלא נכלל במלאכת עבודה ולא סימן לגוף מלאכות אלו מצד עצמן ולומר שלא נכללו בכל מלאכה גו', כי מלאכות אלו עצמן כשנעשות (שלא לצורך או"נ, היינו) בתור מלאכת עבודה הרי הן אסורות כמובן ופשוט.

וע"פ ביאור זה שבהשיחה יוצא, דלב"ה הנה (לשתי הדעות גם של רש"י וגם של תוס') המלאכות שהותרו לצורך, מלכתחילה לא נכללו בכלל האיסור;

דבפר' אמור הרי כתוב מלכתחילה איסור רק על "מלאכות עבודה" ולא כולל (מלאכות שהותרו) "מלאכות הנאה", דלרש"י היינו עצם וגוף המלאכות, ולתוס' כשנעשות לצורך הנאה.

ובפ' בא מלאכת הנאה לרש"י, ולתוס' מלאכות אלו כשנעשות לצורך הנאה שאז נקראים מלאכות הנאה, הופקעו מלכתחילה (מכלל "כל מלאכה גו") בלשון "אך אשר יאכל" שלשון אך (אינו בא לומר היתר במלאכה אסורה בנוגע לפועל, אלא) בא (להפקיע) ולומר שמלכתחילה לא נכלל בלשון "כל מלאכה לא יעשה".

בסעיף ה' מבאר בסברה מחודשת ביאור בשיטת בית הלל בדעת התוס' (שרש"י סובר בדעת בית הלל דאוכל נפש הוי' סימן ובתוס' יסביר) שסוברים גם לבית הלל שאוכל נפש הוי' טעם וסיבה, להיתר, מלאכות אלו האסורות מצד עצמן. ונעתיק בזה הדברים כפי שהם בשיחה ויבוארו הדברים.

אולם אפשר לבאר בסברת התוס' דגם ב"ה סברי דא"נ הוי טעם להתיר מלאכות אל האסורות מצ"ע, - אלא שבאופן ההיתר ס"ל לב"ה שאין הכוונה שלצורך או"נ נדחה האיסור במלאכות אלו (-) היינו שחשיבותו של צורך זה דוחה איסור עשיית מלאכה ביו"ט, ולכן אינן מותרות אא"כ צרכן הוא רק לאוכל נפש), אלא שמצד הצורך הותרו המלאכות לגמרי; ולכן גם אינו צריך לצמצם במלאכת או"נ שתהא כולה כדי צורך אכילת היום, וכמו"כ מותר לשחוט בהמה גם אם אינו צריך אלא לכזית מבשרה, דמכיון שיש במלאכה זו איזה צורך של או"נ ה"ה מותרת לגמרי גם אם חלקה ואפילו רובה אינם לצורך זה.³

ובזה יש להסביר גם שיטת ב"ה שהתירה התורה מלאכות אלו גם לשאר צרכי הנאה.⁴

2. הרבי מניח יסוד בנוסף לשני האופנים דלעיל א). שזה טעם לדחות את האיסור בנוגע לפועל ב). דהוי' סימן למלאכה המותרת מלכתחילה שאין בהן איסור יש בזה אופן נוסף שהמלאכות האלו שבעצם הן מלאכות אסורות התורה הטילה עליהם היתר כאשר הם לאוכל נפש שאז הן נחשבות מלאכות מותרות (מותרות לגמרי וכאילו לא נאסרו מעולם) ועל פי זה מסביר כפנים זה שאינו צריך לצמצם מלאכת אוכל נפש שתהא כול כדי צורך אכילת היום.

3. נקודת הדברים, גם שלומדים דאשר יאכל הוי טעם וסיבה, הנה לפי ב"ה נלמד שאין זה באופן דדחוי' (וכפי שלומדים בדעת ב"ש שהאיסור נדחה מטעם האו"נ), אלא שהאיסור הותר לגמרי, ז.א. (דיש לנו בזה בנוסף לשני האופנים דלעיל) אופן ג'. והוא: שלב"ה הנה מצד הצורך הותרו המלאכות לגמרי. בפי' הפסוק גם לב"ה לומדים דהוי טעם כמו לב"ש וצריך היתר לאו"נ ולא שהופקע מלכתחילה אבל בהבנת הדברים, מצד הצורך הותרו המלאכות לגמרי.

ובהע' 29 בהשיחה מביא לשונו של אדה"ז בקו"א (סתק"י סוסק"ב). "דודאי מלאכת או"נ הותרה לגמרי ביו"ט . . וא"א יו"ט דחוי' אצל מלאכת או"נ . . יו"ט הותרה לגמרי לצורך אכילה". ע"כ. ויש להוסיף ולציין לדברי הר"מ מרוטנבורג (שהביא ברא"ש יומא פ"ח סי"ד והובא בהערה 10 בשיחה) "כיון דהתורה התירה לנו או"נ ביו"ט הוה לדידן או"נ ביו"ט כמו בחול" דבמשמעות הדברים י"ל כפנים, שזה ענין שהתורה התירה לנו (הותרה) והוה לדידן (כל או"נ) כמו חול (אלא שבהע' 10 בהשיחה הובאו הדברים בהמשך להביאור דהוי סימן, ויש להתבונן בזה וליישב הדברים).

בהמשך להנחת היסוד דהותרה, מסביר בהשיחה המבואר בהלכה שאינו צריך לצמצם במלאכות אלו וכמו כן מותר לשחוט בהמה גם אם אינו צריך אלא לכזית. דלכאורה היה מקום לטעון: היות ואינו צריך אלא לחלק מהתבשיל, או רק כזית מהבהמה ההיתר יחול רק על אותו חלק שצריך אותו בפועל, שהרי רק מטעם צורך או"נ בפועל הותרה המלאכה.

אך אחרי שהובן דהיתר זה הוא באופן ד"הותרה" הדברים מובנים, וכלשונו בפנים "מכיון שיש במלאכה זו איזה צורך של או"נ, ה"ה מותרת לגמרי, גם אם חלקה ואפי' רובה אינם לצורך זה". ומהלכות אלו באה ההוכחה להנחת היסוד שמדובר בהותרה לגמרי,

4. ביאור הדבר: בהמשך להבנה בענין "הותרה", ממשיך להסביר את שיטת ב"ה, מה שהתורה התירה מלאכות אלו גם לשאר צורכי הנאה, כי לפי ביאור זה ההיתר אינו הפקעת מלאכות אלו מלכתחילה (כפי

והביאור: מלאכות אלו (שהותרו) אף אם עושין אותן לשאר צרכי הנאת האדם ולא לצורך או"נ יש בהן צד השווה למלאכות דצורך או"נ - שכולן צורך האדם - ולכן נחשב צורך זה דשאר הנאות האדם עכ"פ כ"מקצת" לגבי הצורך דאו"נ, ומכיון דחזינן שהמלאכות לצורך או"נ הותרו גם אם רק קצת הוא לצורך או"נ - כמו"כ די לן בהצורך דשאר הנאות שהוא "מקצת" (באיכות) דצורך או"נ.⁵

וזהו פי' דברי ב"ה: "מתוך שהותרה לצורך כו" - מכיון שלצורך או"נ הותרה המלאכה, היתר בעצם המלאכה - הותרה שלא לצורך, לכל שאר ה"לא לצורך" שמחוץ לה"צורך קצת"; בין שהוא מקצת מהצורך דאו"נ ממש, בין שהוא צורך אשר יש בו צד השווה, "מקצת" (בתוכן, איכות) מהצורך דאו"נ.

הביאור ברש"י אשר לכן ס"ל דלב"ה אין היתר בשלא לצורך כלל, אמנם לפי המבואר יובן איך ההיתר לשאר צרכי הנאה כלול בהיתר דאו"נ. - וכפי שמבאר בהמשך וז"ל: "והביאור: מלאכות אלו (שהותרו) אף אם עושין אותן לשאר צרכי הנאת האדם ולא לצורך או"נ יש בהן צד השווה למלאכות דצורך או"נ - שכולן צורך האדם - ולכן נחשב צורך זה דשאר הנאות האדם עכ"פ כ"מקצת" לגבי הצורך דאו"נ, ומכיון דחזינן שהמלאכות לצורך או"נ הותרו גם אם רק קצת הוא לצורך או"נ - כמו"כ די לן בהצורך דשאר הנאות שהוא "מקצת" (באיכות) דצורך או"נ."

5. נקודת הדברים: לעיל הובהר לנו שגם כשהצורך הוא במקצת כבר יש היתר לכל הפעולה. ובזה בא לחדש לנו בהשיחה, דיש להשוות המקצת באיכות למקצת בכמות, דהיינו שאר המלאכות הנאה הן מקצת באיכות ביחס למלאכת או"נ, והנה אם מקצת או"נ בכמות מוכיח שכל המלאכה הותרה לצורכו כך גם מקצת או"נ באיכות, איזה שהוא צורך קצת היינו צורך של הנאות אחרות יש בו כדי להחיל היתר על המלאכה. וא"כ יוצא שההיתר לשאר ההנאות נובע מתוך זה שהמלאכה כשהיא לצורך או"נ הותרה, והותרה גם להחלק שאינו צורך, ומזה משמע שזה היתר כזה, שמספיק בשבילו שיהי' רק מקצת לצורך, ואז כבר הכול הותר. א"כ אפשר להבין שגם "המקצת (באיכות)" הוא מספיק להתירו (אם כי אינו אלא מקצת). ומובן שאין מקום להיתר ללא שום צורך, אלא ההיתר הוא גם לצורך שאינו או"נ ממש והינו רק כמו מקצת של או"נ הוא מספיק טעם להחיל היתר על המלאכה.

ומכאן יוצא לנו הביאור בדברי ב"ה, מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דהחלק "הותרה נמי כו" איננו מדבר על הדברים שהם לא או"נ, שלפי רש"י אלה הדברים שהם לא לצורך כלל, או כפי שלמדנו קודם שקאי על הדברים שהם לא לצורך או"נ ממש כ"א לשאר הנאות.

אלא הכוונה היא, מתוך שהותרה לצורך האו"נ, כאשר יש כאן קצת או"נ, הנה מכיון שהצורך הזה פועל היתר, הותרה נמי כל השאר שהוא לא לצורך, (ואין מדובר כאן על מלאכה בדברים שהם לצורך שאר הנאות ולא לצורך או"נ). והשלא לצורך שמדובר עליו הוא מה שנעשה בתוך המלאכה יותר מה"מקצת לצורך", ומכיון שמצד המקצת בכמות הותר גם מה שמעבר לאותו מקצת מובן שגם המקצת באיכות נכלל בהיתר ולכן סברי בית הלל שהצורך היום קצת שהוא מקצת באיכות נכלל בהיתר

ולכן סברי התוס' בדעת ב"ה דהותרו רק באופן שיש צורך קצת של היום.⁶

והנה עפ"י הנ"ל - די"ל דגם ב"ה סברי ד"אך אשר יאכל . . יעשה לכם" הוא טעם להתיר מלאכות אלו - י"ל דאדה"ז ס"ל כן, ויתבארו היטב דבריו בשולחנו .⁷

...

6. וזה שמבאר "וזהו פי' דברי ב"ה": "מתוך שהותרה לצורך כו" - מכיון שלצורך או"נ הותרה המלאכה, היתר בעצם המלאכה - הותרה שלא לצורך, לכל שאר ה"לא לצורך" שמחוץ לה"צורך קצת"; [הצורך קצת הכוונה אותו צורך של הכזית בשר בשחיטה או הכמות הנדרשת לו, ומה שהוא לא לצורך הכוונה החלק שמעבר למקצת הזה שהוא מותר מכיון שהוא גם בהמשך לזה חלק מקצת מהצורך של האוכל נפש ממש בין שהוא מקצת מהצורך דאו"נ ממש], בין שהוא צורך אשר יש בו צד השווה, "מקצת" (בתוכן, איכות) מהצורך דאו"נ. ולכן סברי התוס' בדעת ב"ה דהותרו רק באופן שישי צורך קצת של היום. ולהרחבת הדברים: הביאור הפשוט כפי שלומדים דברי בית הלל "מתוך שהותרה לצורך כו" הוא מכיוון שהמלאכה הותרה לצורת דברי אוכל נפש - הותרה "לצורך", הרי מותרת גם "שלא לצורך" - לצורך דברים אחרים

- לפי ביאור זה, משפט זה עוסק בשתי מלאכות שונות. מלאכה לצורך, ומלאכה שאינה לצורך, ומתוך שהתורה זו, הותרה גם זו.

מחדש הרבי, שמשפט זה עוסק, בשני חלקים של מלאכה אחת: והיינו, ב"ה מבארים את שיטתם מודע להוציא קטן ביו"ט לרה"ר (מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש), שזה מכיוון שבמלאכה זו יש הנאה הרי זה מקצת "צורך אוכל נפש".

כפי שראינו שכשיש "צורך קצת" של אוכל נפש הותרה המלאכה כולה, וכל השאר שמעבר ל"צורך קצת" שזה מוגדר "לא לצורך" וממילא נמצאנו למדים שגם מקצת מהצורך דאוכל נפש ממש הותר אז כך גם אם המקצת הוא בתוכן, איכות, מהצורך של אוכל נפש, נכלל בהיתר הזה היינו ענין שיש בו הנאה, זה צורך היום קצת, שהנאה היא המקצת באיכות של אוכל נפש והמילים הותרה נמי שלא לצורך כולל את המקצת בכמות (מעבר לכזית) והמקצת באיכות (הנאת היום) יוצא שבחידושו זה של הרבי בדברי בית הלל, הלשון מתוך כו' ביאור והסבירו את שיטתם והביאור שמכיוון שבגוף המלאכה הזו, יש צורך - כלל המלאכה הותרה.

לכן סברי התוס' בדעת ב"ה דהותרו רק באופן שיש בו צורך קצת של היום: דבאמת, רק מה שיש בו צורך קצת יכול להיות מותר, משום שכאמור, המלאכה לא היתה מותרת מעיקרא, אלא שהתורה התירתה. וההיתר על כללות המלאכה הוא כולל רק כשיש צורך במקצת בין באכילה בין בהנאה ולא שלא לצורך כלל.

7. ראה בפנים השיחה בלקו"ש באות ו' שמבאר זאת היטב, ותמצית הדברים שאדה"ז סובר כביאור זה בדעת התוס' ומובנת שיטתו שאומרים שמלאכות שאינן "מלאכות עבודה" הן מותרות אלא אין זה שהם הותרו מעיקרא אלא לאחר האיסור שבהם הותרה אותם התורה עד כדי כך שהותרו אפילו כשיש בהם רק צורך קצת בכמות או באיכות וכן"ל באריכות בדעת התוס' [וראה שערי ישיבה [חח"ל צפת] חלק י"א התשס"ט עמוד 32 ואילך שיעור בעניין "מתוך שהותרה לצורך" ושם ביאור שיטה שבשיטה מקובצת ע"פ ביאור הרבי בתוס' ובאדה"ז].

לסיכום ביאור הרבי בשיטת התוס' ואדה"ז

[מעורר על סתירה לכאורה בשו"ע אדה"ז, שבראשית דבריו כתב "ומהו מלאכת עבודה, כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה", משמע שסובר שפירוש "מלאכת עבודה" אינו כולל מלאכה שהיא לצורך או"נ ולכן מלאכת או"נ מותר לכתחילה.

אך מהמשך דבריו משמע איפכא. שכתב, "שהתורה היתרה לעשותה לצורך אכילת יו"ט", משמע שכל ההיתר הוא לצורך אכילת יו"ט. כלומר שאו"נ הוא טעם וסיבה לכך שהתרנו מלאכות אלו, ולא שהותרו מלאכות אלו בעצם.

וליישב הסתירה הנ"ל, מחדש הרבי ביאור בגדר "מתוך שהותרה לצורך" בשיטת התוס', שכן ס"ל גם לאדה"ז]

דבאמת לפי תוס' מודגש בין לבית הלל ובין לבית שמאי המלאכות לא הותרו מלכתחילה ומעיקר הדין המלאכות אסורות. ורק לצורך אוכל נפש היתרה אותם התורה, והיינו שההיתר אינו כסימן להכיר שזוהי מלאכה מותרת, כי אם זוהי הסיבה שבגלל המלאכה מותרת. וללא סיבה זו לא היה מקום כלל להתיר מלאכה זו.

ובזה נחלקו ב"ש וב"ה מהו גדר ההיתר שחל על המלאכה כשהיא מלאכת אוכל נפש.

לדעת ב"ש - המלאכה נדחתה מאיסורה לצורך אוכל נפש, אך לא הותרה לגמרי.

לדעת ב"ה - כל מלאכת אוכל נפש הותרה לגמרי מאיסורה. היינו אף שהיה עליה איסור מעיקרא - כעת, הותר איסורה לגמרי.

ומזה נחית להסביר שיטת ב"ה שהתירה התורה מלאכות אלו גם לשאר צורכי הנאה.

ומבאר בשיטת ב"ה שתי סברות.

א. כאשר התורה, היתרה מלאכת אוכל נפש, מכיוון שהיא לצורך, ההיתר חל על המלאכה (לא רק כאשר כל כולה נעשית לצורך היו"ט כי אם גם) כשמשמשת רק במקצתה לצורך יו"ט הרי כולה מותרת מהתורה.

וסברתם: מכיוון שהמלאכות הותרו לצורך אוכל נפש, הנה בשעה שחלק מן

המלאכה הותר, אזי כולה הותרה. ולכן, מותר לעשות את המלאכה - גם אם צריכים רק למקצת ממנה (כגון כאשר שוחט רק בשביל כזית וכו').

ב. מחדש הרבי שכשם שיש "מקצת" מלאכה, באופן כמותי, כך יש מקצת מלאכה **מקצת באיכות**.

ולכן: כשם שמותר לשחוט בהמה שלימה, כדי לאכול כזית ממנה (שזה מכיוון שיש צורך **במקצת** מן המלאכה - כזית, כל המלאכה מותרת) כמו"כ כאשר יש צורך במקצת **באיכות המלאכה**, יש ההיתר לעשות המלאכה. ומהו נחשב מקצת "איכות המלאכה".

איכות המלאכה בשלימותה, היא כאשר המלאכה יוצרת "אוכל נפש", וכאשר המלאכה מביאה להנאה **אצל האדם**, הרי זה נחשב שיש בזה מקצת מהאיכות של "מלאכת אוכל נפש".

והסברת הדברים: אוכל נפש, גורם להנאה אצל האדם. מלאכה אחרת הגורמת להנאה אצל האדם, הרי היא דומה בזה למלאכת "אוכל נפש". דמיון זה, נחשב "מקצת איכות" ממלאכת אוכל נפש.

ועל פי זה מפרש הרבי דברי ב"ה ראה בפנים ובהערה ה' ותמצית הדברים שמזה שלמדנו שהחלק שמעבר למקצת שבצורך גם הוא הותר ז.א. שמקצת המלאכה שלא ממש לצורך אוכל נפש כלולה בהיתר המלאכה כולה אז כך זה כולל בתוך היתר במקצת באיכות; הנאה שהיא מקצת צורך אוכל נפש שהיא לצורך היום קצת.

ממשיך בשיחה באות ו' ולתועלת המעיין הועתקו הדברים.

וממשיך בהשיחה:

והנה עפ"י הנ"ל - די"ל דגם ב"ה סברי ד"אך אשר יאכל . . יעשה לכם" הוא טעם להתיר מלאכות אלו - י"ל דאדה"ז ס"ל כן, ויתבארו היטב דבריו בשולחנו - ובהקדים:

לכאורה אי"מ מדוע שינה הכתוב בפרשתנו לכתוב "כל מלאכה לא יעשה בהם", ובמילא צריך לפרש היתר עשית מלאכת או"נ - הרי הו"ל

לכתוב (כבשאר החגים) "כל מלאכת עבודה וגו", ובמילא מובן שמלאכות או"נ שהן "מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נכללו באיסור?

והביאור: איסור עשיית מלאכה ביו"ט נזכר לראשונה בפרשתנו, ולכן דייק הכתוב (ולא כתב "כל מלאכת עבודה לא יעשה בהם" שמשמעותו שמלאכת או"נ - "מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נאסרו - אלא) "כל מלאכה (סתם) לא יעשה בהם" מלמדנו שכל המלאכות אסורות הן ביו"ט, ומוסיף "אך אשר יאכל . . יעשה לכם" שע"ז מובן שהמלאכות אלו התירתי התורה - מטעם שהם לצורך אכילת האדם - ובפ' אמור (וכו') מקצר ונאמר "כל מלאכת עבודה לא יעשה בהם", ומכיון שאין מקום לטעות ע"ז ש"מלאכות או"נ" לא נאסרו מעיקרא (וכפי' הרמב"ן), שהרי כבר נתבאר בפעם הראשונה שהוזהרנו על איסור עשיית מלאכה ביו"ט שגם מלאכות אלו אסורות מצ"ע (והותרו מטעם שהן לצורך או"נ).

לזכות

החתן התמים ישראל והכלה חנה שיחיו

ויינראוב

ליום נישואיהם בשעתומ"צ - ט"ו בכסלו ה'תשפ"ה

שיבנו בית בישראל בניין עדי עד על יסודי התורה והמצוות

כפי שהם מוארים במאור שבתורה - היא תורת החסידות

מתוך הרחבה בגשמיות וברוחניות

•

ולזכות הוריהם וזקניהם שיחיו